

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2012

Marie Pospíšilová

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Bakalářská práce

Marie Pospíšilová

TÁZACÍ VÝRAZY V ČESKÉM ZNAKOVÉM JAZYCE

Interrogative expressions in Czech Sign Language

Praha 2012

Vedoucí práce: prof. PhDr. Alena Macurová, CSc.

Poděkování:

Ráda bych v první řadě poděkovala prof. PhDr. Aleně Macurové, CSc., která mi jako vedoucí mé bakalářské práce ochotně poskytovala cenné rady, odborné připomínky a všestrannou podporu.

Dále bych ráda poděkovala za příjemnou spolupráci všem neslyšícím respondentům, díky nimž jsem mohla realizovat svůj výzkum. Poděkování patří i přátelům a kolegům, kteří mě svou vytrvalou podporou a názory na zkoumanou problematiku mnohdy inspirovali k dalším krokům.

V neposlední řadě velmi děkuji Davidu Roučovi za vytrvalou psychickou podporu a odbornou pomoc s technickým zpracováním.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně použila všechny citované prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 30. 7. 2012

Podpis

Anotace

Tato bakalářská práce se soustředí na užívání tázacích výrazů v českém znakovém jazyce. Podává přehled tázacích výrazů, které byly vyexcerpovány ze slovníků českého znakového jazyka a z natočeného videomateriálu pořízeného v rámci provedeného výzkumu zaměřeného právě na užívání či neužívání vyexcerpovaných výrazů ze slovníků.

Práce se zmiňuje také o tvoření tázacích vět v českém jazyce a některých cizích znakových jazycích. Součástí práce je DVD se zachycenými příklady tázacích vět v českém znakovém jazyce, které uvedli neslyšící respondenti, uživatelé českého znakového jazyka.

Anotation

The bachelor's thesis focuses on the useage of interrogative expressions in Czech sign language. It provides an overview of the interrogative expressions excerpted from Czech sign language dictionaries and of a video, which was made in the context of research into the use and misuse of expressions that were excerpted from dictionaries.

In addition, the thesis deals with the construction of the interrogative sentences in Czech language and other foreign sign languages. Part of the thesis is a DVD which captures examples of interrogative sentences in Czech sign language as performed by deaf respondents of a survey who use Czech sign language..

Klíčová slova:

Tázací výraz, tázací věta/otázka, český znakový jazyk, slovník českého znakového jazyka, artikulace tázacích výrazů v českém znakovém jazyce, podoby tázacích výrazů, neslyšící lidé

Key words:

Interrogative expression, interrogative sentence/question, Czech sign language, Czech sign language dictionary, the expression of interrogative expressions in Czech sign language, forms of interrogative expressions, the deaf.

Obsah

Úvod.....	8
1. Otázky v českém jazyce	10
1.1. Otázky zjišťovací	10
1.2. Otázky doplňovací	11
2. Otázky v cizích znakových jazycích	13
2.1. Nemanuální prostředky tázacích vět ve znakových jazycích:.....	13
2.2. Další distinktivní rysy znakových jazyků	14
2.3. Tázací výrazy v cizích znakových jazycích	15
3. Otázky v českém znakovém jazyce	17
3.1. Nemanuální prostředky typické pro tázací věty:.....	17
3.2. Další prostředky typické pro tázací věty	18
4. Metodika výzkumu	21
4.1. Stanovení cílů.....	21
4.2. Metoda sběru materiálu.....	23
4.2.1. Původní záměr.....	23
4.2.2. Problémy se zvolenou metodou a důvody, proč jsem nakonec zvolila metodu jinou.....	23
4.2.3. Popis použité metody výzkumu	24
4.3. Příprava podkladů na natáčení	24
4.4. Výběr vhodných respondentů	25
4.5. Spolupráce před kamerou (průběh natáčení).....	26
4.6. Způsob zpracování (a prezentace) získaného materiálu.....	26
5. Excerpce tázacích výrazů z vybraných slovníků českého znakového jazyka	28
6. Tázací výrazy v českém znakovém jazyce	30
6.1. Zájmena tázací (Interrogativa)	30
6.1.1. Tázací výraz č. 1: KDO.....	30
6.1.2. Tázací výraz č. 2: CO.....	51
6.1.3. Tázací výraz č. 3: JAKÝ (jaká, jaké...)	66
6.1.4. Tázací výraz č. 4: KTERÝ	79
6.1.5. Tázací výraz č. 5: ČÍ	87
6.2. Zájmenná příslovce (adverbium pronominální).....	100
6.3. Zájmenná příslovce místa	100
6.3.1. Tázací výraz č. 6: KDE	100
6.3.2. Tázací výraz č. 7: ODKUD	112
6.3.3. Tázací výraz č. 8: KUDY.....	132

6.3.4.	Tázací výraz č. 9: KAM	157
6.4.	Zájmenná příslovce času	169
6.4.1.	Tázací výraz č. 10: KDY	169
6.4.2.	Tázací výraz č. 11: ODKDY	175
6.4.3.	Tázací výraz č. 12: DOKDY	176
6.4.4.	Tázací výraz č. 13: JAK DLOUHO	189
6.4.5.	Tázací výraz č. 14: JAK ČASTO	195
6.5.	Zájmenná příslovce způsobu	205
6.5.1.	Tázací výraz č. 15: JAK	205
6.6.	Zájmenná příslovce míry	212
6.6.1.	Tázací výraz č. 16: KOLIK	212
6.6.2.	Tázací výraz č. 17: KOLIKRÁT	220
6.7.	Zájmenná adverbia příčiny	229
6.7.1.	Tázací výraz č. 18 a 19: PROČ a DŮVOD	229
6.8.	Zájmenná adverbia účelu	236
6.8.1.	Tázací výraz č. 19: NAČ	236
	Použitá literatura	246
	Příloha 1	<u>250</u>
	Příloha 2	252

Seznam použitých zkratk

TAB (tabula) - místo, kde je znak artikulován (produkován)

DEZ (designator) - tvar ruky/rukou, která/é artikuluje/jí

ORI (orientation) - vztah ruky/rukou k tělu

ORI 1 - orientace dlaně

ORI 2 - orientace prstů

HA (hand arrangement) - vzájemná poloha rukou

SIG (signator) - pohyb/y ruky/rukou

KLF - klasifikátor

SZ - specifický znak

Úvod

Tématem mé bakalářské práce jsou tázací výrazy v českém znakovém jazyce.¹ Toto téma bylo v lingvistice českého znakového jazyka zpracováno dosud jen okrajově (srov. Hronová, 2002, Šůchová, Nováková, 2008). Hluběji se tázacím výrazům zatím nikdo nevěnoval. Mohu se však opřít o dostupné slovníky českého znakového jazyka, ve kterých jsou některé tyto prostředky lexikální zásoby českého znakového jazyka zachyceny ve formě překladů českých tázacích výrazů.

Práce je strukturovaná do 6 kapitol. V první kapitole stručně popíšu tvoření tázacích vět v českém jazyce a podrobněji se zmíním o otázkách doplňovacích, ve kterých se tázací výrazy vyskytují. V druhé kapitole s oporou zahraniční literatury shrnu nejdůležitější poznatky o otázkách a tázacích výrazech v cizích znakových jazycích. Zaměřím se přitom zvláště na jejich podobu, význam, použití manuálních a nemanuálních prostředků a na jejich pozici ve větě. Ve třetí kapitole shrnu základní poznatky o tázacích větách v českém znakovém jazyce. Metodiku svého výzkumu podrobně popíšu ve čtvrté kapitole.

Informace o českém znakovém jazyce budu čerpat převážně z vlastního výzkumu, založeného na excerpci tázacích výrazů z vybraných slovníků českého znakového jazyka, zachycené v kapitole č. 5. Na základě excerpce pak vytvořím databázi tázacích výrazů v českém znakovém jazyce. S využitím této databáze pak anketou ověřím užívání či neužívání vyexcerpovaných tázacích výrazů znakového jazyka u českých neslyšících² respondentů a případně shromáždím jejich další podoby, pokud se nějaké vyskytnou. Veškeré získané poznatky se budu snažit přehledně prezentovat v šesté kapitole ve formě fotografií každého tázacího výrazu, jejich pojmenováním českým ekvivalentním výrazem, popisem jejich artikulace, vymezením způsobu jejich použití a na některých konkrétních příkladech (demonstrováných na videoukázkách na přiloženém DVD a přímo v textu přepsaných a přeložených do češtiny) poukážu na jejich pozici ve větě a graficky vyznačím změnu nemanuálního chování typického právě pro komunikační funkci tázání. Všechna výše zmíněná data získám podrobnou analýzou vlastních videonahrávek neslyšících (rodilých i nerodilých mluvčích českého znakového jazyka).

Výsledky z mého výzkumu se budu snažit shrnout v závěru práce.

¹ Vycházím z předpokladu, že český znakový jazyk je jazykem přirozeným, a uživatele tohoto jazyka považuji za jazykovou a kulturní menšinu (k tomu více v publikaci: KOSINOVÁ, B. *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina – kultura neslyšících*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008, ISBN 978-80-87153-20-8.).

² Termín neslyšící s malým „n“ budu pro jednoduchost používat v celé své práci, jelikož nemohu s jistotou určit, kdo z respondentů mých a cizích videozáznamů, na které budu odkazovat, se cítí být členem komunity Neslyšících a kdo ne.

Jelikož jsou tázací výrazy z lingvistického hlediska velmi široký pojem, není mým cílem zvolené téma podat vyčerpávajícím způsobem. Práce na výzkumu je časově velmi náročná a množství materiálu už by přesahovalo požadovaný rozsah bakalářské práce. Proto ve své práci nabízím pouze prvotní vhled do problematiky a spíše nastiňuji oblasti, kterým by se mohl věnovat další výzkum.

Věřím, že výsledkem mé práce bude alespoň malé obohacení znalostí lingvistiky českého znakového jazyka, a domnívám se, že získané poznatky by mohly být přínosné například lektorům ve výuce českého znakového jazyka, jejich studentům, tlumočnickům, ale i samotným neslyšícím lidem.

1. Otázky v českém jazyce

Slovo otázka je lingvistický termín užívaný ve dvou významech. Buď jako označení **jazykové formy** věty (**věty tázací**), nebo jako označení **komunikační funkce** tázání (**výpověď tázací**). (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2002, s. 301).

Tázací větou (otázkou) se mluvčí obrací na adresáta s explicitním přáním získat nějakou informaci o světě, kterou v okamžiku promluvy postrádá a potřebuje a o níž předpokládá, že ji adresát zná a předá. Podle formy se otázky rozdělují na 2 základní typy: **zjišťovací** a **doplňovací**. Záleží, na co se mluvčí ptá. (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2002, s. 537).

Oba typy otázek je možné ještě dále členit a specifikovat podle jejich funkce. Tato diferenciací je založena na dvou kritériích: a) na tom, komu je otázka určena, b) na tom, zda v ní dominuje záměr mluvčího dosáhnout odpovědi (Grepl, Karlík, 1986, s. 64). Jde o otázky **deliberativní** (rozvažovací) a **nedeliberativní**. Nadto se rozlišují otázky **pravé** (interrogativní forma splňuje komunikační funkci otázek) a **nepravé** (interrogativní forma je v rozporu s primární komunikační funkcí otázek). Otázky nepravé se dále rozdělují na otázky **řečnické** (jejichž funkce je námitka, odmítnutí a výtka) a otázky **podivové**. (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2002, s. 537).

1.1. Otázky zjišťovací

K tématu zjišťovacích otázek se zmiňuji jen okrajově, jelikož předmětem mé práce jsou tázací výrazy, které jsou typické pro otázky doplňovací.

Zjišťovací otázkou se tazatel může ptát obecně na platnost/neplatnost dané výpovědi a očekává elementární odpověď ANO/NE. Mluvčí se ptá na platnost obsahu predikátu (např. *Pojedeš k babičce?*) Zjišťovací otázka je „v běžné komunikaci indikována interrogativní výpovědní formou: **indikativ/kondicionál** + **antikadence**“ (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2002, s. 537). V psané formě se na konci věty píše otazník (?), (např. *Kouříš? Prší? Máš hlad? Díval ses na zprávy? Chceš pomoci*). (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2002, s. 537).

Mluvčí může zjišťovací otázku formulovat jak kladně, tak záporně, protože při tázání neví, zda obsah predikátu platí nebo neplatí.

1.2. Otázky doplňovací

Otázky **doplňovací** se od otázek **zjišťovacích** liší především tím, **na co se mluvčí ptá a jakou odpověď očekává** (u doplňovacích otázek se ptá na konkrétní pojmenování zastoupené tázacími výrazy, kdežto u otázek zjišťovacích očekává odpovědi typu ANO/NE), **jiným pořádkem slov** ve větě, **tázacími zájmeny či příslovci a intonací**.³ (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2002, s. 301).

Doplňovací otázky slouží k získání chybějící informace o světě prostřednictvím **tázacích výrazů** typu KDO, CO, KDE, KDY, JAKÝ, TKERÝ, PROČ, KAM apod. Mluvčí od adresáta požaduje, aby místo tázacího výrazu použitého v otázce „doplnil“ konkrétní informaci ze sémanticky (tázacím výrazem) vymezené oblasti (Karlík, Nekula, Rusínová, 1995, s. 610). Podle Čermáka (2004, s. 155) jde o „*doplnění informace především nominální nebo adverbialní povahy*“, např. KDY (= časové určení), KDO (= osoba) KAM (= směr), apod. V otázce však také mohou být vyjmenovány alternativy (např. *Petr nebo Jirka? Jednou nebo dvakrát týdně?*), o kterých tazatel zjišťuje, která z nich platí (Čermák, 2004 s. 155). Základním způsobem realizace a indikace doplňovací otázky je podle Karlíka, Nekuly a Rusínové (1995) komunikační výpovědní forma: **tázací slovo + indikativ/kondicionál + stoupavě klesavá kadence**. V psaném projevu se na konci věty píše otazník (?), (např. *Kdo přišel? – (Přišla) Petra; Kdy přišla? – (Přišla) před chvílí; Proč přišla? – (Přišla) si pro klíče*. (Karlík, Nekula, Rusínová, 1995, s. 610).

Tázací výrazy, které představují signál komunikační funkce, stojí u doplňovacích otázek zpravidla **na prvním místě**. Nesou-li intonační centrum, tj. jsou-li centrem rématu, bývají v mluvených projevech posunovány buď dovnitř výpovědi, nebo až na její konec (např. *Kdy se vrátí tatínek? / Tatínek kdy se vrátí? / Tatínek se vrátí kdy?*) (Karlík, Nekula, Rusínová, 1995, s. 610). Koncové postavení tázacích výrazů V českém jazyce je typické pro

³ „Mezi otázkou zjišťovací a doplňovací není rozdíl zásadní. I interogativní forma pro otázku zjišťovací může realizovat otázku doplňovací, např. jestliže:

- „vypočítává“ účastníky: A: *Přišel Petr, Pavel, nebo Jan?* – B: *Jan;*
- *Obsahuje neurčité zájmeno*: A: *Někdo zvoní?* – B: *Ano, nebo Pavel;* A: *Někde hoří?* – B: *Ano nebo Na Špilberku; Má tady někdo kružítko?* – B: *(Ano). Já.*

Na tomto pozadí jsou založeny otázky vylučovací (disjunktivní): Přijde Pavel, nebo ne (přijde)? Přijde Pavel, nebo (přijde) Petr?“ (Karlík, Nekula, Rusínová, 1995, s. 610).

otázky zkušební (školské, **pedagogické**)⁴. Slouží k ověřování znalostí adresáta - mluvčí se jimi neptá na to, co neví (např. *Karlův most byl postaven kdy? Kytici napsal kdo?*)⁵

Otázky doplňovací mohou podle Karlíka, Nekuly a Rusínové (1995) nést také specifické funkční typy, např.: funkci **ověřování** něčeho sdělení (např. *O kom že jsi to mluvil?*); funkci **odmítnutí** či **akceptování** nějaké výzvy (např. *Proč bych se měl omlouvat? /Co bych se neomluvil?*) – otázky bývají uváděny zpravidla tázacími výrazy CO/PROČ/NAČ; **výtku** (např. *Jak to, že nemáš domácí úkol?*); **námítku** (např. *Co bys tam dělal?*). **Deliberativní** doplňovací otázky signalizují nejistotu (váhání, bezradnost) mluvčího (např. *Kde může být tak dlouho?*). (Karlík, Nekula, Rusínová, 1995, s. 610-611).

Mezi **nepravé** doplňovací otázky patří podle Karlíka, Nekuly a Rusínové (1995) otázky **řečnické**, **podivové**, **opakované** (antiotázky) a otázky **autorské** (výpovědní formy těchto otázek nemají primárně funkci tázání, ale „užívají se k realizaci jiných intencí mluvčího, zejm. mírné výzvy (prosby, rady...)“ (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2002, s. 302).

„Při kladení otázek mluvčí vždy vychází z předpokladů, že adresát a) **ví** (tj. zná odpověď) a že b) **může** (je ochoten) **odpovědět**.“ „Tyto předpoklady lze nepřímou v dané situaci realizovat a indikovat (např. *Možná víš, jestli..., Víš/Nevíš, jestli..., Můžeš mi říct, jestli..., atd.*)“ (Karlík, Nekula, Rusínová, 1995, s. 611).

⁴ Mohou mít podobu otázky doplňovací i zjišťovací, záleží, na co se mluvčí ptá. *Psal K. Čapek také pohádky? Co napsal K. Čapek?* (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2002, s. 303)

⁵ Funkčně blízké jsou **otázky kvízové**, které nabízejí možnosti správných odpovědí a často mívají neotázkovou formu. *Kdy vymřeli Přemyslovci?/Přemyslovci vymřeli: a) 1306; b) 1415; c) 1526*. Podobu kvízových otázek mají **testy**. (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2002, s. 303)

2. Otázky v cizích znakových jazycích

Znakové jazyky podle Kyle a Wollové (1993, s. 158) stejně jako většina jazyků na světě, rozlišují **věty oznamovací (deklarativní)** a **věty tázací (interrogativní)**. V mluvených jazycích se tázací věty od vět oznamovacích obecně liší slovosledem, speciálními tázacími částmi nebo intonací. Tázací věty se pak rozlišují na **otázky zjišťovací** (na které lze odpovědět ANO/NE) a **otázky doplňovací** (wh-otázky, obsahující wh-výrazy).

Kyle a Wollová (1993) dokládají na výzkumu britského znakového jazyka, že pro otázky zjišťovací a doplňovací není distinktivním rysem slovosled, nýbrž použití rozdílných **nemanuálních prostředků** a přítomností tázacích výrazů (interrogativů).

Dalším souvisejícím typem otázek, které se frekventovaně užívají ve znakových jazycích, jsou **otázky řečnické**. Podrobněji tento typ otázek popisuje např. Wilburová (1994) nebo Baker-Shenk, Cockley (1994). Jde o otázky nepravé – od adresáta se neočekává odpověď. Mluvčí pokládá otázku a pak si na ni sám odpoví. Řečnické otázky v ASL obvykle zahrnují tázací výrazy (PROČ, CO, KDO, JAK, a DŮVOD).

2.1. Nemanuální prostředky tázacích vět ve znakových jazycích:

Důležitost **nemanuálních prostředků** v tázacích větách dokládají mnohé výzkumy cizích znakových jazycích (srov. Meirová, 2004, izraelský znakový jazyk, Baker-Shenk, Cockley, 1994, americký znakový jazyk, nebo Zeshanová 2006). Specifické výrazy obličejů podle Kyle a Wollové (1993, s. 161) vznikají simultánně s artikulací jednotlivých znaků a lze je pozorovat po celou dobu trvání otázky. Mají proto podobnou funkci jako intonace v jazycích mluvených. „*Užívají se buď základní specifické výrazy obličejů pro jednotlivé typy otázek, nebo prototypické výrazy obličejů specifické pro každý typ interogativů. Ty však mohou být lehce pozměněny v závislosti na konkrétních pragmatických kontextech*“ (Meirová, 2004, s. 104). Tento fakt potvrzuje také publikace The encyclopedia of language and linguistics (1990).

Typické výrazy obličejů pro **zjišťovací otázky** jsou **zvednuté obočí, otevřené oči, hlava a ramena nakloněná dopředu** (viz obr. 1, vlevo). Tento výraz je používán, když se očekává odpověď ano/ne. Jestliže má však tazatel další záměry, když pokládá otázku, výraz obličejů často mění. Např. otázka „Máš nějaké peníze?“ není obvykle vyslovena za účelem vyptávat se na adresátovu finanční situaci, ale zeptat se, zda by si mluvčí nemohl od adresáta půjčit nějaké peníze. Stejně tak otázka „Máš auto?“, kterou se ptá na konci společenské akce, znamená „mohl bych se s tebou svézt?“ V takových případech jsou doprovázejícími výrazy

obličej - svráštěné obočí, více podobné výrazům obličej u doplňovacích otázek (viz obr. 1, uprostřed). (Meirová, 2004, s. 104).

Doplňovací otázky jsou podle Meirové (2004) doprovázeny **svráštělým obočím směrem dolů a k sobě navzájem, což má za následek zamračení a naklonění hlavy a ramen dopředu** (obr. 1, vpravo). Často je toto nemanuální chování méně výrazné, než u otázek zjišťovacích. U některých tázacích výrazů (např. PROC v izraelském znakovém jazyce) je akceptovatelné jak zamračené obočí, tak zvednuté. Zamračení může být vyloženo jako nespokojenost na straně znakovícího, zatímco zvednuté obočí toto pojetí nemá (Meirová, 2004, s. 104)

Obr. 1: zjišťovací otázky

Obr. 2: zjišťovací otázky se specifickou intencí

Obr. 3: doplňovací otázky

Obr. 1 Nemanuální prostředky typické v otázkách Izraelského znakového jazyka (Meirová, 2004, s. 104).

2.2. Další distinktivní rysy znakových jazyků

Kromě nemanuálního chování jsou ve znakových jazycích typické některé další prostředky, kterými neslyšící odlišují tázací věty od vět oznamovacích (Kyle, Wollová, 1993, s. 160):

Manuální prostředky:

- rozhozením rukou (prsty směřují od těla a dlaň nahoru, zápěstí je posazené výše než prsty),
- přímým ukázáním na adresáta,
- prodloužením trvání posledního artikulovaného znaku nebo trvání výrazu obličej

- zdvihnutím ukazováku (dlaň směřuje směrem od těla, bez pohybu nebo s pohybem ze strany na stranu).

Postoj těla mluvčího:

- **zjišťovací otázky:** mluvčí stojí tak, aby byl nakloněný rameny i hlavou směrem dopředu a bradu nepatrně zdvihne nahoru, aby měl obličej ve vertikální poloze.
- **doplňovací otázky:** mluvčí nahrbí svá ramena směrem dopředu (Kyle, Wollová 1993, s. 161), nebo vždy před položením otázky doplňovací vychýlí hlavu o nepatrný kousek dozadu (Dubuisson, Miller Pinsonneault, 1994, s. 90).

2.3. Tázací výrazy v cizích znakových jazycích⁶

Většina znakových jazyků má základní paradigma tázacích výrazů, složené z těch nejobvykleji používaných (např. v izraelském znakovém jazyce je to KDO, CO, KOLIK, KDE, ODKUD, JAK, a „CO JE TO“), které se rozšiřuje o další výrazy, tvořené 1) **bezhlasonou artikulací slov mluveného jazyka** (tzn., že stejný manuální výraz může být doprovázen bezhlasonou artikulací dvou různých slov, z čehož se vytvoří dva různé tázací výrazy, 2) **složenými tvary tázacích výrazů** (např. DŮVOD+CO znamená PROČ), 3) **inicializací⁷** – ta je typická zvláště v izraelském znakovém jazyce, 4) **použitím některých neinterrogativních výrazů**, které ve specifických kontextech s využitím nemanuálních prostředků plní funkci tázání, např.: ČAS? (= Kolik je hodin?), PENÍZE? (= Kolik to stojí?), VĚK? (= Kolik je ti let?), ZDRAVÍ (= Jak se máš?).

Za netradiční tázací výrazy jsou ve znakových jazycích považovány výrazy CO a ODKUD. Výraz CO by mohl být obecným tázacím výrazem v jazyce, který se někdy používá a) místo ostatních, více specifických tázacích výrazů, nebo b) v kombinaci s jinými tázacími výrazy, a nebo 3) v kombinaci s neinterrogativními výrazy, kdy odvozuje více specifická tázací slova. Tázací výraz ODKUD může být kromě základního významu odkud – z kterého místa (např. *Odkud jsi přišel?*) použit také ve významech dalších (např. *Jak jsi na to přišel? Jak je to možné? Odkud to máš?*).

Tázací výrazy se ve znakových jazycích často vyskytují na konci věty a někdy po nich následuje podmět ve formě zájmena. Nicméně existují jisté variace, kdy se tázací výraz může vyskytovat na jiných pozicích ve větě. Časté je např. zdvojený výskyt (na začátku a na konci

⁶ Tato kapitola je zpracována podle Meirové (2004).

⁷ **Inicializace** využívá písmen prstové abecedy – jak jednoruční, tak dvouruční. Jedná se o proces tvoření slov, kdy se ve znaku vyskytuje tvar ruky písmena prstové abecedy, kterým začíná příslušné slovo jazyka mluveného. (Macurová, 2008)

věty). Tázací výrazy se však mohou vyskytovat i samostatně a tím tvořit otázku. U tázacích výrazů vyskytujících se na konci otázky (nebo pokud jsou použity samostatně jako otázky), pak podle Baker-Shenk, Cokely (1994) může docházet k prodloužení jejich artikulace opakováním pohybu výrazu.

3. Otázky v českém znakovém jazyce

Tématu otázky v českém znakovém jazyce se věnovaly např. Hronová (2002) nebo Šůchová a Nováková (2008). Vycházely převážně z výzkumů cizích znakových jazyků. Dokládají, že stejně jako v cizích znakových jazycích se i v českém znakovém jazyce rozlišují otázky **zjišťovací** (s odpovědí ANO/NE) a otázky **doplňovací** (interrogativní). Dalšími typy otázek českého znakového jazyka jsou např. otázky **reprodukované**, anebo otázky **rétorické** (tzv. nepravé otázky).

Slovosled otázek (zjišťovacích i doplňovacích) se nijak neliší od slovosledu vět oznamovacích, až na přítomnost tázacích výrazů v otázkách doplňovacích. Otázka od prostého oznámení je však odlišena nemanuálními prostředky znakového jazyka.“ (Šůchová, Nováková, 2008).

Podle Hronové (2002) se tázací výrazy v českém znakovém jazyce vyskytují nejčastěji v těchto čtyřech pozicích:

- 1) Na začátku věty.
- 2) Na konci věty.
- 3) Zhruba uprostřed věty.
- 4) Na začátku i na konci věty (tzv. „echo“).

3.1. Nemanuální prostředky typické pro tázací věty:

Šůchová, Nováková (2008) uvádějí, že „*Ve většině případů se začínou nemanuální prvky objevovat před začátkem prvního znaku výpovědi, která má formu zjišťovací otázky, nebo současně s ním a trvají po dobu trvání výpovědi nebo skončí krátce po produkci posledního znaku. V případě otázek doplňovacích jsou nemanuální aktivity spojeny pouze s artikulací tázacích výrazů. Důležitý je také oční kontakt s adresátem, který mu signalizuje, že mluvčí od něj očekává odpověď.*“

- **Zjišťovací otázky** jsou signalizovány: zvednutým obočím, svráštělým čelem a mírným nakloněním hlavy, popř. celé horní poloviny těla dopředu.
- **Doplňovací otázky** jsou naopak signalizovány: svráštělým obočím a přivřenými očima a mírným nakloněním hlavy, popř. celé horní poloviny těla dopředu.

Tázací výrazy v českém znakovém jazyce popisují na základě svého výzkumu v kapitole č. 6.

3.2. Další prostředky typické pro tázací věty

Dalším častým rysem českého znakového jazyka je odkazování INDEXEM d na daný objekt (referenta). Tento jev je typický i pro ostatní cizí znakové jazyky, jak dokládá např. Zeshanová (2006, s. 59), nebo Baker-Shenk a Cokely (1996, s. 124). Funkcí INDEXU d je v těchto případech navázání kontaktu s adresátem. Mluvčí s ním nejprve naváže oční kontakt a použije INDEX d s významem „Řekni mi...“, „Chci se tě na něco zeptat...“. Takto adresáta upozorní, že se ho bude na něco ptát, a následně od něj očekávat odpověď. (Baker-Shenk a Cokely (1996, s. 124)).

U některých příkladů se INDEX d vyskytuje na konci doplňovací věty po tázacím výrazu. V tomto případě jde spíše o zájmenný výraz (osobní nebo ukazovací zájmeno). Může zde jít ale také o také o navázání kontaktu s adresátem. Z toho vyplývá, že „index, neplní žádné syntaktické funkce ve větě, a není proto považován za komponent, který by výpověď zahájil, nebo ukončil.“ (Hronová, (2002, s. 117)).

Jiná možnost vyjádření toho, že se mluvčí chystá na něco zeptat, je použití výrazu „PTÁM SE“ jako „zahájení“ tázací věty. (Baker-Shenk a Cokely (1996, s. 125)). Ve znakových jazycích je tento jev mnohem typičtější, než v jazycích mluvených. Např. v českém jazyce se tato explicitní performativní formule používá spíše pro institucionalizované otázky, např. u soudu („Táží se vás, pane svědku, zda poznáváte obžalovanou?“) (Karlík, Nekula, Pleskalová, (2002, s. 537)). V běžné komunikaci se v češtině bez specifické motivace užívá jen málokdy (Ptám se tě, jestli budeš řídit?) (Karlík, Nekula, Pleskalová, (2002, s. 537)). V českém znakovém jazyce je tento jev typický i v běžné komunikaci. Oslovení v českém znakovém jazyce se také vyjadřuje zamáváním na adresáta.

Upoutání pozornosti adresáta.

Obr. 4: 1) na začátku vět(PTÁM SE TĚ + INDEX D)

Obr. 5: 2) na začátku věty (zamáváním)

Obr. 6: 3) na konci věty (**INDEX D**)

Obr. 7: **INDEX D** na konci věty jako zájmeno (např. to/co)

Popis artikulace výrazu: **INDEX D**

Typ znaku	Jednoruční s nulovým kontaktem.
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím ⁸ prostoru před tělem.
Tvar ruky (DEZ)	D Ukazovák je natažený, ostatní prsty jsou skrčeny v pěst.
Orientace dlaně (ORI ₁)	Orientace dlaně se mění v závislosti na kontextu.
Orientace prstů (ORI ₂)	Od těla. (Orientace prstů se mění v závislosti na kontextu.)
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Ruka ukáže na osobu nebo věc, na kterou v promluvě odkazuje.

⁸ Znakovací prostor je vymezen temenem hlavy, rozpaženými lokty a pasem (Macurová, 2005).

Pohyby úst	Neutrální orální komponent ⁹ . (Nebo přetrvávající pohyby úst od předchozího výrazu, např. „ptám“, „kdo“, „co“.)
------------	---

Tázací výrazy v českém znakovém jazyce popisují na základě svého výzkumu v kapitole č. 6.

⁹ Orální komponenty jsou pohyby úst, které nejsou odvozeny z mluveného jazyka (Macurová, 2001a, s. 96).

4. Metodika výzkumu

V teoretické části bakalářské práce jsem stručně představila typy tázacích vět a jejich použití v českém jazyce. Podrobněji jsem se zaměřila na doplňovací otázky a na použití tázacích výrazů. Dále jsem stručně charakterizovala otázky a tázací výrazy v cizích znakových jazycích a zmínila se o užívání otázek v českém znakovém jazyce. Z těchto poznatků jsem pak vycházela ve svém výzkumu zaměřeném na užití tázacích výrazů v českém znakovém jazyce.

4.1. Stanovení cílů

Předem bylo potřeba udělat si jasnou představu o tom, na co se budu ve svém výzkumu zaměřovat, a na základě toho si jasně specifikovat cíle a způsob výzkumu.

Vycházela jsem z poznatků, které už jsou o otázkách a tázacích výrazech v českém znakovém jazyce shromážděny (srov. Hronová, 2002, Šůchová, Nováková, 2008). Na základě toho jsem se rozhodla vytvořit seznam všech tázacích výrazů, které by se dle mého uvážení a na základě tlumočnických zkušeností mohly vyskytovat v českém znakovém jazyce. Vybrala jsem jich celkem 18.¹⁰ Při sestavování seznamu jsem vycházela z vlastních znalostí českého znakového jazyka, z mluvnic českého jazyka (srov. Příruční mluvnic češtiny, 1995; Encyklopedický slovník češtiny, 2002), z prostudované literatury o tázacích výrazech v českém znakovém jazyce (srov. Hronová 2002, Šůchová, Nováková, 2008) a v cizích znakových jazycích (srov. Meirová, 2004, Baker-Shenk, Cockley, 1994, Kyle a Wollová 1993).

Na základě výše uvedeného seznamu tázacích výrazů jsem prozkoumala vybrané překladové slovníky český jazyk – český znakový jazyk a vytvořila excerpci všech tázacích výrazů, které jsou v nich zachyceny. Zaměřila jsem se především na slovníky, ve kterých jsem předpokládala výskyt tázacích výrazů českého znakového jazyka. Ostatní slovníky českého znakového jazyka zaměřené na různé odborné oblasti jsem nechala stranou. Tázací výrazy jsem vyexcerpovala z 9 slovníků,¹¹ jejichž konkrétní výčet uvádím v kapitole č. 5.

¹⁰ Konečný počet se v průběhu výzkumu změnil na 19 tázacích výrazů, jelikož se se objevil ještě jeden další význam, který jsem původně nezařadila do svého seznamu, ale někteří respondenti ho uvedli (viz tázací výraz č. 19).

¹¹ Jak z některých názvů vyplývá, nejde vždy přímo o slovník, ale např. o kurz, nebo o webový portál zahrnující slovní zásobu českého znakového jazyka. Do svého výzkumu jsem je zahrнула z toho důvodu, že se v nich vyskytovaly tázací výrazy, na základě jejich excerpcí jsem mohla provést vlastní výzkum.

Po dokončení excerpce tázacích výrazů z vybraných slovníků jsem zjistila, že některé tázací výrazy v nich zachyceny vůbec nejsou. Jedná se totiž o slovníky, jejichž výchozím jazykem je český jazyk. Tyto slovníky obsahují abecední seznam českých lexémů, k nimž jsou přiřazovány jednotlivé simplexní ekvivalenty českého znakového jazyka. Nejsou v nich tedy vůbec (kromě slovníku č. 5) zachyceny složené výrazy (hojně používané v českém znakovém jazyce), neinterogativní výrazy s funkcí tázání (např. DŮVOD, CENA atd.), nebo to, že některé tázací výrazy lze kromě základního významu použít i v jiných významech, tzn. že u nich dochází k posunu ve významu (např. výraz CO lze použít jako CO i JAKÝ atd.).

Dále jsem si vymezila 3 základní cíle výzkumu:

- 1. Zjistit na vzorku vybraných respondentů, zda skutečně používají/nepoužívají tázací výrazy obsažené ve slovnících českého znakového jazyka (a příp. napsat důvod).**
- 2. Shromáždit další možné podoby tázacích výrazů, které ve slovnících zachyceny nejsou, ale vybraní respondenti je používají (popsat artikulaci výrazů, způsob jejich použití a uvést konkrétní příklady vět).**
- 3. Zaměřit se na pozici tázacích výrazů ve větě v českém znakovém jazyce.**

Po vymezení těchto cílů jsem si stanovila ještě tři hypotézy:

- 1. Neslyšící lidé nepoužívají všechny tázací výrazy, které jsem vyexcerpovala ze slovníků, a používají další tázací výrazy, které ve slovnících uvedeny nejsou.**
- 2. Neslyšící lidé v některých případech používají pro různé tázací výrazy češtiny stejný výraz českého znakového jazyka (např. znak CO = výraz i co, výraz KDE = kam i kde, výraz ODKUD = odkud i jak, atd.).**
- 3. Nejčastější pozice tázacího výrazu ve větě je na konci věty, nebo na začátku a na konci věty.**

4.2. Metoda sběru materiálu

4.2.1. Původní záměr

Mým původním záměrem bylo zvolit metodu observace – nezúčastněné pozorování intrakulturní komunikace (přirozené komunikace mezi neslyšícími), abych se vyhnula principu subordinačního posunu.¹²

Měla jsem tedy v plánu pozorovat již hotové videozáznamy spontánní komunikace neslyšících lidí na veřejně dostupných webových stránkách (nejen) pro neslyšící populaci (např. WEBLIK – internetovou televizi pro děti a mládež, MTD – multimediální tvůrčí dílnu, PHOTOVISUAL – soutěžní portál pro neslyšící fotografy, TKN - Televizní klub neslyšících, PEVNONEWS – informační portál Pevnosti – Českého centra znakového jazyka, CDY - Czech Deaf Youth, atd.) se zaměřením na rozhovory, u nichž jsem předpokládala výskyt tázacích výrazů. Dále jsem měla k dispozici videomateriály, které natočily Bc. Barbora Pejšmanová k výzkumu své bakalářské práce Dětská řeč – výskyt klasifikátorů českého znakového jazyka v projevu neslyšícího dítěte (Pejšmanová, 2012) a Bc. Jitka Kubištová k výzkumu své diplomové práce Výzkum slovosledných tendencí v českém znakovém jazyce (Kubištová, ve výrobě), které byly původně sice zaměřeny na jiné prostředky českého znakového jazyka, ale vyskytují se v nich i výpovědi s tázacími výrazy. U těchto materiálů jsem viděla výhodu v tom, že neslyšící respondenti se původně zaměřovali na jiný jev českého znakového jazyka a domnívala se, že tázací výrazy při rozhovorech mezi sebou používali spontánně. Tuto metodu jsem však z důvodů popsaných níže ve svém výzkumu nepoužila.

4.2.2. Problémy se zvolenou metodou a důvody, proč jsem nakonec zvolila metodu jinou

Při sledování výše zmíněných videí jsem metodu observace shledala za nevyhovující. Sledování rozhovorů bylo časově velmi náročné. Ve videích se mi podařilo vyexcerpovat jen malý vzorek tázacích výrazů, na základě čehož jsem nemohla činit závěry, že se jiné výrazy nepoužívají. Bylo také velmi obtížné přepisovat zdlouhavé výpovědi, jelikož mluvčí většinou odkazovali na kontext, se kterým se rozhovor pojil.

¹² Tento jev se může vyskytovat právě v interkulturní komunikaci, kdy je v kontaktu neslyšící se slyšícím (pro něj „cizincem“). Je to z toho důvodu, že se neslyšící svému slyšícímu komunikačnímu partnerovi snaží co nejvíce přiblížit - podřídí se jazyku, který má vyšší status (v tomto případě čeština). (Srov. Macurová, 2008)

Z vlastní zkušenosti¹³ jsem věděla, že neslyšící lidé používají ještě i další tázací výrazy, než které se mi při sledování videí podařilo zachytit. Proto jsem si je průběžně začala zapisovat, abych následně věděla, na které se mám ještě zaměřit. Tím, že pozorování bylo časově velmi náročné a neúčelné, rozhodla jsem se začít sama natáčet neslyšící respondenty a tím změnit původní metodu výzkumu.

4.2.3. Popis použité metody výzkumu

Pro účely své bakalářské práce jsem nakonec zvolila metodu sběru materiálu formou **elicítace** v kombinaci s **intuitivní reflexí**.

S respondenty jsem se osobně sešla a na základě předložených podkladů jsem se od nich formou elicítace snažila získat co nejvíce příkladů tázacích vět a s použitím tázacích výrazů v českém znakovém jazyce. V případech, kdy respondenti sami vysvětlovali použití tázacích výrazů a popisovali další možné podoby výrazů a rozdíly mezi nimi, se jednalo spíše o intuitivní reflexi. Veškeré výroky respondentů jsem natáčela na kameru.

Projevil se zde typický jev pro metodu intuitivní reflexe, kdy respondenti tvrdili, že něco nepoužívají, ale pak to v praxi použili či naopak. Jejich tvrzení jsou tedy někdy v nesouladu s tím, co ve skutečnosti používají. Proto je nutné na výsledky z toho výzkumu založeném jen na malém vzorku respondentů nahlížet jen jako na prvotní vhled do problematiky tázacích výrazů.

4.3. Příprava podkladů na natáčení

Měla jsem již hotovou excerpce tázacích výrazů ze slovníků českého znakového jazyka, která mi sloužila jako výchozí materiál na natáčení. Upravila jsem jen grafické zobrazení. Tázací výrazy jsem tematicky seřadila a vymazala jejich popisky v českém jazyce.

Dále jsem pro respondenty připravila těchto 6 tematických okruhů, které sloužily jako pomůcka k vymýšlení otázek:

1. **Vlastní příklad.**
2. **Příklad z oblasti škola nebo práce.**
3. **Příklad z oblasti rodina a kamarádi.**
4. **Příklad z oblasti policie, policejní výslech.**

¹³ Pracuji jako tlumočnice z/do českého znakového jazyka, proto jsem s neslyšícími lidmi v kontaktu téměř denně.

5. Příklad z oblasti **dovolená a cestování**.

6. Příklad z oblasti **sport a volný čas**.

Situace respondent dostal napsané českými slovy na listu papíru.¹⁴

Ještě před zahájením vlastního výzkumu jsem správnost zvolené metody a připravených podkladů nejprve otestovala u jiných neslyšících lidí, abych si ověřila, že jsem zvolila správný postup. Když neslyšící mluvčí začali sami produkovat věty, které jsem potřebovala, zahájila jsem natáčení s vybranými respondenty.

4.4. Výběr vhodných respondentů

Při sběru dat jsem se zaměřila na neslyšící mluvčí českého znakového jazyka žijící především v Praze a v Královéhradeckém kraji, ve věku přibližně 20-40 let. Užívání tázacích výrazů v dalších oblastech České republiky a u jiných generací jsem nemapovala. Někteří respondenti v průběhu výzkumu sice sami uvádějí i moravské podoby tázacích výrazů nebo některé zastaralé výrazy, které podle nich používají už jen jejich neslyšící rodiče či prarodiče, nelze to však považovat za zmapování všech existujících podob. Abych získala opravdu všechny existující podoby tázacích výrazů, musela bych provést mnohem rozsáhlejší výzkum založený na spolupráci s neslyšícími respondenty pocházejícími ze všech krajů a věkových kategorií.

Oslovila jsem celkem 25 neslyšících respondentů, z toho se mi podařilo sjednat schůzku a natočit potřebný videomateriál jen s 15 z nich. Můj původní záměr byl oslovit pouze rodilé neslyšící uživatele znakového jazyka, kteří jsou minimálně z druhé generace neslyšících a mají tak silné kulturní a jazykové zázemí. To se mi však bohužel nepodařilo. Z patnácti zkoumaných respondentů¹⁵ je jedna třetina z první generace neslyšících (jejich rodiče jsou slyšící). Při analýze získaných dat se nicméně větší rozdíly v užívání tázacích výrazů mezi neslyšícími z první generace a neslyšícími z minimálně druhé generace neprojevíly.¹⁶

S 15 respondenty se mi podařilo natočit téměř 21 hodin videomateriálu v českém znakovém jazyce. Materiál byl však pro účely mé bakalářské práce redukován. Rozebrána

¹⁴ Viz příloha.

¹⁵ 10 z 15 respondentů pracuje nebo v minulosti pracovalo jako lektor českého znakového jazyka a zároveň pracuje jako pedagog nebo vychovatel ve škole pro neslyšící žáky. Jeden respondent pracuje jen jako lektor českého znakového jazyka. Jeden respondent pracuje jen jako vychovatel ve škole pro neslyšící žáky a 3 respondenti jsou nyní v domácnosti.

¹⁶ Proto jsem se na to ve své práci nezaměřovala a ponechala to stranou. Pouze u každého respondenta uvedu, zda má rodiče slyšící nebo neslyšící.

byla videa od 12¹⁷ vybraných respondentů. Jde tedy pouze o prvotní vhled do problematiky tázacích výrazů opřený jen o malý vzorek 12 respondentů.

4.5. Spolupráce před kamerou (průběh natáčení)

S každým respondentem jsem se setkala individuálně. Cíl svého výzkumu jsem respondentům záměrně předem neprozrazovala, abych neovlivnila jejich spontánní myšlenkové pochody. Mým záměrem bylo získat co nejpřirozenější odpovědi.

Následující postup byl takový, že jsem se nejdříve zeptala, 1) jestli respondent zná výraz zobrazený na fotografii, 2) zda ho používá, 3) zda lze pro daný tázací výraz použít jinou podobu.

- 1. Znáte tento výraz?**
- 2. Používáte ho?**
- 3. Lze pro daný tázací výraz použít jinou podobu?**
- 4. Můžete uvést příklady vět s použitím tohoto výrazu v 6 tematických okruzích?**

Na tyto otázky mi respondenti intuitivně odpovídali podle svého vlastního uvážení. Většinou když uvedli jinou podobu výrazu, tak sami vysvětlili rozdíl v používání (pokud ne, zeptala jsem se jich na to já).

4.6. Způsob zpracování (a prezentace) získaného materiálu

Natočený videomateriál jsem zpracovala tak, že jsem ho zhlédla a nastříhala podle jednotlivých výrazů a situací.¹⁸ Z toho jsem vytvořila přehlednou databázi tázacích výrazů a všech jejich možností vyjádření, které pro účely této práce nazývám podoby.

U devíti vybraných tázacích výrazů jsem pak popsala jejich artikulaci, zmínila se o použití a namátkově vybrala a přeložila některé konkrétní příklady vět. U některých příkladů jsem také podtržením textu vyznačila změnu nemanuálního chování.

Při popisu artikulace tázacích výrazů jsem vycházela z notačního systému podle Macurové (1996).

¹⁷ Výběr respondentů jsem provedla podle zhlédnutí veškerého natočeného videomateriálu. Z časových důvodů jsem se rozhodla vyřadit 3 respondenty, kteří uvedli nejméně příkladů vět.

¹⁸ V některých klípech jsem ponechala kromě otázky i odpověď, případně doplňující vysvětlení, pokud je respondent uvedl.

Při zpracovávání jednotlivých tázacích vět se vyskytl problém s tím, že u některých výpovědí bylo velmi obtížné rozeznat začátek a konec věty. Snažila jsem se proto řídit nemanuálními prostředky, očním kontaktem a pauzami.

Veškerá zpracovaná videa jsou na přiloženém DVD. DVD je strukturováno podle jednotlivých tázacích výrazů očíslovaných 1-19, stejně jako v databázi tázacích výrazů v kapitole č. 6. V každé složce tázacího výrazu jsou složky s příklady jednotlivých respondentů. Název jednotlivých videí je ve formátu: číslo tázacího výrazu (01) – číslo respondenta (R01) – pořadové číslo dané situace (01), (např. 01-R05-03 znamená tázací výraz č. 1: KDO, respondent č. 5, situace č. 3: rodina a kamarádi).

Na DVD jsou zachyceny i názory jednotlivých respondentů na užívání jednotlivých tázacích výrazů. Video s názory jsou ve formátu (00) – použití (např. 00 – použití).

5. Excerpce tázacích výrazů z vybraných slovníků českého znakového jazyka

Součástí mého výzkumu bylo excerpovat z vybraných knižních i elektronických slovníků českého znakového jazyka tázací výrazy.

Pracovala jsem s těmito tištěnými a elektronickými slovníky českého znakového jazyka:

1. Slovník znakové řeči (Gabrielová, Paur, Zeman, 1988)
2. Kurs znakového jazyka FRPSP (1993)
3. Učíme se českou znakovou řeč (Růžičková, 1997)
4. Kurz české znakové řeči (ČUN Brno, 2004)
5. Znaková zásoba Českého znakového jazyka k rozšiřujícímu studiu surdopedie se zaměřením na znakový jazyk 1. (Langer, Ptáček, Dvořák 2004)
6. Všeobecný slovník českého znakového jazyka A-N, O-Ž (Potměšil, 2002, 2004)
7. Ticho.cz
8. Spreadthesign.com (Projekt Leonardo, 2008)
9. znaky.zcu.cz; Online slovník českého znakového jazyka (2009 - 2012)

Tabulka 1: Výskyt tázacích výrazů v jednotlivých slovnících

Tázací výraz		Počet slovníků	Tázací výraz		Počet slovníků
1.	KDO	9	11.	OD KDY	1
2.	CO	9	12.	DO KDY	1
3.	JAKÝ	4	13.	JAK DLOUHO	3
4.	KTERÝ	1	14.	JAK ČASTO	5
5.	ČÍ	4	15.	JAK	8
6.	KDE	9	16.	KOLIK	5
7.	ODKUD	5	17.	KOLIKRÁT	0
8.	KUDY	3	18.	PROČ	7
9	KAM	9	19	DŮVOD	3
10	KDY	9			

Nejčastěji zachycené výrazy ve slovnících jsou: KDO, CO, KDE, KAM, KDY

Tabulka 2: Počet zachycených tázacích výrazů v jednotlivých slovnících

Slovník	Počet tázacích výrazů	Slovník	Počet tázacích výrazů
Slovník č. 1	8	Slovník č. 6	6
Slovník č. 2	6	Slovník č. 7	7
Slovník č. 3	7	Slovník č. 8	5
Slovník č. 4	4	Slovník č. 9	5
Slovník č. 5	5		

Nejvíce tázacích výrazů bylo zachyceno ve slovníku č. 1 (8 výrazů)

Následující tabulka zobrazuje přehled všech pozic tázacích výrazů v 55 větách, které jsem ve svém výzkumu překládala (viz příklady vět v kapitole č. 6)

Tabulka 3: Znázornění pozice tázacích výrazů ve větě českého znakového jazyka

	Na začátku	Uprostřed	Na konci	Na začátku a na konci	Uprostřed a na konci
Kdo		5	5	1	2
Co		2	4		3
Jaký			6		
Který			1		1
Čí			5		1
Kde			3	1	1
Odkud	1	1	3		2
Kudy		1	2		1
Kam		1	2		
	2%	18%	56%	4%	20%

Tázací výraz se vyskytuje nejčastěji na konci věty.

6. Tázací výrazy v českém znakovém jazyce

Do tázacích výrazů jsem pro účely této práce zařadila ohebná **tázací zájmena** – **interogativa** (KDO, CO, JAKÝ, KTERÝ, ČÍ), neohebná **zájmena tázacích příslovcí místa** (KDE, ODKUD, KUDY, KAM), **času** (KDY, ODKDY, DOKDY, NAKDY, JAK DLOUHO, JAK ČASTO) a **způsobu** (JAK, KOLIK, KOLIKRÁT). Dále pak **zájmenná adverbia příčiny** (PROČ) a **účelu** (NAČ).

Tázací výrazy se řadí mezi deiktické výrazy. Karlík, Nekula, Pleskalová (2002, s. 559-560) uvádí, že podle řady autorů je primární významový rys tázacích výrazů neurčitost a otázkovou funkci nabývají až v kontextu. Podle jiných autorů je primární funkcí funkce tázací a neurčitost až funkcí sekundární. (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2002, s. 559-560).

6.1. Zájmena tázací (Interogativa)¹⁹

Tázací výrazy KDO, CO, JAKÝ, KTERÝ, ČÍ „jsou ohebná zájmena, jejichž funkcí je žádat doplnění informací, ptát se na substance nebo vlastnosti a posesory (vlastníky).“ (Karlík, Nekula, Rusínová, 1995, s. 295).

Tázací zájmena mají hovorové (citově zabarvené) varianty, které jsou tvořeny pomocí postfixu – **pak** (kdopak, copak,...), **-že** (kdože, cože,...), **to** (kdo to, co to...).

6.1.1. Tázací výraz č. 1: KDO

Užití v českém jazyce

Pomocí výrazu KDO se tážeme na neznámou osobu v jednotném i množném čísle (*Kdo je to, Kdo tam přišel? Kdo má dnes sužbu?*).

Zájmeno KDO je ohebné, jeho tvary mají pouze singulárové formy: kdo, koho, komu, koho, o kom, s kým. (*Koho je ta tužka? S kým pojeděš na dovolenou?*).

U KDO existuje přivlastňovací zájmeno ČÍ a nevylučuje shodu s plurálem (*Kdo tam byl? Kdo jste tam byli?*).

Užití v českém znakovém jazyce

Tázací výraz KDO se užívá v otázkách na neznámou osobu v jednotném i množném čísle. (*Kdo je to? Kdo přišel? Kdo to ukradl?*). Množné číslo je v tázací větě naznačeno

¹⁹ Tato kapitola je zpracována podle Příruční mluvnice češtiny (Karlík, Nekula, Rusínová, 1995, s. 295-349) a podle Slovníku spisovné češtiny (2000).

změnou pohybu výrazu KDO (viz níže podoba výrazu KDO₆ ve významu KDO Z VÁS). Existují také podoby výrazů O KOM (dochází k modifikaci tvaru) a složené výrazy S KÝM a KOMU, které popisují níže.

Výrazu KDO zároveň působí jako základní tvar pro tázací výraz č. 5: ČÍ a pro tázací výraz č. 4: JAKÝ (viz níže) a to buď v tomto základním tvaru, nebo ve tvaru složeném.

Tázací výraz KDO se v českém znakovém jazyce pojí ještě s dalšími výrazy, např. s INDEXEM D, o kterém jsem se již zmiňovala výše, nebo s dalšími výrazy, které popisují níže (viz INDEX **Y**, ZÁSTUPKA OSOBY, KLASIFIKÁTOR²⁰ OSOBY).

Tázací výraz KDO je zachycen v 9 slovnících v podobě 1. Ostatní podoby výrazu ve slovnících zachyceny nejsou.

Excerpce tázacího výrazu ze zkoumaných slovníků:

Podoba 1

Obr. 8: Slovník č. 1: **KDO₁**

Obr. 9: Slovník č. 2: **KDO₁**

Obr. 10: Slovník č. 3: **KDO₁**

Obr. 11: Slovník č. 4: **KDO₁**

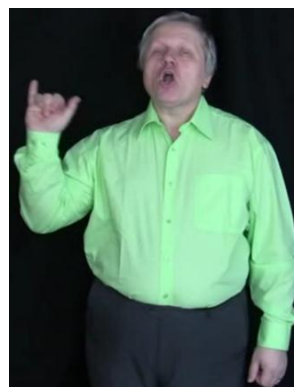

Obr. 12: Slovník č. 5: **KDO₁**

Obr. 13: Slovník č. 6: **KDO₁**

²⁰ Klasifikátor (KLF) je jazykový prostředek, jehož definice se u některých lingvistů liší. Pro potřeby mé práce vycházím z definice Macurové a Vysučka (2005, s. 262), že klasifikátor je „jazykový prostředek, který se spojuje se jménem a odkazuje na jisté vlastnosti nebo rysy referenta“. Ve znakovém jazyce se jedná o tvar ruky zastupující osoby, předměty nebo zvířata a řadí je do různých kategorií např. podle tvaru, velikosti, způsobu držení. Svým začleněním do sloves pohybu a umístění se podílí na stavbě přísudku (tamtéž).

Obr. 14: Slovník č. 7: **KDO₁** Obr. 15: Slovník č. 8: **KDO₁** Obr. 16: Slovník č. 9: **KDO₁**

Popis artikulace tázacího výrazu **KDO₁**

Typ znaku	Jednoruční s nulovým kontaktem.
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.
Tvar ruky (DEZ)	Y Malík a palec jsou vztyčeny vzhůru, ostatní prsty jsou ohnuty do dlaně a dotýkají se jí.
Orientace dlaně (ORI ₁)	Od těla.
Orientace prstů (ORI ₂)	Nahoru.
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Opakovaný kmitavý pohyb ze strany na stranu.
Pohyby úst	Mluvní komponent ²¹ „KDO“.

Použití:

Tázací výraz **KDO₁** používá všech 12 respondentů. Uvedli ho v příkladech, ve kterých se ptají na neznámou osobu v jednotném i množném čísle. (*Kdo je to? Kdo to přišel? Kdo to ukradl?*).

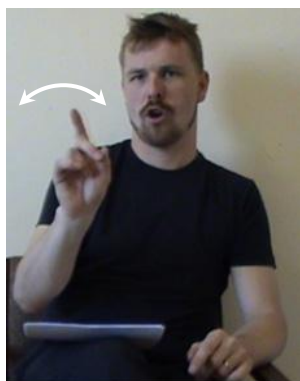
Příklad:

1. ZÁVOD + KOLO + PRVNÍ + **KDO?** (video 01-R1-06)
Kdo byl první v cyklistickém závodě?
2. TABULE + MAZAT + **SLUŽBA** + **KDO?** (video 01-R5-02)
Kdo má službu na mazání tabule?

²¹ Mluvní komponenty (mluvní vzorce; word pictures, spoken components) jsou součástí nemanuální složky projevu ve znakovém jazyce a jsou produkovány simultánně se složkou manuální. Jedná se o neslyšnou (bezhlasou) artikulaci celého slova z mluveného jazyka nebo jeho částí (Brennanová, 1992).

Další podoby tázacího výrazu, které se nevyskytují v žádném ze zkoumaných slovníků, ale byly zachyceny kamerou při natáčení respondentů:

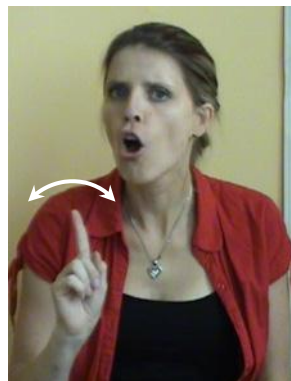
Podoba 2

Obr. 17: **KDO₂**

Obr. 18: **KDO₂**

Obr. 19: **KDO₂**

Popis artikulace tázacího výrazu **KDO₂**

Typ znaku	Jednoruční s nulovým kontaktem.
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.
Tvar ruky (DEZ)	D Ukazovák je natažený, ostatní prsty jsou skrčeny do dlaně.
Orientace dlaně (ORI ₁)	Dlaň směřuje od těla.
Orientace prstů (ORI ₂)	Nahoru.
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Opakovaný kmitavý pohyb ze strany na stranu.
Pohyby úst	Mluvní komponent „KDO“.

Použití:

Podoba KDO2 je moravský výraz a významově se shoduje s KDO1, liší se pouze tvarem ruky, ostatní parametry znaku se shodují.

Respondenti, kteří výraz používají	5	Moravský výraz	11
Znají, ale nepoužívají	6	Zastaralý výraz	1

Příklady:

1. PŘIJÍT_{KLF OSOBY} + **KDO₂**? (video 01-R6-01)

Kdo je ta osoba, která přišla?

2. MOBIL + MOJE + UKRÁST + **KDO₁** + UKRÁST + VĚDĚT + **KDO₁** + UDĚLAT + **KDO**? (video 01-R1-02)

Nevíš, kdo mi ukradl mobil?

Podoba 3

Obr. 20: **KDO₃**

Obr. 21: **KDO₃**

Popis artikulace tázacího výrazu **KDO₃**

Typ znaku	Jednoruční s nulovým kontaktem.	
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.	
Tvar ruky (DEZ)	A₀	Ruka je skrčena v pěst, pouze palec je natažený směrem nahoru.
Orientace dlaně (ORI ₁)	Doleva.	
Orientace prstů (ORI ₂)	Nahoru.	
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Ruka se pohybuje v zápěstí kýváním ze strany na stranu.	
Pohyby úst	Mluvní komponent „KDO“.	

Použití:

Respondenti uvedli, že **KDO₃** je moravský zastaralý výraz, který se už nepoužívá. Významově se shoduje s **KDO₁**, liší se pouze tvarem ruky, ostatní parametry se shodují.

Respondenti, kteří výraz používají	1	Moravský výraz	1
Znají, ale nepoužívají	1	Zastaralý výraz	1

Podoba 4

Obr. 22: **KDO₄**

Popis artikulace tázacího výrazu **KDO₄**

Typ znaku	Jednoruční s nulovým kontaktem.	
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.	
Tvar ruky (DEZ)	A	Ruka je skrčena v pěst, palec se dotýká hrany dlaně a ukazováku.
Orientace dlaně (ORI ₁)	Od těla.	
Orientace prstů (ORI ₂)	Nahoru.	
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Ruka se pohybuje v zápěstí kýváním ze strany na stranu.	
Pohyby úst	Mluvní komponent „KDO“.	

Použití:

Respondent č. 12 uvedl podobu KDO₄ jako jediný z 12 respondentů. Tvrdí, že jde o moravský výraz, který používají jeho prarodiče. Významově se shoduje s KDO₁, liší se pouze tvarem ruky.

Respondenti, kteří výraz používají	1	Moravský výraz	1
Znají, ale nepoužívají	-	Zastaralý výraz	-

Podoba 5

Obr. 23: **KDO₅**

Popis artikulace tázacího výrazu **KDO₅**

Typ znaku	Jednoruční s nulovým kontaktem.	
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.	
Tvar ruky (DEZ)	τO	Palec a ukazovák se dotýkají špičkami a tvoří kroužek, ostatní prsty jsou volně nataženy.
Orientace dlaně (ORI ₁)	Dlaň směřuje od těla.	
Orientace prstů (ORI ₂)	Prostředník, prsteník a malík směřují nahoru, špička spojeného palce a ukazováku směřuje od těla.	
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Opakovaný kmitavý pohyb ze strany na stranu.	
Pohyby úst	Mluvní komponent „KDO“.	

Použití:

Respondent č. 7 uvedl podobu KDO₅ jako jediný z 12 respondentů. Ví, že někteří neslyšící lidé tuto podobu určitě používají, ale neví, zda se váže k nějakému konkrétnímu regionu nebo zda je to např. zastaralý výraz. Významově se shoduje s KDO₁, liší se pouze tvarem ruky, ostatní parametry se shodují.

Respondenti, kteří výraz používají	-	Moravský výraz	-
Znají, ale nepoužívají	1	Zastaralý výraz	-

Podoba 6

Obr. 24: **KDO₆**

Popis artikulace tázacího výrazu **KDO₆**

Typ znaku	Jednoruční s nulovým kontaktem.
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.
Tvar ruky (DEZ)	Y Malík a palec jsou vztyčeny vzhůru, ostatní prsty jsou ohnuty do dlaně a dotýkají se jí.
Orientace dlaně (ORI ₁)	Doleva.
Orientace prstů (ORI ₂)	Nahoru.
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Ruka vykoná kruhový horizontální pohyb proti směru hodinových ručiček.
Pohyby úst	Mluvní komponent „KDO“.

Použití:

Tato podoba znaku se používá ve významu **KDO Z VÁS** nebo **KTERÍ Z VÁS** (*Kdo z vás byl o prázdninách u moře?*). Mluvní artikuluje nejdříve výraz **KDO₁** a následně kruhovým pohybem v prostoru odkazuje na adresáty, kterých se to týká, přitom se tvar ruky nemění. Tímto výrazem oslovuje větší množství lidí (2 a více osob). Tato podoba se vyskytla u více respondentů v závislosti na kontextu, záleží, jaký příklad respondenti vymysleli. Přímou jsem se jich ale na tuto podobu (tvar) neptala, proto neuvádím, kolik respondentů výraz používá nebo zná.

Příklady:

1. **NEDÁVNO + PRÁZDNINY + NEDÁVNO + KDO₅ + BÝT_{MINULÝ ČAS} + JET + MOŘE?**
(video 01-R5-05)

Kdo z vás jel o prázdninách k moři?

2. KAMARÁDI + VY + TŘEBA + JÁ + BÝT_{BUDOUCÍ ČAS} + PLÁN + JET + VÝLET + **KDO₅** + **CHTÍT** + SE MNOU + **KDO₁**? (video 01-R5-03)

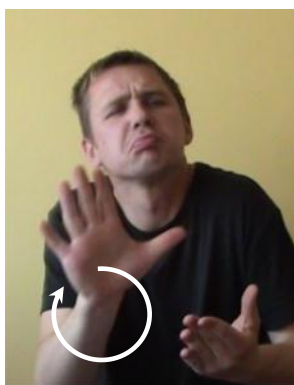
Zeptám se kamarádů: „Kdo z vás chce jet se mnou na výlet?“

Další výrazy související s tázacím výrazem KDO:

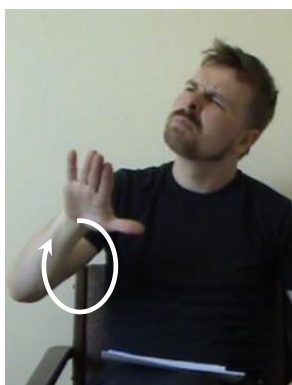
„Tázací zájmena KDO, CO, JAKÝ jsou na rozdíl od českých tázacích výrazů reflektivní (neskloňuje se). To znamená, že tyto znaky nepodléhají žádným tvarovým obměnám.“ (Hronová (2002, s. 119)).

Jak uvádí Hronová (2002), lze sledovat jednu modifikaci tvaru zájmen KDO a CO ve významu O KOM, O ČEM. Tyto výrazy respondenti artikulovali tvarem ruky 5²² (viz níže). Rozdíl mezi výrazem O KOM a O ČEM spočívá v tom, že u výrazu O KOM respondenti následně použili výraz KDO₁ a/nebo výraz ve tvaru ruky **D₀** zastupující osobu (proforma). U výrazu O ČEM se vyskytla možnost vyjádření c výrazem CO₁. Tvrzení mých respondentů se shoduje s Hronovou (2002, s. 119) v tom, že se tento výraz také často objevuje u uživatelů znakované češtiny, kteří jej používají pro vyjádření českých tázacích zájmen KOHO, KOMU, ČÍ bez významového rozlišení. „Chce li však rodilý mluvčí znakového jazyka formulovat otázky, jako například Koho jsi tam viděl? Komu se to líbilo? nebo Koho půjdeš navštívit?, použije tázací zájmeno KDO:

*TAM TY VIDĚT KDO + (znak pro vyjádření – přítomnosti – osoby/předmětu)
KDO LÍBÍT KDO“* (Hronová, 2002, s. 120)

Obr. 25: O KOM/O ČEM

Obr. 26: O KOM/O ČEM

²² Hronová (2002, s. 119) sice uvádí tvar ruky B₁ (prsty u sebe), ale já jsme ve svém výzkumu zachytila ve většině případech tvar ruky 5 (roztážené prsty).

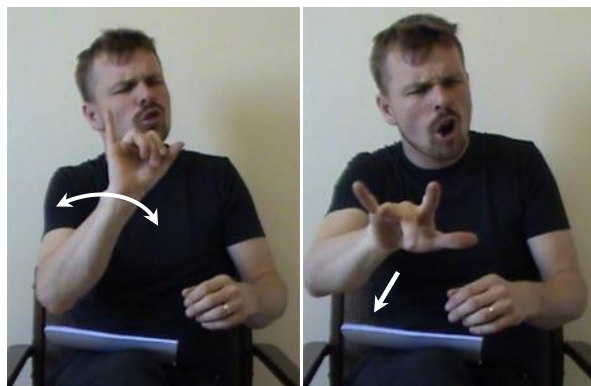
Popis artikulace tázacího výrazu KDO: **O KOM, O ČEM**

Typ znaku	Jednoruční s nulovým kontaktem.
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.
Tvar ruky (DEZ)	5 Dlaň je rozevřená, prsty jsou roztažené od sebe.
Orientace dlaně (ORI ₁)	Od těla.
Orientace prstů (ORI ₂)	Nahoru.
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Ruka se pohybuje krouživým pohybem proti směru hodinových ručiček.
Pohyby úst	Orální komponent – semknuté rty, nebo mluvní komponent „O“.

V mém výzkumu se dále potvrdilo tvrzení Hronové (2002), že mluvčí znakového jazyka pro vyjádření *Na **koho** ses usmál?* a *O **koho** ses staral v nemocnici?* přidávají za tázací zájmeno KDO ve tvaru **Y**. „*Je to výraz, který se vztahuje k individuálnímu (konkrétnímu nebo abstraktnímu) objektu ve výpovědi mluvčího.*“ (Hronová, 2002, s. 120). Výraz je artikulován vždy dlaní k objektu (referentu).

Obr. 27: **KOHO** (KDO₁ + INDEX **Y**)

Obr. 28: **KOHO** (KDO₁ + INDEX **Y**)

Popis artikulace druhé části tázacího výrazu KOMU: INDEX **Y**

Typ znaku	Jednoruční s nulovým kontaktem.
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.
Tvar ruky (DEZ)	Y Dlaň je rozevřená, všechny prsty kromě prostředníku jsou natažené a roztažené od sebe; prostředník je ohnutý v prvním kloubu kolmo k dlani.
Orientace dlaně (ORI ₁)	Od těla (orientace dlaně se mění v závislosti na kontextu).

Orientace prstů (ORI ₂)	Nahoru.
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Ruka vykoná přímočarý pohyb od těla do prostoru směrem k danému objektu (referentu).
Pohyby úst	Mluvní komponent „KOHO“.

Příklady:

1. KDO₁ + INDEX Y + ZATKNOUT + KDO₁? (video 01-R12-04)

Koho zatkli?

2. TY + KDO₁ + TYP + KOHO + ZNEUŽÍVAT? (video 01-R1-04)

Koho jsi zneužíval?

V českém znakovém jazyce se tázací zájmeno KDO kromě indexu D a indexu Y (popisované výše) pojí také s klasifikátorem osoby²³ ve tvaru ruky D a s výrazem zastupujícím osobu ve tvaru ruky D₀ (zástupka/proforma).

Obr. 29: **OSOBA** KLASIFIKÁTOR

Popis artikulace klasifikátoru osoby:

Typ znaku	Jednoruční s nulovým kontaktem; klasifikátor celého předmětu.
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.
Tvar ruky (DEZ)	D Ukazovák je natažený a vztyčený vzhůru, ostatní prsty jsou skrčeny v pěst.
Orientace dlaně (ORI ₁)	Orientace dlaně se mění v závislosti na pohybu v prostoru.
Orientace prstů (ORI ₂)	Nahoru.
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Ruka dle kontextu naznačuje pohyb či umístění osoby

²³ Klasifikátorové tvary rukou představují objekt jako celek. Ruka tak odkazuje na určitý charakteristický rys objektu nebo na jeho rozměry a tvar (Macurová, Vysuček, 2005).

	v prostoru.
Pohyby úst	Orální komponent – semknuté rty, mírně nafouklé tváře.

Příklady:

1. NESLYŠÍCÍ + ŘÍKAT MI + ODEJÍTKLF OSOBY + UČITEL, JÁ + UČITEL + ODEJÍTKLF OSOBY + **KDO2?** (video 01-R6-02)

Kamarád mi řekl, že odešel učitel, a já jsem se zeptala: „Kdo odešel, který učitel?“

2. OSOBAZÁSTUPKA + **KDO1** + INDEX D? (video 01-R3-01)

Kdo je to?

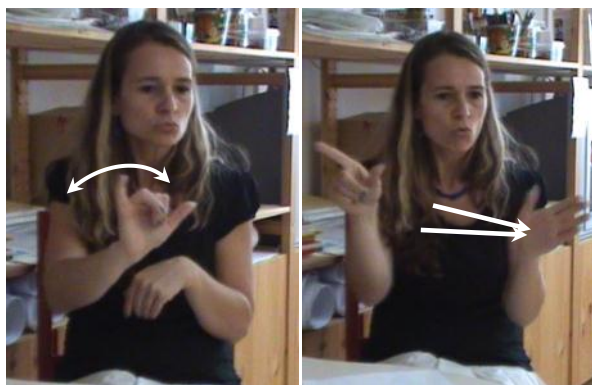
Obr. 30: Obr. 31: **OSOBA**ZÁSTUPKA (PROFORMA)

Popis artikulace výrazu zastupující osobu: ZÁSTUPKA (proforma)

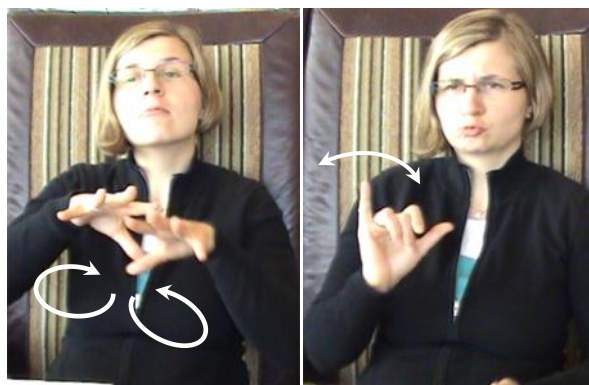
Typ znaku	Jednoruční s nulovým kontaktem.
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.
Tvar ruky (DEZ)	$\overset{\text{III}}{\text{D}}_0$ Palec a ukazovák jsou mírně ohnuty a tvoří písmeno C, ostatní prsty jsou skrčeny do dlaně.
Orientace dlaně (ORI ₁)	Od těla.
Orientace prstů (ORI ₂)	Nahoru.
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Ruka vykoná jednorázový přímočarý pohyb shora dolů.
Pohyby úst	Mluvní komponent „KDO“, nebo semknuté rty.

V mém výzkumu jsem také zachytila složený výraz pro vyjádření S KÝM. Tři respondenti nezávisle na sobě uvedli příklad *S kým pojeděš na dovolenou?*, přitom se jejich způsob vyjádření lišil. Respondenti pro vyjádření výrazu S KÝM použili vždy složený výraz. Základ u všech respondentů tvořil výraz KDO₁ a k němu připojili odlišné výrazy: a) KDO

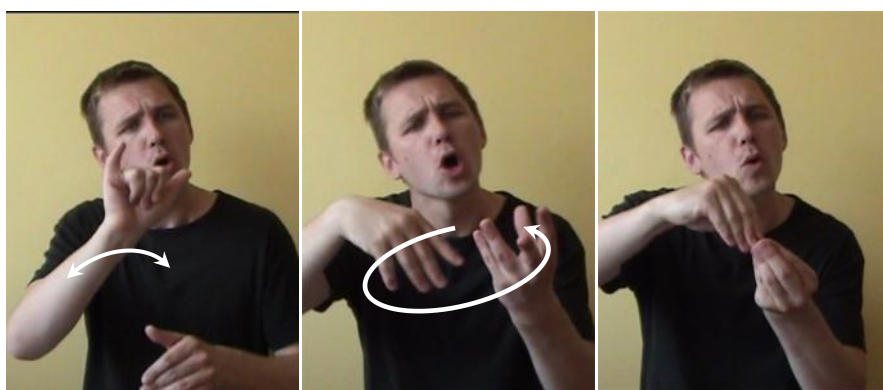
+SPOLU nebo b) SPOLEČNĚ₁ + KDO nebo c) KDO +SPOLEČNĚ₂ (uvedeno pořadí, ve kterém byly výrazy artikulovány).

Obr. 32: S KÝM₁ (KDO₁+ SPOLU)

Obr. 33: S KÝM₂ (SPOLEČNĚ₁+ KDO₁)

Obr. 34: S KÝM₃ (KDO₁ + SPOLEČNĚ₂)

Popis artikulace druhé části tázacího výrazu S KÝM₁: SPOLU

Typ znaku	Dvouruční asymetrický znak s kontaktem rukou; ruce jsou v různém tvaru; aktivní je jen dominantní ruka.	
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.	
Tvar pasivní nedominantní ruky (DEZ ₁)	B ₀	Dlaň ruky je otevřená, všechny prsty jsou natažené ve vodorovné poloze, palec je natažený nahoru.
Tvar aktivní dominantní ruky (DEZ ₂)	D ₀	Dlaň je rozevřená, všechny prsty kromě prostředníku jsou natažené a roztažené od sebe; prostředník je ohnutý v prvním kloubu kolmo k dlani.
Orientace dlaní (ORI ₁)	Dlaň nedominantní pasivní ruky směřuje doprava; dlaň aktivní dominantní ruky směřuje od těla.	
Orientace prstů (ORI ₂)	Od těla.	
Uspořádání rukou (HA)	Vedle sebe.	

Kontakt rukou	Koncový kontakt; aktivní ruka se hranou palce dotkne dlaně pasivní ruky.
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Ruka vykoná přímočarý pohyb zprava doleva směrem do dlaně pasivní ruky.
Pohyby úst	Mluvní komponent „SPOLU“.

Popis artikulace druhé části tázacího výrazu **S KÝM₂**: SPOLEČNĚ₁

Typ znaku	Dvouruční symetrický znak s kontaktem rukou; obě ruce jsou aktivní ve stejném tvaru.
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.
Tvar rukou (DEZ)	𐄂 Dlaně rukou jsou otevřené, všechny prsty jsou natažené a mírně pokrčené.
Orientace dlaní (ORI ₁)	Dolů.
Orientace prstů (ORI ₂)	Od těla.
Uspořádání rukou (HA)	Vedle sebe.
Kontakt rukou	Počáteční a koncový kontakt; ruce se dotknou hranou ukazováků a palců.
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Ruce vykonají kruhový pohyb směrem k tělu.
Pohyby úst	Orální komponent – semknuté rty.

Popis artikulace druhé části tázacího výrazu **S KÝM₃**: SPOLEČNĚ₂

Typ znaku	Dvouruční symetrický znak s kontaktem rukou; ruce jsou ve stejném tvaru; aktivní je jen dominantní ruka.
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.
Tvar rukou na začátku produkce znaku (DEZ)	𐄂 Dlaně rukou jsou otevřené, všechny prsty jsou natažené a mírně pokrčené.
Tvar rukou na konci produkce znaku (DEZ)	𐄃 Všechny prsty jsou ohnuty v prvním kloubu a vzájemně se dotýkají špičkami – tvoří špetku.
Orientace dlaní (ORI ₁)	Dlaň pasivní ruky směřuje nahoru; dlaň aktivní ruky směřuje dolů.
Orientace prstů (ORI ₂)	Od těla.
Uspořádání rukou (HA)	Nad sebou; aktivní ruka je nahoře.
Kontakt rukou	Koncový kontakt; ruce se dotknou špičkami špetek.

Pohyb ruky/rukou (SIG)	Aktivní dominantní ruka s vykoná kruhový pohyb (proti směru hodinových ručiček) kolem pasivní ruky (prsty jsou roztažené), pak se prsty sevrou do špetek a vzájemně se špičkami dotknou.
Pohyby úst	Mluvní komponent „SPOLU“.

Příklady:

1. DOVOLENÁ + JET + SPOLEČNĚ₁ + KDO₁? (video 01-R15-05)
S kým pojeděš na dovolenou?
2. DOVOLENÁ + PŘIHLÁŠKA + PTÁT SE + KDO₁ + SPOLU? (video 01-R7-05)
Když jsem si objednávala dovolenou, zeptali se mě: „S kým pojedete?“
3. BÝTBUDOUCÍ ČAS + JET + DOVOLENÁ + KDO₁ + SPOLEČNĚ₂ + KDO₁ + SPOLEČNĚ₂? (video 01-R4-05)
S kým pojeděš na dovolenou?

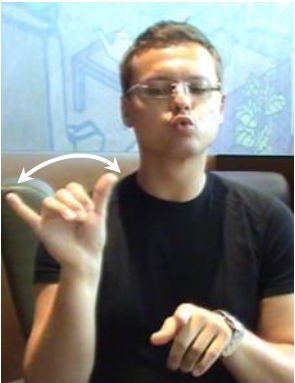
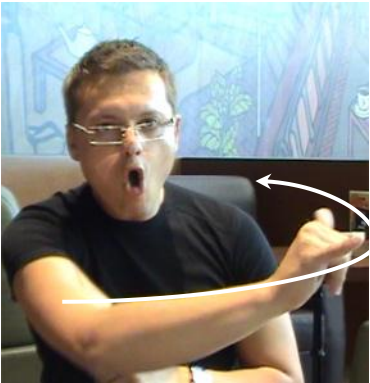
Rozbor videí jednotlivých respondentů

Tázací výraz č. 1: KDO	Respondent č. 1 (slyšící rodiče)
<p>Respondent používá 2 podoby tázacího výrazu: KDO₁ a KDO₂. Výraz KDO₂ považuje za moravskou podobu, kterou používal, dokud bydlel na Moravě. Jakmile se přestěhoval do Hradce Králové, začal používat KDO₁. Nyní používá obě podoby tázacího výrazu podle situace.</p>	
<div style="display: flex; justify-content: space-around;"><div data-bbox="280 638 576 1014"></div><div data-bbox="587 638 882 1014"></div></div> <p style="display: flex; justify-content: space-around;">Obr. 35: KDO₁Obr. 36: KDO₂</p>	

Tázací výraz č. 1: KDO	Respondent č. 2 (neslyšící rodiče)
<p>Respondent používá tázací výraz KDO₁ v otázkách na neznámou osobu typu: <i>Kdo je to? Kdo přišel? Kdo tam je?</i> Odpovědí na otázku s tímto tázacím výrazem získá jméno osoby, na kterou se ptá. Jiné podoby tázacího výrazu respondent nevedl.</p>	
<div style="display: flex; justify-content: center;"><div data-bbox="264 1444 560 1821"></div></div> <p style="text-align: center;">Obr. 37: KDO1</p>	

Tázací výraz č. 1: KDO	Respondent č. 3 (neslyšící rodiče)
<p>Respondent používá podobu tázacího výrazu KDO₁. Zná také moravskou podobu KDO₂, kterou si myslí, že nepoužívá, ale podotýká, že je možné, že si to jen neuvědomuje. Ve všech svých příkladech použil KDO₁.</p>	
<div data-bbox="268 488 564 864" data-label="Image"> </div> <p data-bbox="357 880 528 909">Obr. 38: KDO₁</p>	

Tázací výraz č. 1: KDO	Respondent č. 4 (slyšící rodiče)
<p>Respondent používá podobu tázacího výrazu KDO₁. Jiné podoby tázacího výrazu sám nevedl. Na můj dotaz ohledně podoby KDO₂ řekl, že ji také zná, ale nepoužívá ji, a sám dodal, že jde o moravskou podobu.</p>	
<div data-bbox="268 1292 564 1668" data-label="Image"> </div> <p data-bbox="352 1686 523 1715">Obr. 39: KDO₁</p>	

Tázací výraz č. 1: KDO	Respondent č. 5 (slyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu KDO ₁ a KDO ₆ . Na můj dotaz ohledně podoby KDO ₂ řekl, že ji také zná, ale nepoužívá ji, a sám dodal, že jde o moravskou podobu.	
<div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> <div style="text-align: center;"> <p>Obr. 40: KDO1</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>Obr. 41: KDO6</p> </div> </div>	

Tázací výraz č. 1: KDO	Respondent č. 6 (neslyšící rodiče)
Respondent používá dvě podoby tázacího výrazu, českou KDO ₁ a moravskou KDO ₂ . Uvedl ještě jinou moravskou podobu tázacího výrazu KDO ₃ , ale říká, že je to zastaralý tázací výraz, který se už nepoužívá.	
<div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> <div style="text-align: center;"> <p>Obr. 42: KDO₁</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>Obr. 43: KDO₂</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>Obr. 44: KDO₃</p> </div> </div>	

Tázací výraz č. 1: KDO	Respondent č. 7 (neslyšící rodiče)
<p>Respondent používá jen podobu tázacího výrazu KDO₁. Zná také podobu KDO₂, ale neví, kde přesně se používá. Myslí si, že pravděpodobně na Slovensku nebo na Moravě, ale jistě to neví. Jako jediný ze všech 15 respondentů uvedl ještě jinou podobu tázacího výrazu KDO₅ a tvrdí, že ji určitě neslyšící používají, ale neví přesně, v jaké situaci nebo zda se podoba váže k nějakému konkrétnímu regionu. Sám podobu KDO₅ nepoužívá.</p>	
	
Obr. 45: KDO₁	Obr. 46: KDO₅

Tázací výraz č. 1: KDO	Respondent č. 8 (neslyšící rodiče)
<p>Respondent používá podoby tázacího výrazu KDO₁ a KDO₂. V dětství používal spíše KDO₂, protože vyrůstal na Moravě a tato podoba je moravská. Po přestěhování do Prahy začal více používat KDO₁.</p>	
	
Obr. 47: KDO₁	Obr. 48: KDO₂

Tázací výraz č. 1: KDO	Respondent č. 9 (neslyšící rodiče)	
<p>Respondent zná podoby tázacího výrazu KDO₁, KDO₂ a KDO₄. Běžně používá hlavně KDO₁. Se svojí rodinou pak používá KDO₂, zvláště v komunikaci se svojí babičkou a dodává, že už je to starý výraz. S příbuznými žijícími na Moravě používá KDO₄.</p>		
		
Obr. 49: KDO₁	Obr. 50: KDO₂	Obr. 51: KDO₄

Tázací výraz č. 1: KDO	Respondent č. 10 (neslyšící rodiče)	
<p>Respondent používá podoby tázacího výrazu KDO₁, KDO₂ a KDO₃. Zmiňuje, že KDO₁ se používá převážně v Praze, KDO₂ používá jeho rodina žijící ve Zlíně a lidé na Moravě. KDO₃ považuje za zastaralý znak, který se dnes objevuje spíše u starších lidí.</p>		
		
Obr. 52: KDO₁	Obr. 53: KDO₂	Obr. 54: KDO₃

Tázací výraz č. 1: KDO	Respondent č. 11 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu KDO ₁ . Zná také podobu KDO ₂ , která je podle něj moravská, sám ji ale nepoužívá.	
<div data-bbox="268 427 563 808" data-label="Image"> </div> <div data-bbox="347 819 520 853" data-label="Caption"> <p>Obr. 55: KDO₁</p> </div>	

Tázací výraz č. 1: KDO	Respondent č. 12 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu KDO ₁ . Zná také podobu KDO ₂ , ale neví přesně, kdo nebo kde se používá. Tuší, že by to mohla být moravská podoba tázacího výrazu.	
<div data-bbox="268 1176 563 1556" data-label="Image"> </div> <div data-bbox="347 1568 520 1601" data-label="Caption"> <p>Obr. 56: KDO₁</p> </div>	

6.1.2. Tázací výraz č. 2: CO

Užití v českém jazyce

Výrazem CO se ptáme obecně na cokoli kromě osoby. (*Co děláš? Co se stalo?*) a na neznámý objekt a zvíře (*Co to je? Co to tam skáče?*).

Zájmeno CO je ohebné, jeho tvary mají pouze singulárové formy: co, čeho, čemu, co, o čem, čím. (*O čem je ta knížka? Čeho se bojíš?*).

S akuzativními předložkami má zkrácené tvary: nač, zač, oč, seč a od původu také proč.

Užití v českém znakovém jazyce

Výrazem CO se lze ptát obecně na cokoliv, na neznámý objekt a na zvíře (*Co to je? Co to tam skáče? Co děláš? Co se stalo?*). V tomto by bylo použití shodné s výrazem CO v českém jazyce. Jsou zde však další možnosti použití, které se od mluvených jazyků odlišuje. Toto potvrzuje např. Meirová, která ve svém výzkumu izraelského znakového jazyka zmínila, že na výraz CO by se mohlo nazírat jako na obecný – univerzální tázací výraz. Někdy se totiž používá místo ostatních více specifických tázacích výrazů, nebo je součástí jejich složené formy. Výraz CO v kombinaci s ne-interogativními výrazy dokáže jasněji odvodit specifické tázací výrazy. (Mierová, 2004, s. 100).

Z mého výzkumu lze vyvodit, že výraz CO se vyskytuje v základním nebo ve složeném tvaru v těchto tázacích výrazech: co (základní význam), jaký (co; typ+co; vypadat+co), který (který + co; lepší + co), kde (místo + co), kudy (kudy + co; kudy + vypadat + co), jak často (často + co; SZ²⁴₁ + co; výčet možností na výběr + co), jak (co), proč (co; důvod + co; potřebovat + co), nač (co).

Výraz CO se v jednom případě používá s jiným tvarem ruky, a to pokud jde o význam O ČEM (viz výše výrazy O KOM/O ČEM u tázacím výrazu č. 1: KDO).

Tázací výraz CO se vyskytuje v 9 slovnících, z toho je 8krát zachycena podoba 1 a jednou podoba 2.

Excerpce tázacího výrazu ze zkoumaných slovníků:

²⁴ Zkratka SZ₁ zde, i všude jinde v textu, znamená, že tento znak patří do skupiny specifických znaků (více např. Vysuček, P. Specifické znaky. Praha 2003, s. 13).

Podoba 1

Obr. 57: Slovník č. 1: CO_{1a}

Obr. 58: Slovník č. 2: CO_{1a}

Obr. 59: Slovník č. 3: CO_{1a}

Obr. 60: Slovník č. 5: CO_{1a}

Obr. 61: Slovník č. 6: CO_{1a}

Obr. 62: Slovník č. 7: CO_{1a}

Obr. 63: Slovník č. 8: CO_{1a}

Obr. 64: Slovník č. 9: CO_{1a}

Popis artikulace tázacího výrazu CO_{1a}

Typ znaku	Jednoruční s nulovým kontaktem.	
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.	
Tvar ruky (DEZ)	τO	Palec a ukazovák se dotýkají špičkami a tvoří kroužek, ostatní prsty jsou volně natažené.
Orientace dlaně (ORI ₁)	Nahoru.	
Orientace prstů (ORI ₂)	Od těla.	

Pohyb ruky/rukou (SIG)	Opakovaný kmitavý pohyb ze strany na stranu.
Pohyby úst	Mluvní komponent „CO“.

Použití:

Výraz CO_{1a} respondenti použili v otázkách obecně na cokoliv, na neznámý objekt a na zvíře (*Co to je? Co jste viděl?*).

Respondenti, kteří výraz používají	10	Moravský výraz	-
Znají, ale nepoužívají	-	Zastaralý výraz	-

Příklady:

1. AUTO + INDEX TO + CO₁ + STÁT SE + INDEX TO? (video 02-R5-4)

Co se stalo s tím autem?

2. KOUPIT + DNES + CO₁? (video 02-R8-01)

Co mám dnes koupit?

Podoba 1b

Obr. 65: Slovník č. 4: CO_{1b}

Popis artikulace tázacího výrazu CO_{1b}

Typ znaku	Dvouruční symetrický s nulovým kontaktem; obě ruce jsou aktivní ve stejném tvaru.	
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.	
Tvar rukou (DEZ)	τO	Palec a ukazovák se dotýkají špičkami a tvoří kroužek, ostatní prsty jsou volně nataženy.
Orientace dlaní (ORI ₁)	Nahoru.	
Orientace prstů (ORI ₂)	Od těla.	
Uspořádání rukou (HA)	Vedle sebe.	
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Ruce vykonávají opakovaný kmitavý pohyb ze strany na stranu a současně od sebe a k sobě.	
Pohyby úst	Mluvní komponent „CO“.	

Použití:

Dvouručním výrazem CO_{1b} se lze ptát na neznámý objekt i zvíře, stejně jako u podoby CO_{1a}. Dle některých respondentů se znak artikuluje 2 rukama pro zdůraznění, pro vyjádření větší míry explicitnosti. Někteří respondenti tvrdili, že znak nepoužívají, ale pak ho na příkladu věty přirozeně použili. Od podoby CO_{1a} se liší pouze tím, že je artikulován 2 rukama.

Respondenti, kteří výraz používají	2	Moravský výraz	1
Znají, ale nepoužívají	3	Zastaralý výraz	1

Příklady:

1. JÍST + CO₂ + TVRDOHLAVÝ + CO₂ + JÍST + CO₂? (video 02-R8-01)

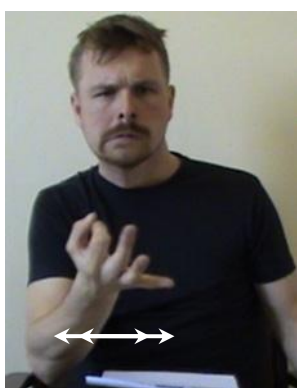
Tak co teda chceš k tomu jídlu?

2. TY + UČIT + POTOM + CO₂? (video 03-R4-02)

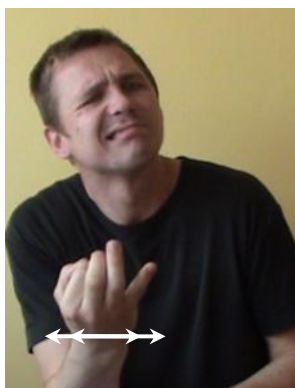
Co budeš učit následující hodinu?

Další podoby tázacího výrazu, které se nevyskytují v žádném ze zkoumaných slovníků, ale byly zachyceny kamerou při natáčení respondentů:

Podoba 2

Obr. 66: CO_{2a}

Obr. 67: CO_{2a}

Obr. 68: CO_{2b}

Artikulace tázacího výrazu CO_{2a,b}

Typ znaku	Jednoruční s nulovým kontaktem.
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.
Tvar ruky (DEZ)	 Palec a ukazovák se dotýkají špičkami a tvoří kroužek, ostatní prsty jsou volně nataženy.
Orientace dlaně (ORI ₁)	Nahoru.
Orientace prstů (ORI ₂)	Od těla.
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Opakovaný kmitavý pohyb ze strany na stranu.
Pohyby úst	Orální komponent CO _{2a} ·,·,S [“] ; CO _{2b} ·,·,M [“] .

Použití:

Výraz CO₂ respondenti použili v otázkách na neznámý objekt, zvíře i situaci, ale na rozdíl od češtiny také na neznámou vlastnost, substanci, materiál a barvu, tvar (viz tázací výraz JAKÝ₃). Jeden respondent uvedl, že výraz s orálním komponentem „M“ může být použit k vyjádření negativního postoje k nějaké věci, nebo člověku, jejichž přítomnost považujeme za

zbytečnou, na obtíž; negativní význam je zdůrazněn mimikou obličeje a postavením těla (viz tázací výraz č. 19: NAČ)

Respondenti, kteří výraz používají	9	Moravský výraz	-
Znají, ale nepoužívají	-	Zastaralý výraz	-

Příklady:

1. VÁNOCE + NEDÁVNO + MÁMA + TÁTA + RODINA + DÁT + DÁREK + CO_{2a}?
Co jsi dostal k vánocům od rodičů? (video 02-R4-03)
2. PLÁN + ZÍTRA + CO_{2a} + PLÁN + KAM₁ + CO_{2a}? (video 02-R7-03)
Co máte v plánu na zítra, kam se chystáte?
3. DNES + BUDE + JÍDLO + CO_{2a}? (video 02-R7-01)
Co dnes budeme mít k jídlu?

Podoba 3

Obr. 69: CO₃ (TYP + CO₂)

Obr. 70: CO₃ (TYP + CO₁)

Artikulace výrazů CO_{1,2} je již popsána u tázacího výrazu č. 2: CO.

Popis artikulace 2. části výrazu CO₃: TYP:

Typ znaku	Dvouruční asymetrický znak s kontaktem rukou; ruce mají různý tvar; aktivní je jen dominantní ruka.	
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.	
Tvar nedominantní pasivní ruky (DEZ ₁)	B ₀	Dlaň ruky je otevřená, všechny prsty jsou natažené ve vodorovné poloze, palec je natažený nahoru.
Tvar dominantní aktivní ruky (DEZ ₂)	Â	Ruka je sevřená v pěst, ukazovák je ohnutý jen mírně – je stočený okolo palce nataženého podél hrany dlaně a dotýká se ho.
Orientace dlaní (ORI ₁)	Dlaň pasivní ruky směřuje doprava; dlaň aktivní ruky směřuje k tělu.	
Orientace prstů (ORI ₂)	Prsty pasivní ruky směřují nahoru; prsty aktivní ruky směřují doleva.	
Kontakt rukou	Koncový kontakt; Aktivní ruka se klouby ohnutých prstů dotkne dlaně pasivní ruky.	
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Aktivní ruka vykoná pohyb shora dolů a skončí v dlani pasivní ruky.	
Pohyby úst	Mluvní komponent „TYP“.	

Použití:

Výraz CO₃ lze použít k vyjádření „Co je to za druh, typ a

Respondenti, kteří výraz používají	2	Moravský výraz	-
------------------------------------	---	----------------	---

Znají, ale nepoužívají	-	Zastaralý výraz	-
------------------------	---	-----------------	---

Příklady:

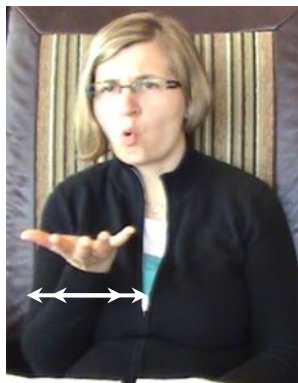
1. DŽUS + KLF_{DRŽENÍ} + TO + CO₄ + DŽUS + TYP + CO₅? (video 02-R3-01)

Co je to za džus? / Jaký je to džus?

2. SPORT + TYP + RŮZNÉ + CO₄ + SPORT + MÍT + RŮZNÉ + NAPŘÍKLAD + KROUŽKY? CO₃ + MÍT + RŮZNÉ + TYP + TO-TO-TO + FOTBAL + VOLEJBAL + RŮZÉ + TYP? (video 02-R7-06)

Jaké jsou u vás možnosti sportovního vyžití, co máte v nabídce za sportovní kroužky?

Podoba 5

Obr. 71: CO₅

Popis artikulace tázacího výrazu CO₅

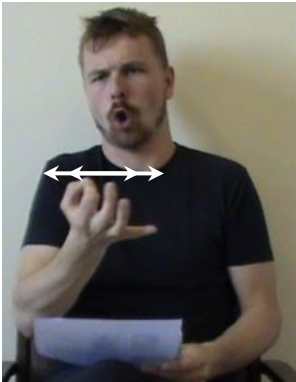
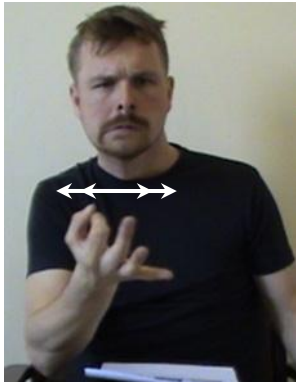
Typ znaku	Jednoruční s nulovým kontaktem.		
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.		
Tvar ruky (DEZ)	5	Dlaň je rozevřená, prsty jsou natažené a roztažené od sebe.	
Orientace dlaně (ORI ₁)	Nahoru.		
Orientace prstů (ORI ₂)	Od těla.		
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Opakovaný kmitavý pohyb ze strany na stranu.		
Pohyby úst	Mluvní komponent „CO“.		

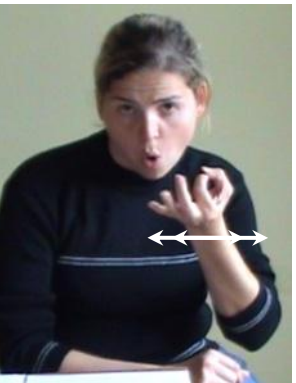
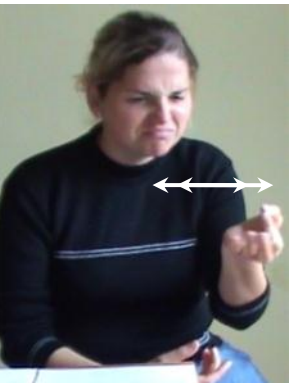
Použití:

Respondent, který výraz používá tvrdí, že jde zřejmě jen o jeho domácí znak.

Respondenti, kteří výraz používají	1	Moravský výraz	-
Znají, ale nepoužívají	-	Zastaralý výraz	-

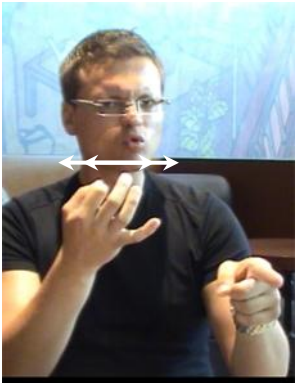

Rozbor videí jednotlivých respondentů

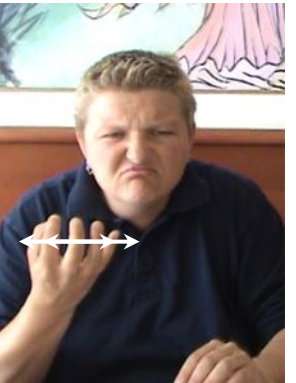
Tázací výraz č. 2: CO	Respondent č. 1 (slyšící rodiče)
<p>Respondent používá podoby tázacího výrazu: CO_{1a} a CO₂ s orálním komponentem „C“.</p> <p>Respondent mezi nimi cítí významový rozdíl, ale nedokáže určit, v čem přesně spočívá. Řekl, že sám teď více používá CO₂. Z příkladů, které uvedl, vyplývá, že CO_{1a} se používá ve větách <i>Co to je? Co se stalo?</i> A CO₂ používá spíše ve významu JAKÝ ve větách <i>Jaké máš auto? Jaká je to barva? V jakém domě bydlíš?</i> Respondent uvedl také složenou podobu CO₃ (CO₂ + TYP). Dvouruční podobu výrazu CO_{1a} považuje za nesprávnou a nepoužívá ji.</p>	
 <p>Obr. 72: CO_{1a}</p>	 <p>Obr. 73: CO₂</p>

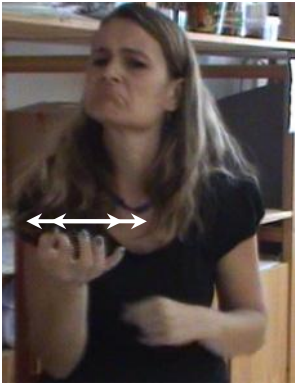
Tázací výraz č. 2: CO	Respondent č. 2 (neslyšící rodiče)
<p>Respondent používá podobu tázacího výrazu CO_{1a} nejčastěji v otázce typu <i>Co to je? Co to máš? Co jsi tam viděl?</i> Uvedl také příklady s CO₂ (s orálním komponentem – semknuté rty).</p>	
 <p>Obr. 74: CO_{1a}</p>	 <p>Obr. 75: CO₂</p>

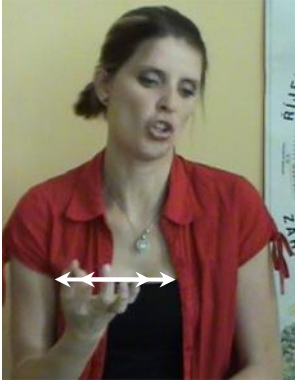

Tázací výraz č. 2: CO	Respondent č. 3 (neslyšící rodiče)
<p>Respondent používá podobu tázacího výrazu CO₂ (s orálním komponentem – semknuté rty) a složenou podobu CO₃ (TYP + CO₂), kterou lze do českého jazyka přeložit jako CO, ale i JAKÝ. Proto tuto podobu uvádím u obou tázacích výrazů. (Respondent uvedl příklady: <i>Co je to za džus? Co nabízíte za sportovní turnaje? Co za oblečení si mám sbalit s sebou?</i>, které by se daly přeložit i takto: <i>Jaký je to džus? Jaké nabízíte sportovní turnaje? Jaké oblečení si mám sbalit s sebou?</i>)</p>	
<div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: flex-end;"> <div style="text-align: center;"> <p>Obr. 76: CO₂</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>Obr. 77: CO₃ (TYP + CO₂)</p> </div> </div>	

Tázací výraz č. 2: CO	Respondent č. 4 (slyšící rodiče)
<p>Respondent používá podobu tázacího výrazu CO₂ s orálním komponentem „C“. Zná také podobu CO_{1b} artikulovanou 2 rukama a uvádí, že tázací výraz artikulovaný 2 rukama se může použít ke zdůraznění nebo k vyjádření větší explicitnosti. Může být použit také ve vyhrocených situacích, když je člověk naštvaný nebo překvapený.</p>	
<div style="text-align: center;"> <p>Obr. 78: CO₂</p> </div>	

Tázací výraz č. 2: CO	Respondent č. 5 (slyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu CO _{1a} a CO ₂ s orálním komponentem „C“. Tvrdí, že podobu CO _{1b} artikulovanou 2 rukama ještě neviděl, a považuje ji za nesprávnou.	
 <p>Obr. 79: CO_{1a}</p>	 <p>Obr. 80: CO₂</p>

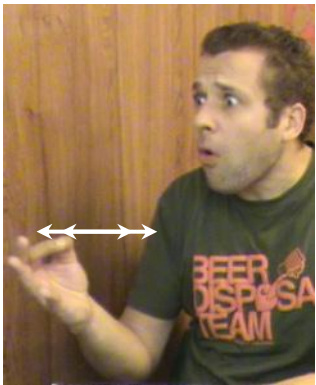
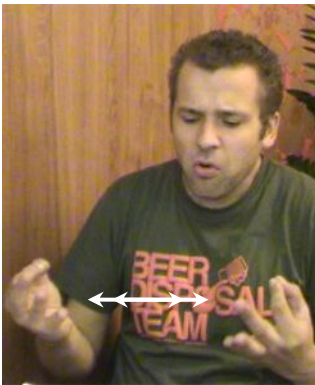
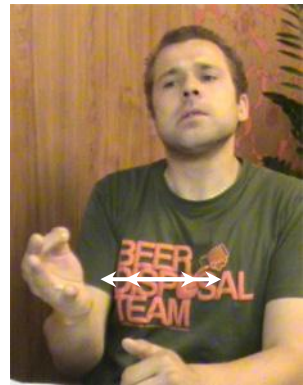
Tázací výraz č. 2: CO	Respondent č. 6 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu CO _{1a} a CO ₂ s orálním komponentem – semknuté rty. Podobu CO _{1b} artikulovanou 2 rukama nepoužívá vůbec.	
 <p>Obr. 81: CO_{1a}</p>	 <p>Obr. 82: CO₂</p>

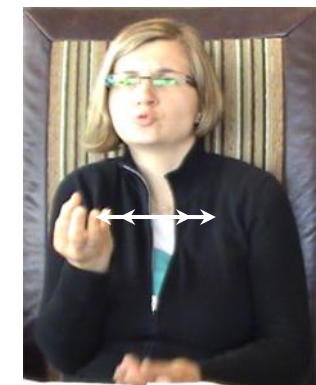
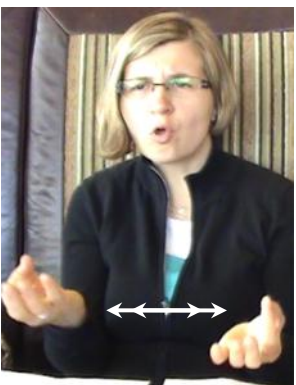

Tázací výraz č. 2: CO	Respondent č. 7 (neslyšící rodiče)	
<p>Respondent používá podobu tázacího výrazu CO_{1a}, CO₂ s orálním komponentem „C“ a CO₂ s orálním komponentem – semknuté rty. Podobu CO_{21b} artikulovanou 2 rukama nepoužívá vůbec.</p>		
		
Obr. 83: CO _{1a}	Obr. 84: CO ₂	Obr. 85: CO ₂

Tázací výraz č. 2: CO	Respondent č. 8 (neslyšící rodiče)
<p>Respondent používá podobu tázacího výrazu CO_{1a}. Zná také podobu artikulovanou 2 rukama CO_{1b} a považuje ji za moravskou podobu. Dvě ruce mají signalizovat větší míru explicitnosti, větší důraz. Zároveň uvádí, že je to spíše zastaralá podoba, která se dnes artikuluje už jen 1 rukou, což je CO_{1a}.</p>	
	
Obr. 86: CO _{1a}	Obr. 87: CO _{1b}

Tázací výraz č. 2: CO	Respondent č. 9 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu CO _{1a} a CO ₂ s orálním komponentem „C“. Podobu CO _{1a} artikulovanou 2 rukama nepoužívá vůbec.	
 <p data-bbox="357 819 513 853">Obr. 88: CO_{1a}</p>	 <p data-bbox="667 819 823 853">Obr. 89: CO₂</p>

Tázací výraz č. 2:	Respondent č. 10 (neslyšící rodiče) CO
Respondent používá podobu tázacího výrazu CO _{1a} a CO _{1b} . Podobu CO _{1b} artikulovanou 2 rukama používá např. při komunikaci s dětmi, když jim chce něco zdůraznit, nebo se na ně zlobí. Podobu CO _{1a} považuje za univerzální.	
 <p data-bbox="344 1626 501 1659">Obr. 90: CO_{1a}</p>	 <p data-bbox="647 1626 804 1659">Obr. 91: CO_{1b}</p>

Tázací výraz č. 2: CO	Respondent č. 11 (neslyšící rodiče)	
<p>Respondent používá podobu tázacího výrazu CO_{1a} a CO₂ s orálním komponentem „C“. Podobu CO_{1b} artikulovanou 2 rukama také zná a tvrdí, že se používá spíše na Moravě, nebo např. když chce něco zdůraznit nebo se na někoho zlobí.</p>		
		
Obr. 92: CO _{1a}	Obr. 93: CO _{1b}	Obr. 94: CO ₂

Tázací výraz č. 2: CO	Respondent č. 12 (neslyšící rodiče)	
<p>Respondent používá podobu tázacího výrazu CO_{1a}, CO_{1b} a CO₄. Podobu CO_{1b} artikulovanou 2 rukama používá jen občas, když se na někoho zlobí. Podobu CO₄ považuje za svůj domácí výraz, který běžně alternuje s CO₁.</p>		
		
Obr. 95: CO _{1a}	Obr. 96: CO _{1b}	Obr. 97: CO ₄

6.1.3. Tázací výraz č. 3: JAKÝ (jaká, jaké...)

Užití v českém jazyce

Tázacím zájmenem JAKÝ (jaká, jaké...) se ptáme na neznámou vlastnost, substanci a kvalitu z neurčitého množství. (*Jaká sukne se ti líbí? krátká/ zelená/ bavlněná*).

Zájmeno JAKÝ (jaká, jaké...) je ohebné, má tvary singulárové i plurálové: jaký/jací, jakého/jakých, jakému/jakým, jakého/jaké, jakém/jakých, jakým/jakými(a).

Užití v českém znakovém jazyce

Tázacím výrazem JAKÝ se lze ptát na neznámou vlastnost, substanci a kvalitu z neurčitého množství. Tvar výrazu se nemění v závislosti na jednotném/množném čísle.

V mém výzkumu se potvrdila teze Hronové (2002, s. 120), že výraz JAKÝ je mluvčími českého znakového jazyka často alternován zájmenem CO, nebo v případě dotazů na určité místo za výraz KDE.

Tázací výraz JAKÝ je zachycen ve 4 slovnících, z toho 3krát v podobě 1 a 1krát v podobě 2. Ostatní podoby výrazu ve slovnících zachyceny nejsou.

Excerpce tázacího výrazu ze zkoumaných slovníků:

Podoba 1

Obr. 98: Slovník č. 1:
JAKÝ₁

Obr. 99: Slovník č. 2:
JAKÝ₁

Obr. 100: Slovník č. 3:
JAKÝ₁

Popis artikulace tázacího výrazu **JAKÝ₁**

Typ znaku	Jednoruční s nulovým kontaktem.
Místo artikulace (TAB)	V pravé horní části znakovacího prostoru.
Tvar ruky (DEZ)	^m 5 Ruka je rozevřená, všechny prsty jsou mírně ohnuty a

	roztáženy od sebe.
Orientace dlaně (ORI ₁)	Dlaň směřuje na počátku produkce znaku doleva, v průběhu produkce se vytáčí k tělu.
Orientace prstů (ORI ₂)	Nahoru.
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Ruka se opakovaně kroutí v zápěstí směrem k tělu (jako když šroubuje žárovku).
Pohyby úst	Mluvní komponent „JAK“.

Použití:

Výraz JAKÝ₁ používá jen 1 respondent. Někteří respondenti tento znak považují za nesprávný nebo tvrdí, že jej vytvořili slyšící uživatelé znakované češtiny, aby se co nejlépe přiblížili českému výrazu JAKÝ (JAKÁ, JAKÉ...) a pak ho mohli využívat např. někteří pedagogové při výuce češtiny neslyšících.

Respondenti, kteří výraz používají	1	Moravský výraz	-
Znají, ale nepoužívají	1	Zastaralý výraz	1

Podoba 2

Obr. 101: Slovník č. 6: **JAKÝ₂**

Popis artikulace tázacího výrazu **JAKÝ₂**

Typ znaku	Jednoruční s kontaktem na těle.
Místo artikulace (TAB)	V dolní části obličeje na bradě.
Tvar ruky (DEZ)	Y Dlaň je rozevřená, kromě prostředníku jsou všechny prsty natažené a roztažené od sebe; prostředník je ohnutý v prvním kloubu.
Orientace dlaně (ORI ₁)	Na začátku produkce znaku k tělu, v průběhu se vytáčí směrem od těla.
Orientace prstů (ORI ₂)	Na začátku produkce znaku nahoru, na konci produkce znaku od těla.
Kontakt ruky	Opakovaný kontakt prostředníku s bradou.
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Prostředník ruky opakovaně kmitá a dotýká se brady shora dolů; ruka se krotí v zápěstí směrem od těla.
Pohyby úst	Mluvní komponent „JAK“.

Použití:

Většina respondentů, kteří výraz **JAKÝ₂** znají, uvedli příklady s tímto výrazem ve významu **JAK** (viz tázací výraz **JAK₂**). Někteří sami přímo řekli, že ve významu **JAKÝ** tento výraz nepoužívají.

Respondenti, kteří výraz používají	2	Moravský výraz	-
Znají, ale nepoužívají	9	Zastaralý výraz	-

Příklady:

1. AUTO + MÍT_{TY} + **JAKÝ₃**? (video 03-R4-01)

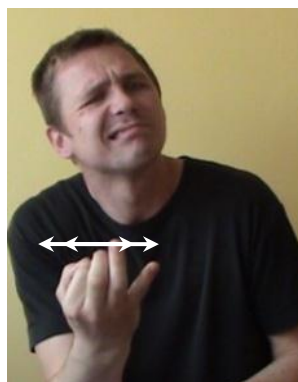
Jaké máš auto?

Další podoby tázacího výrazu, které se nevyskytují v žádném ze zkoumaných slovníků, ale byly zachyceny kamerou při natáčení respondentů:

Podoba 3

Obr. 102: **JAKÝ₃**

Obr. 103: **JAKÝ₃**

Artikulace tázacího výrazu **JAKÝ₃**

Typ znaku	Jednoruční s nulovým kontaktem.	
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.	
Tvar ruky (DEZ)		Palec a ukazovák se dotýkají špičkami a tvoří kroužek, ostatní prsty jsou volně nataženy.
Orientace dlaně (ORI ₁)	Nahoru.	
Orientace prstů (ORI ₂)	Nahoru.	
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Opakovaný kmitavý pohyb ze strany na stranu.	
Pohyby úst	Orální komponent „S“.	

Použití:

Respondenti pro význam JAKÝ používají výraz CO.

Respondenti, kteří výraz používají	10	Moravský výraz	-
Znají, ale nepoužívají	-	Zastaralý výraz	-

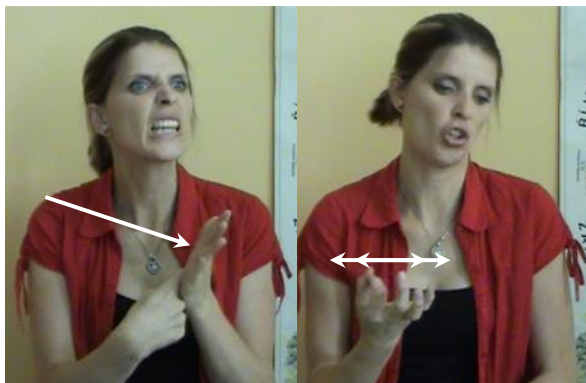
Příklady:

1. AUTO + ZNAČKA + **JAKÝ₃**?

Jakou máš značku auta?

JÍDLO + TVOJE + **OBLÍBENÝ** + **JAKÝ₃**? Jaké je tvoje oblíbené jídlo?

Podoba 4

Obr. 104: JAKÝ₃ (TYP + CO_{1,2})

Složený výraz (TYP + CO_{1,2}) je již popsán u tázacího výrazu č. 2: CO₃

Použití:

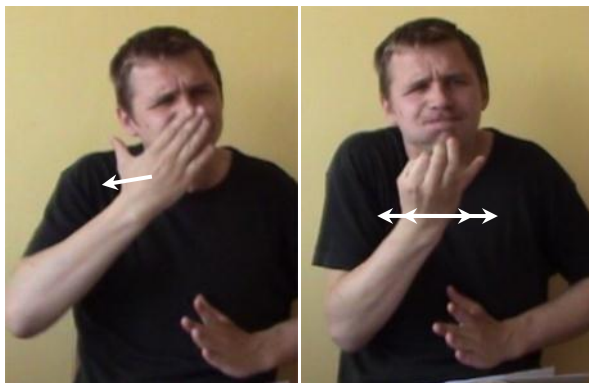
CO₂, a shodli se, že se může pojit se znakem TYP v pořadí TYP + CO_{1,2}. Proto složený výraz uvádím u obou tázacích výrazů. Výrazem JAKÝ₃ se lze ptát na neznámou vlastnost, substanci, barvu, tvar nebo materiál. Jeden respondent dále uvedl, že výraz TYP může být v tázací větě použit samostatně bez výrazu CO či jiného tázacího výrazu, a přesto plní tázací funkci.

Respondenti, kteří výraz používají	9	Moravský výraz	-
Znají, ale nepoužívají	-	Zastaralý výraz	-

Příklady:

1. BARVA + MÍT NEJRADĚJI + TVOJE + **JAKÝ₃**? (video 03-R6-01)
Jakou barvu máš nejraději?
2. AUTO + ZNAČKA + TVOJE + **JAKÝ₃**? (video 03-R1-02)
Jakou máš značku auta?

Podoba 5

Obr. 105: **JAKÝ₄**: (VYPADAT + CO₂)

Artiklace výrazu CO₂ je již popsána u tázacího výrazu č. 2: CO.

Popis artiklace 1. části tázacího výrazu JAKÝ₄: **VYPADAT**

Typ znaku	Jednoruční s kontaktem na nose.	
Místo artiklace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.	
Tvar ruky (DEZ)	B₀	Ruka je otevřená, prsty jsou natažené a vzájemně se dotýkají; palec je natažený a vystrčený do strany.
Orientace dlaně (ORI ₁)	K tělu.	
Orientace prstů (ORI ₂)	Nahoru.	
Kontakt	Počáteční kontakt; ruka se dotkne vnitřní stranou prstů špičky nosu.	
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Ruka vykoná krátký přímočarý pohyb od hlavy.	
Pohyby úst	Mluvní komponent „VYP“ nebo „VYPADAT“.	

Použití:

Složený výraz se používá v otázkách typu Jaké to bylo? Jaké je počasí? Jaký stůl máš doma? Jaká je situace v zahraničí?

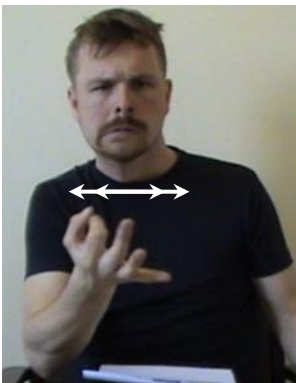

Respondenti, kteří výraz používají	4	Moravský výraz	-
Znají, ale nepoužívají	-	Zastaralý výraz	-

Příklady:

1. MOŘE + PÍSEK + VYPADAT + **CO₂**? (video 03-R11-05)

Jaký písek jste měli u moře?

Rozbor videí jednotlivých respondentů

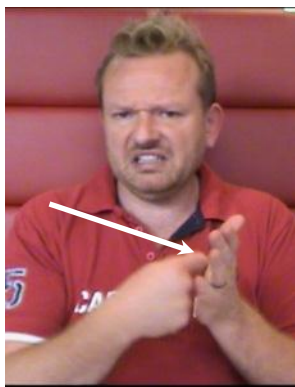
Tázací výraz č. 3: JAKÝ	Respondent č. 1 (slyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu JAKÝ ₃ a nebo složený výraz JAKÝ ₄ . Podoby výrazu JAKÝ ₁ nepoužívá vůbec a JAKÝ ₂ používá pouze ve významu JAK, JAKÝM ZPŮSOBEM (viz tázací výraz č. 15: JAK ₂).	
<div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: flex-end;"> <div style="text-align: center;"> <p>Obr. 106: JAKÝ₃ (CO₂)</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>Obr. 107: JAKÝ₄ (TYP + CO₂)</p> </div> </div>	

Tázací výraz č. 3: JAKÝ	Respondent č. 2 (neslyšící rodiče)
Respondent neuvedl žádný příklad ve významu JAKÝ. Všechny příklady se týkaly tázacího výrazu JAK (viz tázací výraz č. 15: JAK)	

Tázací výraz č. 3: JAKÝ	Respondent č. 3 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu JAKÝ ₃ a složený výraz JAKÝ ₄ . Podoby tázacích výrazů vyexcerpované ze slovníků: JAKÝ ₁ a JAKÝ ₂ vůbec nepoužívá, tvrdí, že tyto znaky lze použít pouze pro význam JAK (viz tázací výraz č. 15: JAK). Příklady ve významu JAKÝ ₃ uvedl u excerpovaných fotografií, které jsou ve slovnících prezentovány jako CO _{1a} a CO ₂ .	

Obr. 108: **JAKÝ₃** (CO₂)

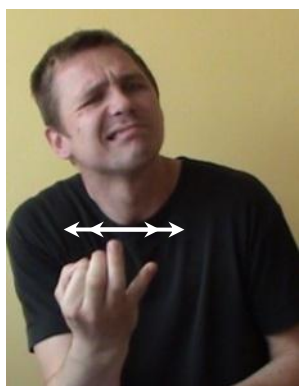

Obr. 109: **JAKÝ₄** (TYP + CO₂)

Tázací výraz č. 3: JAKÝ	Respondent č. 4 (slyšící rodiče)
-------------------------	----------------------------------

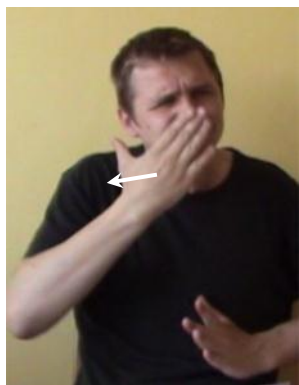
Respondent používá podobu tázacího výrazu JAKÝ₃, JAKÝ₂ s orálním komponentem „C“ a složený výraz JAKÝ₅. Lze se jimi ptát na vlastnost, barvu, tvar, povahu nebo druh. Podobu výrazu JAKÝ₁ považuje za zastaralou, která dnes téměř vymizela a mezi mladými neslyšícími lidmi už se nepoužívá. Konstatuje však, že podobu JAKÝ₁ dál používají učitelé ve školách pro neslyšící žáky, což nepovažuje za příliš vhodné.

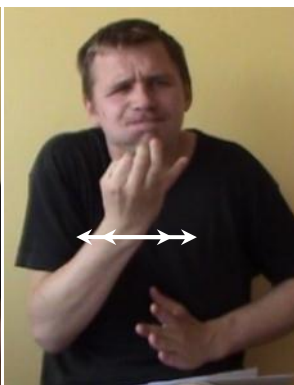
Obr. 110: **JAKÝ₃** (CO₂)

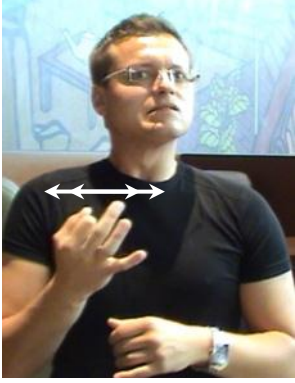

Obr. 111: **JAKÝ₂**

Obr. 112: **JAKÝ₅** (VYPADAT + CO₂)

Tázací výraz č. 3: JAKÝ	Respondent č. 5 (slyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu JAKÝ ₃ . Podobu JAKÝ ₁ nepoužívá vůbec, podobu JAKÝ ₂ ve výjimečných případech používá, ale pouze ve významu JAK (viz tázací výraz č. 15: JAK).	
 <p data-bbox="300 875 563 909">Obr. 113: JAKÝ₃ (CO₂)</p>	

Tázací výraz č. 3: JAKÝ	Respondent č. 6 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu JAKÝ ₂ , JAKÝ ₃ a složený tvar JAKÝ ₄ . Podobu JAKÝ ₁ nepoužívá vůbec a považuje ji za výraz znakované češtiny. Také uvádí, že podobu JAK ₂ používá hlavně ve významu JAK (viz tázací výraz č. 15: JAK).	
 <p data-bbox="336 1682 533 1715">Obr. 114: JAKÝ₂</p> <p data-bbox="644 1682 911 1715">Obr. 115: JAKÝ₃ (CO₂)</p>	

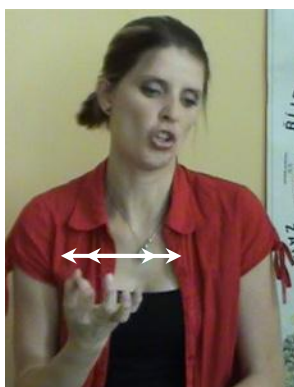
Obr. 116: JAKÝ₄ (TYP + CO₂)

Tázací výraz č. 3: JAKÝ	Respondent č. 7 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu JAKÝ ₃ a nebo složený výraz JAKÝ ₄ . Podoby výrazu JAKÝ ₁ nepoužívá vůbec a JAKÝ ₂ používá pouze ve významu JAK (viz tázací výraz č. 15: JAK)	
Obr. 117: JAKÝ ₃ (CO ₂)	Obr. 118: JAKÝ ₄ (TYP + CO ₂)

Tázací výraz č. 3: JAKÝ	Respondent č. 8 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu JAKÝ ₂ , JAKÝ ₃ a nebo složený výraz JAKÝ ₄ . Podoby výrazu JAKÝ ₁ někdy používá ve škole k výuce češtiny, když dětem vysvětluje význam českého výrazu JAKÝ, v přirozené komunikaci s neslyšícími lidmi tuto podobu ale nepoužívá. Nejčastěji používá JAKÝ ₃ a JAKÝ ₅ . U složeného tvaru JAKÝ ₅ uvedl několik příkladů jen s první částí výrazu TYP, která plnila tázací funkci, i když neobsahovala druhou část výrazu JAKÝ.	

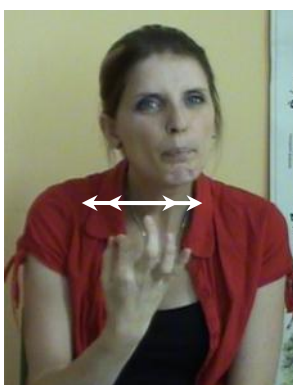
Obr. 119: **JAKÝ₂**

Obr. 120: **JAKÝ₃(CO₁)**

Obr. 121: **JAKÝ₄ (TYP + CO₂)**

Tázací výraz č. 3: JAKÝ	Respondent č. 9 (neslyšící rodiče)
--------------------------------	------------------------------------

Respondent používá podobu tázacího výrazu **JAKÝ₃** a nebo složený výraz **JAKÝ₄**. Podoby výrazu **JAKÝ₁** nepoužívá vůbec a **JAKÝ₂** používá pouze ve významu **JAK** (viz tázací výraz č. 15: **JAK**)

Obr. 122: **JAKÝ₃(CO₂)**

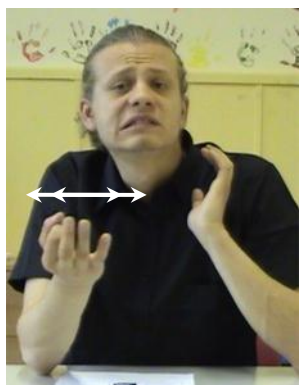

Obr. 123: **JAKÝ₄ (TYP + CO₂)**

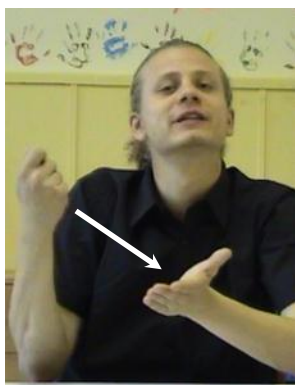

Tázací výraz č. 3: JAKÝ	Respondent č. 10 (neslyšící rodiče)
-------------------------	-------------------------------------

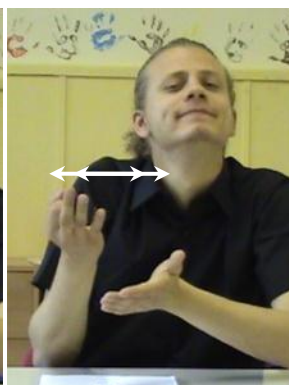
Respondent používá podobu tázacího výrazu JAKÝ₃ a nebo složené výrazy JAKÝ₄ a JAKÝ₅. Uvedl, že podobu JAKÝ₁ používají slyšící učitelé ve významu JAKÝ i JAK, což ale není součástí českého znakového jazyka.

Obr. 124: JAKÝ₃ (CO₂)

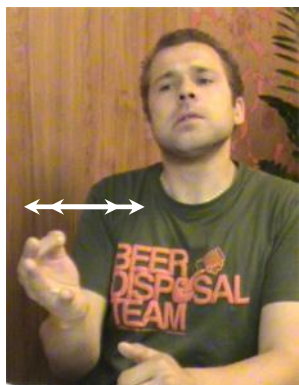
Obr. 125: JAKÝ₄ (TYP + CO₂)

Obr. 126: JAKÝ₅ (VYPADAT + CO₂)

Tázací výraz č. 3: JAKÝ	Respondent č. 11 (neslyšící rodiče)
-------------------------	-------------------------------------

Respondent používá podobu tázacího výrazu JAKÝ₃ a nebo složené výrazy JAKÝ₄ a JAKÝ₅. Podoby výrazu JAKÝ₁ nepoužívá vůbec a JAKÝ₂ používá pouze ve významu JAK (viz tázací výraz č. 15: JAK).

Obr. 127: **JAKÝ₃** (CO₂)

Obr. 128: **JAKÝ₄** (TYP + CO₂)

Obr. 129: **JAKÝ₅** (VYPADAT + CO₂)

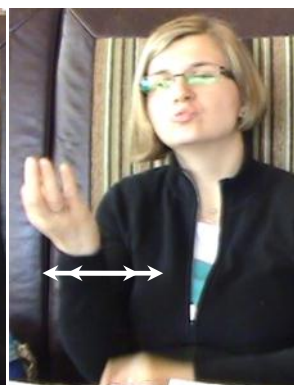
Tázací výraz č. 3: JAKÝ	Respondent č. 12 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu JAKÝ₅ a nebo složený výraz JAKÝ₄ . Podoby výrazu JAKÝ₁ nepoužívá vůbec a JAKÝ₂ používá pouze ve významu JAK (viz tázací výraz č. 15: JAK₃)	

Obr. 130: **JAKÝ₃** (CO₁)

Obr. 131: **JAKÝ₄** (TYP + CO₁)

6.1.4. Tázací výraz č. 4: KTERÝ

Užití v českém jazyce

Zájmenem KTERÝ (která, které...) se vybírá z třídy substancí nebo vlastností stejného druhu: (*Která sukně se ti líbí? - ta od babičky/ ta co byla ve slevě*).

Zájmeno KTERÝ (která, které...) je ohebné, má tvary singulárové i plurálové: který/kteří, kterého/kterých, kterému/kterým, kterého/které, kterém/kterých, kterým/kterými(a).

Užití v českém znakovém jazyce

Excerpce tázacího výrazu ze zkoumaných slovníků:

Podoba 1

Obr. 132: Slovník č. 2: KTERÝ₁

Popis artikulace tázacího výrazu KTERÝ₁

Typ znaku	Jednoruční s nulovým kontaktem.
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.
Tvar ruky (DEZ)	✓ Ukazovák a prostředník jsou natažené a roztažené od sebe, ostatní prsty jsou skrčeny v pěst.
Orientace dlaně (ORI ₁)	Doleva.
Orientace prstů (ORI ₂)	Od těla.
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Ruka se při pohybu zleva doprava kroutí v zápěstí.
Pohyby úst	Mluvní komponent „KTERÝ“.

Použití:

Tázací výraz KTERÝ se vyskytuje pouze v jednom ze zkoumaných slovníků, a to v podobě KTERÝ₁. Všichni respondenti se shodli v tom, že tento znak nepoužívají, mnozí z nich vůbec nepoznali, jak má být znak artikulován. Když jsem jim ukázala produkci znaku tak, jak jej znakuje mluvčí na videu ve slovníku č. 2, respondenti uvedli, že tento znak používají pro význam NĚKDY nebo NĚKTERÝ, nikoliv však pro KTERÝ.

Respondenti, kteří výraz používají	-	Moravský výraz	-
Znají, ale nepoužívají	-	Zastaralý výraz	-

Další podoby tázacího výrazu, které se nevyskytují v žádném ze zkoumaných slovníků, ale byly zachyceny kamerou při natáčení respondentů:

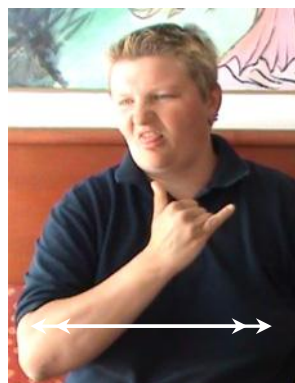
Podoba 2

Obr. 133: **KTERÝ₂**

Obr. 134: **KTERÝ₂**

Obr. 135: **KTERÝ₂**

Popis artikulace tázacího výrazu **KTERÝ₂**

Typ znaku	Jednoruční s nulovým kontaktem.	
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.	
Tvar ruky (DEZ)	Y	Malík a palec jsou vztyčeny vzhůru, ostatní prsty jsou ohnuty do dlaně a dotýkají se jí.
Orientace dlaně (ORI ₁)	Doleva.	
Orientace prstů (ORI ₂)	Nahoru.	
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Opakovaný kmitavý pohyb ze strany na stranu.	
Pohyby úst	Orální komponent „vystřený jazyk mezi rozevřenými rty“, nebo mluvní komponent „který“.	

Použití:

Tázacím výrazem **KTERÝ₂** mluvčí vybízí adresáta, aby vybral z určitého množství 2 a více věcí, vlastností, substancí, či i osob.

Z mého výzkumu nelze potvrdit výrok Hronové, která tvrdí, že „znak pro tázací výraz **KTERÝ** v českém znakovém jazyce nenalezneme.“ (Hronová, 2002, s. 121)

Respondenti, kteří výraz používají	8	Moravský výraz	-
Znají, ale nepoužívají	-	Zastaralý výraz	-

Příklady:

1. VAŘIT + KNEDLÍK + KASTROL + VZÍT_{KLASIFIKÁTOR DRŽENÍ} + NE + ANO + TEN_{INDEX D} + NEVÍM + ZAPOMENOUT + JÍT + ZEPTAT + MÁMA + ANO + TEN_{INDEX D} + NEBO + TEN_{INDEX D} + SPRÁVNĚ + **KTERÝ₂**? (video 04-R6-03)

Když jsem chtěla vařit knedlík, vzala jsem si kastrol, ale nevěděla jsem, jestli je to ten správný na vaření knedlíku, už jsem zapoměla, v čem se vaří. Šla jsem za mámou a zeptala se jí: „Který hrnec je ten správný?“

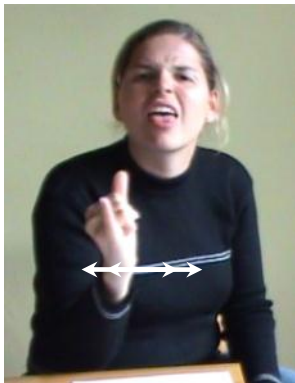
2. VĚC + KLF_{DRŽENÍ} + ZELENÁ + JABLKO + ČERVENÁ + JABLKO + **KTERÝ₂** + VYBRAT + **KTERÝ₂** + VYBRAT? (video 04-R7-01)

Které jablko si vybereš, zelené nebo červené?

Rozbor videí jednotlivých respondentů

Tázací výraz č. 4: KTERÝ	Respondent č. 1 (slyšící rodiče)
Respondent neuvedl žádný příklad k tázacímu výrazu KTERÝ.	

Tázací výraz č. 4: KTERÝ	Respondent č. 2 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu KTERÝ ₂ . Podobu KTERÝ ₁ nepoužívá.	

Obr. 136: KTERÝ₂

Tázací výraz č. 4: KTERÝ	Respondent č. 3 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu KTERÝ ₂ . Podobu KTERÝ ₁ používá pouze ve významu NĚKDY.	

Obr. 137: KTERÝ₂

Tázací výraz č. 4: KTERÝ	Respondent č. 4 (slyšící rodiče)
Respondent neuvedl žádný příklad k tázacímu výrazu KTERÝ.	

Tázací výraz č. 4: KTERÝ	Respondent č. 5 (slyšící rodiče)
Respondent neuvedl žádný příklad k tázacímu výrazu KTERÝ.	

Tázací výraz č. 4: KTERÝ	Respondent č. 6 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu KTERÝ ₂ . Podobu KTERÝ ₁ nepoužívá.	

Obr. 138: KTERÝ₂

Tázací výraz č. 4: KTERÝ	Respondent č. 7 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu KTERÝ ₂ . Podobu KTERÝ ₁ nepoužívá.	

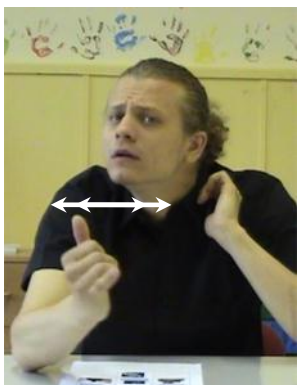

Obr. 139: KTERÝ₂

Tázací výraz č. 4: KTERÝ	Respondent č. 8 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu KTERÝ ₂ . Podobu KTERÝ ₁ nepoužívá.	
	
Obr. 140: KTERÝ ₂	

Tázací výraz č. 4: KTERÝ	Respondent č. 9 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu KTERÝ ₂ . Podobu KTERÝ ₁ používá pro význam NĚKDY.	
	
Obr. 141: KTERÝ ₂	

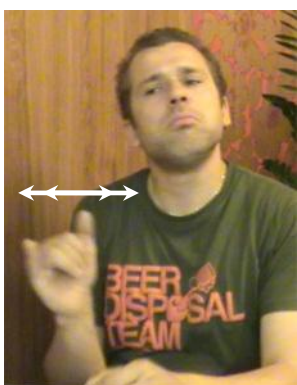
Tázací výraz č. 4: KTERÝ	Respondent č. 10 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu KTERÝ ₂ . Podobu KTERÝ ₁ nepoužívá.	

Obr. 142: **KTERÝ₂**

Tázací výraz č. 4: KTERÝ	Respondent č. 11 (neslyšící rodiče)
---------------------------------	-------------------------------------

Respondent používá podobu tázacího výrazu **KTERÝ₂**. Podobu **KTERÝ₁** nepoužívá.

Obr. 143: **KTERÝ₂**

Tázací výraz č. 4: KTERÝ	Respondent č. 12 (slyšící rodiče)
---------------------------------	-----------------------------------

Respondent nevedl žádný příklad k tázacímu výrazu **KTERÝ**.

6.1.5. Tázací výraz č. 5: ČÍ

Užití v českém jazyce

Zájmenem ČÍ se ptáme, kdo je vlastníkem objektu, k němuž se zájmeno vztahuje (*Čí je ta tužka? Čí auto máš půjčené?*).

Zájmeno ČÍ je ohebné, jeho tvary jsou: čí, čího/čí.

Užití v českém znakovém jazyce

Zájmenem ČÍ se ptáme, kdo je vlastníkem objektu, k němuž se zájmeno vztahuje. V mém výzkumu několik neslyšících vůbec nepoznalo, o který znak se jedná, když viděli fotografie vyexcerpovaných výrazů ze slovníků. Většinou si mysleli, že jde o výraz O ČEM, nebo O KOM. Když jsem jim vysvětlila význam výrazu – sami začali uvádět příklady s výrazem ČÍ_{2,3,4}.

Výraz ČÍ je zachycen ve 4 slovnících, z toho se v jednom z nich liší ohyb artikulace, což respondenty mátló.

Excerpce tázacího výrazu ze zkoumaných slovníků:

Podoba 1

Obr. 144: Slovník č. 1: ČÍ₁

Obr. 145: Slovník č. 3: ČÍ₁

Obr. 146: Slovník č. 6 : ČÍ₁

Obr. 147: Slovník č. 9: ČÍ₁

Popis artikulace tázacího výrazu ČÍ₁

Typ znaku	Jednoruční s nulovým kontaktem.	
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.	
Tvar ruky (DEZ)	B ₀	Dlaň ruky je otevřená, všechny prsty jsou natažené ve vzpřímené poloze, palec je natažený do strany
Orientace dlaně (ORI ₁)	Od těla.	
Orientace prstů (ORI ₂)	Nahoru.	
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Ruka vykonává kruhový vertikální pohyb proti/po směru hodinových ručiček.	
Pohyby úst	Mluvní komponent „ČÍ“ nebo „KOHO“.	

Použití:

Většina respondentů se shodla na tom, že znak ČÍ₁ nepoužívají. Někteří tento výraz vůbec neznají, jiní ho považují za zastaralý nebo patřící do znakované češtiny. Ti, kteří znak znají, zmínili, že znak používají jejich rodiče nebo prarodiče a používají ho na otázku, kdo je vlastníkem nějaké věci, komu patří.

Respondenti, kteří výraz používají	-	Moravský výraz	-
Znají, ale nepoužívají	3	Zastaralý výraz	1

Příklady:

1. PTÁT + OBLEČENÍ + ČÍ₁? (video 05-R7-05)
Čí je to oblečení?
2. AUTO + ČÍ₁? (video 05-R7-05)
Čí je to auto?

Další podoby tázacího výrazu, které se nevyskytují v žádném ze zkoumaných slovníků, ale byly zachyceny kamerou při natáčení respondentů:

Podoba 2

Obr. 148: ČÍ₂: (TVOJE + KDO₁)

Obr. 149: ČÍ₂: (KDO₁ + TVOJE)

Artikulace výrazů KDO₁ je již popsána u artikulace tázacího výrazu č. 1: KDO.

Popis artikulace 2. části tázacího výrazu ČÍ₂: **TVOJE**

Typ znaku	Jednoruční s nulovým kontaktem.
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.
Tvar ruky (DEZ)	B₀ Dlaň ruky je otevřená, všechny prsty jsou natažené ve svislé poloze, palec je natažený do strany.
Orientace dlaně (ORI ₁)	Od těla.
Orientace prstů (ORI ₂)	Nahoru.
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Ruka vykonává krátký opakovaný pohyb od těla směrem dopředu.
Pohyby úst	Mluvní komponent „KOHO“ nebo „KDO“.

Použití:

Složený tázací výraz ČÍ₂ používá všech 12 respondentů. Používají ho ke zjištění, kdo je vlastníkem objektu.

Respondenti, kteří výraz používají	12	Moravský výraz	-
Znají, ale nepoužívají	-	Zastaralý výraz	-

Příklady:

1. AUTO + ČÍ₂? (video 05-R1-02)

Čí je to auto?

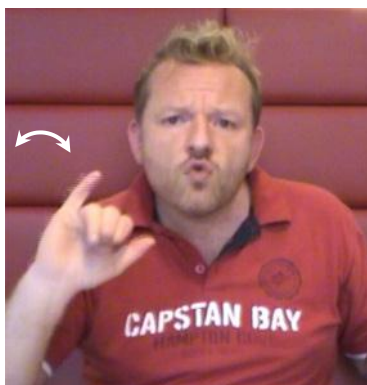
2. SPORT + ŠATNA + NĚKDO + ZAPOMENOUT + LEŽET + OBLEČENÍ + BOTY + KOPAČKY + JÁ + PTÁT + ČÍ₂ + UKÁZAT_{KLF DRŽDNÍ} + ČÍ₂? (video 05-R2-06)

Ve sportovní šatně si někdo zapomněl oblečení a kopačky, zeptala jsem se: „Čí je to?“

Podoba 3

Obr. 150: ČÍ₃

Obr. 151: ČÍ₃

Popis artikulace tázacího výrazu ČÍ₃

Typ znaku	Jednoruční s nulovým kontaktem.
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.
Tvar ruky (DEZ)	Y Malík a palec jsou vztyčeny vzhůru, ostatní prsty jsou ohnuty do dlaně a dotýkají se jí.
Orientace dlaně (ORI ₁)	Dlaň směřuje od těla.
Orientace prstů (ORI ₂)	Ukazovák a palec směřují nahoru, ostatní prsty jsou skrčeny do dlaně.
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Opakovaný kmitavý pohyb ze strany na stranu.
Pohyby úst	Mluvní komponent „KOHO“ nebo „KDO“.

Použití:

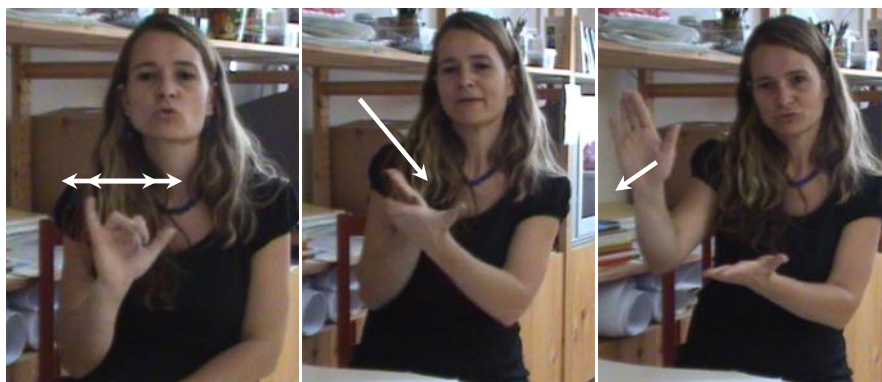
Artikulace výrazu je totožná s artikulací tázacího výrazu č. 1: KDO₁. Lze použít i moravskou podobu KDO₂. Způsob použití je stejný jako u ČÍ₁ a ČÍ₂.

Respondenti, kteří výraz používají	2	Moravský výraz	-
Znají, ale nepoužívají	-	Zastaralý výraz	-

Příklady:

- LEŽET + MOBIL + VZÍT_{KLF} DRŽENÍ + ČÍ₃? (video 05-R6-01)
Čí je tento mobil?
- PENÁL + ČÍ₃? (video 05-R6-02)
Čí je tento penál?

Podoba 4

Obr. 152: ČÍ₄ (KDO₁ + PATŘIT + TVOJE)

Artikulace výrazu KDO₁ je již popsána u tázacího výrazu č. 1: KDO.

Artikulace výrazu TVOJE je již popsána u tázacího výrazu č. 5: ČÍ₂.

Popis artikulace 2. části tázacího výrazu ČÍ₄: PATŘIT

Typ znaku	Dvouruční asymetrický znak s kontaktem rukou, aktivní je jedna (dominantní) ruka, která artikuluje nad rukou pasivní; ruce jsou ve stejném tvaru.	
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.	
Tvar rukou (DEZ)	B₀	Dlaň ruky je otevřená, všechny prsty jsou natažené a vzájemně se dotýkají, palec je volně natažený do strany.
Orientace dlaní (ORI ₁)	Levá dlaň směřuje nahoru; pravá dlaň směřuje doleva.	
Orientace prstů (ORI ₂)	Od těla.	
Kontakt rukou	Koncový kontakt; dominantní aktivní ruka se dotýká malíkovou hranou ruky dlaně nedominantní pasivní ruky.	
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Dominantní aktivní ruka vykonává přímočarý shora dolů směrem k pasivní ruce, dokud se jí nedotkne.	
Uspořádání rukou (HA)	Nad sebou – aktivní ruka je nad rukou pasivní.	
Pohyby úst	Mluvní komponent „patřit“.	

Použití:

Respondenti, kteří výraz používají	1	Moravský výraz	-
Znají, ale nepoužívají	-	Zastaralý výraz	-

Rozbor videí jednotlivých respondentů

Tázací výraz č. 5: ČÍ	Respondent č. 1 (slyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu ČÍ ₂ . Podobu ČÍ ₁ vůbec nezná. Při pohledu na vyexcerpovanou fotografii si myslel, že jde o výraz O ČEM.	
	
Obr. 153: ČÍ ₂ (KDO ₁ +TVOJE)	

Tázací výraz č. 5: ČÍ	Respondent č. 2 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu ČÍ ₂ . Podobu ČÍ ₁ nepoužívá.	
	
Obr. 154: ČÍ ₂ (KDO ₁ +TVOJE)	

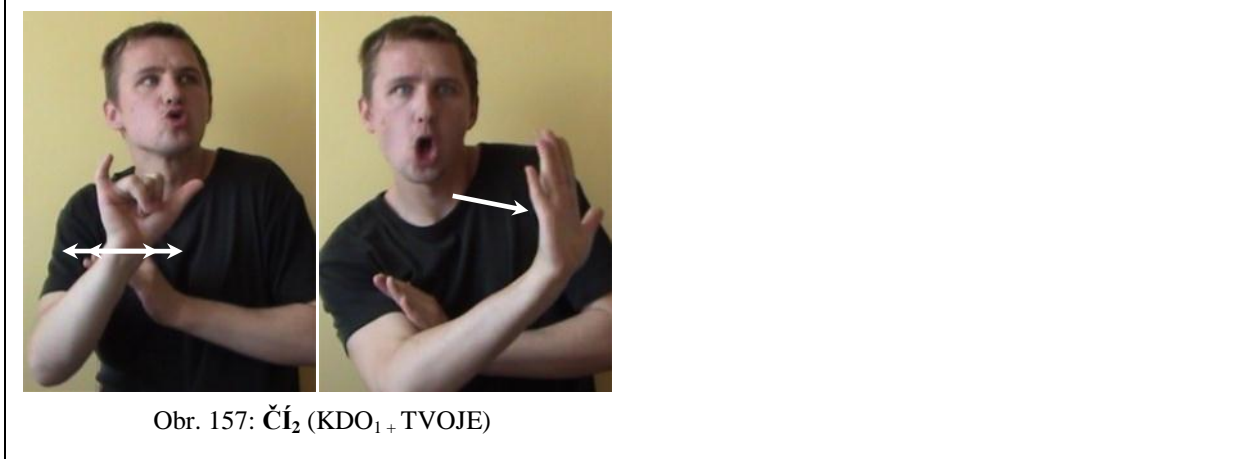
Tázací výraz č. 5: ČÍ	Respondent č. 3 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu ČÍ ₂ a ČÍ ₃ . Podobu ČÍ ₁ nepoužívá a považuje ji za výraz znakované češtiny.	

Obr. 155: ČÍ₂ (TVOJE+ KDO₁)

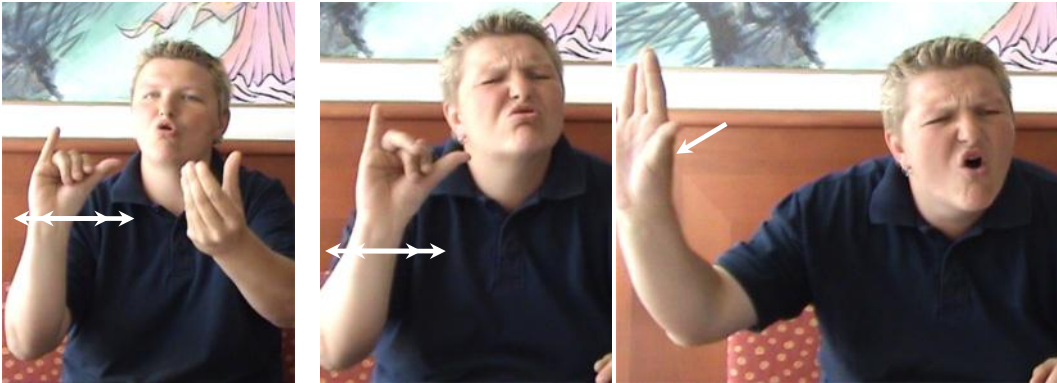
Obr. 156: ČÍ₃ (KDO₁)

Tázací výraz č. 5: ČÍ	Respondent č. 4 (slyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu ČÍ ₂ . Podobu ČÍ ₁ vůbec nezná a nepoužívá. Myslel si, že jde o výraz O ČEM.	

Obr. 157: ČÍ₂ (KDO₁+ TVOJE)

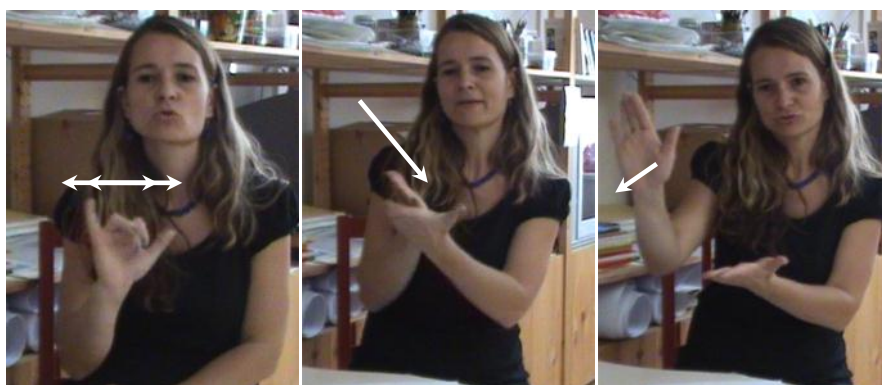
Tázací výraz č. 5: ČÍ	Respondent č. 5 (slyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu ČÍ ₂ . Podobu ČÍ ₁ vůbec nezná a nepoužívá. Myslel si, že jde o výraz O ČEM.	
 <p data-bbox="416 819 762 853">Obr. 158: ČÍ₂ (KDO₁ + TVOJE)</p>	

Tázací výraz č. 5: ČÍ	Respondent č. 6 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu ČÍ ₂ a ČÍ ₃ . Podobu ČÍ ₁ nepoužívá.	
 <p data-bbox="304 1514 547 1547">Obr. 159: ČÍ₃ (KDO₁)</p> <p data-bbox="751 1514 1094 1547">Obr. 160: ČÍ₂ (KDO₁ + TVOJE)</p>	

Tázací výraz č. 5: ČÍ	Respondent č. 7 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu ČÍ ₂ . Podobu ČÍ ₁ zná, ale nepoužívá ji, považuje ji za zastaralý výraz, který už se dnes nepoužívá. Říká, že ČÍ ₁ používá jeho babička. Uvádí také složenou podobu výrazu ČÍ ₄ .	

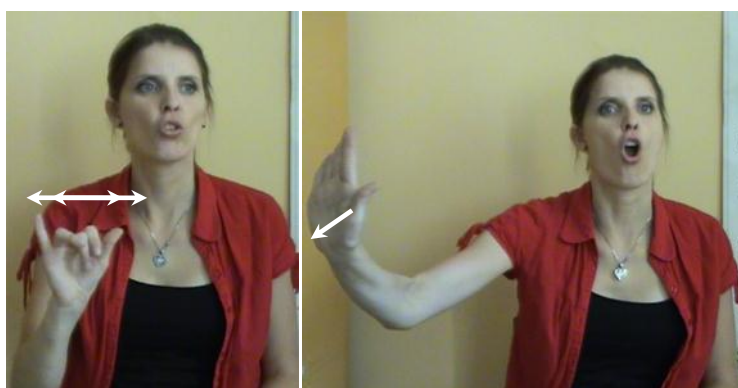

Obr. 161: ČÍ₂ (KDO₁ + TVOJE)

Obr. 162: ČÍ₄ (KDO₁ + PATŘIT + TVOJE)

Tázací výraz č. 5: ČÍ	Respondent č. 8 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu ČÍ ₂ . Podobu ČÍ ₁ nepoužívá vůbec, považuje ji za výraz znakované češtiny.	

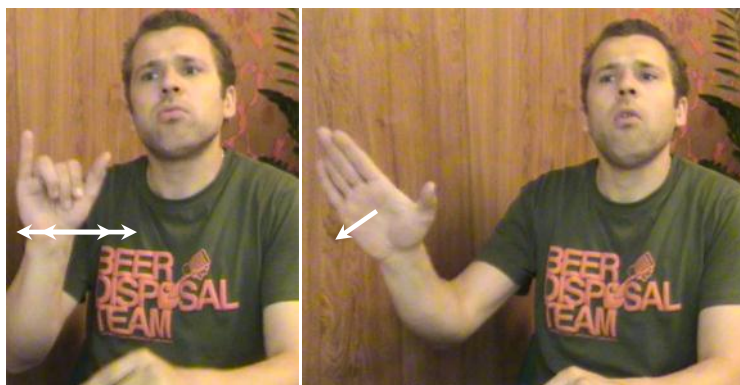
Obr. 163: ČÍ₂ (KDO₁ + TVOJE)

Tázací výraz č. 5: ČÍ	Respondent č. 9 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu ČÍ ₂ . Podobu ČÍ ₁ vůbec nezná a nepoužívá. Myslel si, že jde o výraz O ČEM.	
 <p data-bbox="395 819 735 853">Obr. 164: ČÍ₂ (KDO₁+TVOJE)</p>	

Tázací výraz č. 5: ČÍ	Respondent č. 10 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu ČÍ ₂ . Podobu ČÍ ₁ zná, ale nepoužívá. Považuje ji za výraz znakované češtiny. Myslí si, že ji používají jen ti neslyšící lidé, kteří se výraz naučili ve škole, když probírali tázací výrazy češtiny, protože si sám pamatuje, že tento výraz ČÍ ₁ používali jeho učitelé ve škole.	
 <p data-bbox="405 1675 746 1709">Obr. 165: ČÍ₂ (KDO₁+TVOJE)</p>	

Tázací výraz č. 5: ČÍ	Respondent č. 11 (neslyšící rodiče)
-----------------------	-------------------------------------

Respondent používá podobu tázacího výrazu ČÍ₂. Podobu ČÍ₁ zná, ale nepoužívá. Myslí si, že ti, kteří ČÍ₁ používají, jsou zřejmě ovlivněni češtinou, nebo výraz mylně používali jejich učitelé ve škole.

Obr. 166: ČÍ₂ (KDO₁ + TVOJE)

Tázací výraz č. 5: ČÍ	Respondent č. 12 (neslyšící rodiče)
-----------------------	-------------------------------------

Respondent používá podobu tázacího výrazu ČÍ₂. Podobu ČÍ₁ vůbec nezná a nepoužívá.

Obr. 167: ČÍ₂ (KDO₁ + TVOJE)

6.2. Zájmenná příslovce (adverbium pronominální)

Zájmenná příslovce jsou formálně i významově díky své funkci příbuzná zájmenům. Lze je rozlišovat na zájmenná příslovce: místa, času, způsobu, míry, příčiny a účelu.

6.3. Zájmenná příslovce místa

Tázacími výrazy KDE, ODKUD, KUDY, KAM se obecně ptáme na místo.

6.3.1. Tázací výraz č. 6: KDE

Užití v českém jazyce

Tázacím zájmenem KDE se ptáme obecně na místo (*Kde jsi byl? Kde bydlíš? Kde je Petr? Kde ses to naučil?*).

Užití v českém znakovém jazyce

Tázacím výrazem KDE se lze ptát obecně na místo. Existují případy užití ve větách, ve kterých se v mluvených jazycích běžně používá jiný tázací výraz, např. JAKÝ, KAM nebo KTERÝ (Hronová, 2002, s. 120-121).

Výraz KDE se vyskytuje ve všech zkoumaných slovnících ve stejném tvaru, pouze 1krát se liší pohyb rukou.

Excerpce tázacího výrazu ze zkoumaných slovníků:

Podoba 1a

Obr. 168: Slovník č. 2: **KDE_{1a}** Obr. 169: Slovník č. 3: **KDE_{1a}** Obr. 170: Slovník č. 4: **KDE_{1a}**

Obr. 171: Slovník č. 5: **KDE_{1a}** Obr. 172: Slovník č. 6: **KDE_{1a}** Obr. 173: Slovník č. 7: **KDE_{1a}**

Obr. 174: Slovník č. 8: **KDE_{1a}** Obr. 175: Slovník č. 9: **KDE_{1a}**

Artikulace tázacího výrazu **KDE_{1a}**

Typ znaku	Dvouruční symetrický znak s nulovým kontaktem; obě ruce jsou aktivní ve stejném tvaru.	
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.	
Tvar rukou (DEZ)	5	Dlaň ruky je rozevřená, prsty jsou volně natažené ve vodorovné poloze a roztažené od sebe.
Orientace dlaní (ORI ₁)	Nahoru.	
Orientace prstů (ORI ₂)	Od těla.	
Uspořádání rukou (HA)	Vedle sebe.	
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Ruce vykonávají krátký kmitavý pohyb ze strany na stranu a od sebe a k sobě.	
Pohyby úst	Mluvní komponent „KDE“.	

Použití:

Výraz KDE_{1a} používá všech 12 respondentů. Uváděli příklady otázek na neznámé místo.

Respondenti, kteří výraz používají	12	Moravský výraz	-
Znají, ale nepoužívají	-	Zastaralý výraz	-

Příklady:

1. MÁMA + TÁTA + BYDLET + **KDE_{1a}**? (video 06-R4-03)
Kde bydlí tvoji rodiče?
2. **KDE_{1a}** + DCERA + TVOJE + **KDE_{1a}**? (video 06-R5-03)
Kde je tvoje dcera?

Podoba 1b

Obr. 176: Slovník č. 1: **KDE_{1b}**

Artikulace tázacího výrazu **KDE_{1b}**

Typ znaku	Dvouruční symetrický znak s nulovým kontaktem; obě ruce jsou aktivní ve stejném tvaru.	
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.	
Tvar ruky (DEZ)	5	Dlaň ruky je rozevřená, prsty jsou volně natažené ve vodorovné poloze a roztažené od sebe.
Orientace dlaně (ORI ₁)	Dlaně obou rukou směřují nahoru.	
Orientace prstů (ORI ₂)	Prsty směřují od těla.	
Uspořádání rukou (HA)	Vedle sebe.	
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Ruce se krátkým prudkým pohybem roztáhnou od sebe do stran.	
Pohyby úst	Mluvní komponent „KDE“.	

Použití:

Tímto výrazem se lze ptát na místo. Respondenti uvedli, že podobou znaku **KDE_{1b}** používají v případech, že požadují okamžitou odpověď nebo jsou v nějaké vypjaté situaci, netrpěliví, rozčilení a chtějí výrazu dodat důraz. Od výrazu **KDE_{1a}** se liší pouze pohybem.

Respondenti, kteří výraz používají	3	Moravský výraz	-
Znají, ale nepoužívají	2	Zastaralý výraz	-

Podoba 3

Obr. 177: **KDE₂** (MÍSTO + KDE_{1a})

Artiklace 2. části výrazu (KDE_{1a}) je již popsána u tázacího výrazu č. 6: KDE.

Popis artiklace 1. části tázacího výrazu KDE₂: **MÍSTO**

Typ znaku	Jednoruční s nulovým kontaktem.
Místo artiklace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.
Tvar ruky (DEZ)	Y Dlaň je rozevřená, všechny prsty kromě prostředníku jsou natažené a roztažené od sebe; prostředník je ohnutý v prvním kloubu kolmo k dlani.
Orientace dlaně (ORI ₁)	Dolů.
Orientace prstů (ORI ₂)	Od těla.
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Ruka vykonává kruhový pohyb proti směru hodinových ručiček.
Pohyby úst	Mluvní komponent „MÍSTO“.

Použití:

Složená podoba s použitím výrazu MÍSTO je mezi neslyšícími uživateli znakového jazyka hojně používaná. Dokládá to Meirová ve svém výzkumu, kdy její konzultanti zdůraznili, že tyto složené tázací výrazy jsou mnohem přesnějším vyjádřením než jejich ekvivalentní jednoduché formy. Meirová uvedla příklad, na kterém vysvětluje rozdíl v užití složeného výrazu oproti výrazu jednoduchého (Meirová, 2004, s. 102):

- a. DŮM + TVOJE + MÍSTO + CO? „Kde bydlíš?(= jaká je tvoje adresa?)“
- b. DŮM + TVOJE + KDE? Kde bydlíš? (= v jakém městě?)

Respondenti, kteří výraz používají	10	Moravský výraz	-
Znají, ale nepoužívají	-	Zastaralý výraz	-

Příklady:

1. KRÁST + MÍSTO + **KDE₂**? (video 06-R12-04)
Kde jsi byl okraden?
2. DOVOLENÁ + OBLÍBENÝ + MÍSTO + **KDE₂** + INDEX D + MÍSTO + **KDE₂**? (video 06-R10-05)
Kde je tvoje oblíbené místo na dovolenou?
3. ZATKNOUT + MÍSTO + **KDE₂**? (video 06-R9-04)

Rozbor videí jednotlivých respondentů

Tázací výraz č. 6: KDE	Respondent č. 1 (slyšící rodiče)	
Respondent používá podoby tázacího výrazu KDE _{1a} a KDE ₂ .		
		
Obr. 178: KDE _{1a}	Obr. 179: KDE ₂ (MÍSTO + KDE ₁)	

Tázací výraz č. 6: KDE	Respondent č. 2 (neslyšící rodiče)	
Respondent používá podoby tázacího výrazu KDE _{1a} a KDE ₂ .		
		
Obr. 180: KDE _{1a}	Obr. 181: KDE ₂ (MÍSTO + KDE _{1a})	

Tázací výraz č. 6: KDE	Respondent č. 3 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu KDE _{1a} a KDE ₂ .	

Obr. 182: **KDE_{1a}**

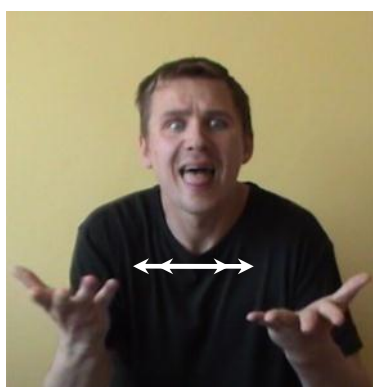

Obr. 183: **KDE₂** (MÍSTO + KDE_{1a})

Tázací výraz č. 6: KDE	Respondent č. 4 (slyšící rodiče)
------------------------	----------------------------------

Respondent používá podobu tázacího výrazu KDE_{1a}.

Obr. 184: **KDE_{1a}**

Tázací výraz č. 6: KDE	Respondent č. 5 (slyšící rodiče)
------------------------	----------------------------------

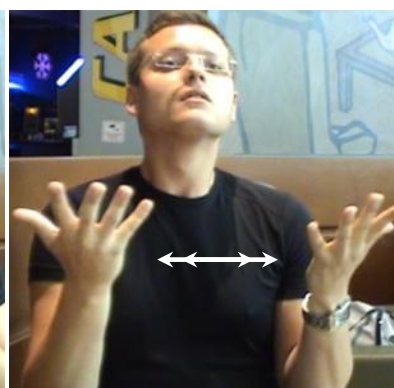
Respondent používá podoby tázacího výrazu KDE_{1a} a KDE₂.

Obr. 185: **KDE_{1a}**

Obr. 186: **KDE₂** (MÍSTO + KDE_{1a})

Tázací výraz č. 6: KDE	Respondent č. 6 (neslyšící rodiče)
------------------------	------------------------------------

Respondent používá podoby tázacího výrazu KDE_{1a} a složený výraz KDE₂. Zná i podobu KDE₂, ale nepoužívá ji.

Obr. 187: KDE_{1a}

Obr. 188: KDE₂ (KDE_{1a} + MÍSTO)

Tázací výraz č. 6: KDE	Respondent č. 7 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu KDE _{1a} a KDE ₂ . Významově jsou tyto podoby podle něj stejné. Ve svých příkladech používá také podobu KDE ₂ .	
<div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="text-align: center;"> <p>Obr. 189: KDE_{1a}</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>Obr. 190: KDE_{1b}</p> </div> </div> <div style="display: flex; justify-content: space-around; margin-top: 10px;"> <div style="text-align: center;"> </div> <div style="text-align: center;"> </div> </div> <p>Obr. 191: KDE₂ (MÍSTO + KDE_{1a})</p>	

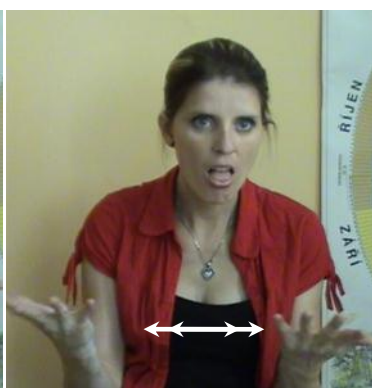
Tázací výraz č. 6: KDE	Respondent č. 8 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu KDE _{1a} , KDE _{1b} a KDE ₂ . Rozdílný pohyb mezi KDE _{1a} a KDE _{1b} podle něj rozlišuje význam. KDE _{1b} se artikuluje jedenkrát prudkým pohybem, což znamená důraz, který mluvčí používá v rozčílení, rozzlobení nebo při naléhání na rychlou odpověď.	

Obr. 192: **KDE_{1a}**

Obr. 193: **KDE_{2b}**

Obr. 194: **KDE₂** (MÍSTO + KDE_{1a})

Tázací výraz č. 6: KDE	Respondent č. 9 (neslyšící rodiče)
------------------------	------------------------------------

Respondent používá podoby tázacího výrazu KDE_{1a} a KDE₂.

Obr. 195: KDE_{1a}

Obr. 196: KDE₂ (MÍSTO + KDE_{1a})

Tázací výraz č. 6: KDE	Respondent č. 10 (neslyšící rodiče)
------------------------	-------------------------------------

Respondent používá podoby tázacího výrazu KDE_{1a} a KDE₂. Zná také KDE₂, ale myslí si, že je to výraz znakované češtiny, sám tuto podobu nepoužívá.

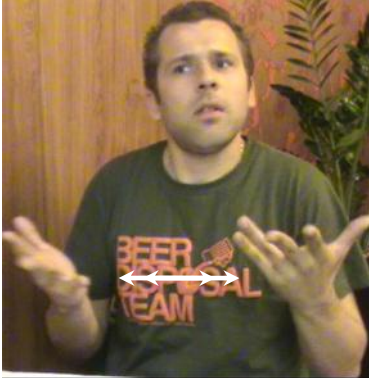

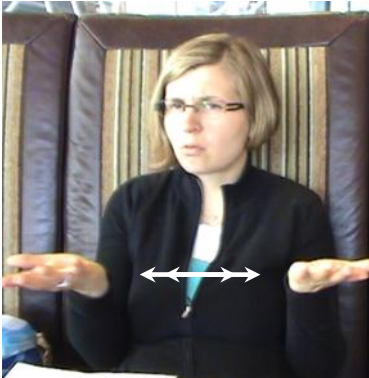

Obr. 197: KDE_{1a}

Obr. 198: KDE₂ (MÍSTO + KDE_{1a})

Tázací výraz č. 6: KDE	Respondent č. 11 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu KDE _{1a} a KDE ₂ .	
	
Obr. 199: KDE _{1a}	Obr. 200: KDE ₂ (MÍSTO + KDE _{1a})

Tázací výraz č. 6: KDE	Respondent č. 12 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu KDE _{1a} , KDE _{1b} a KDE ₂ . Podobu KDE _{1a} používá v reakci na informaci, která ho překvapila.	
	
	
Obr. 201: KDE _{1a}	Obr. 202: KDE _{1b}
Obr. 203: KDE ₂ (MÍSTO + KDE _{1a})	

6.3.2. Tázací výraz č. 7: ODKUD

Užití v českém jazyce

Tázacím výrazem ODKUD se ptáme na prostorové východisko (na místo původu, bydliště, výchozí bod, počátek cesty). (*Odkud jsi? Odkud jsi přišel? Odkud budete vyjíždět na dovolenou?*) Ale také se výrazem ODKUD lze zeptat na původ informace (*Odkud to víš?*).

Užití v českém znakovém jazyce

Tázací výraz ODKUD má v českém znakovém jazyce kromě základního významu v otázkách na prostorové východisko ještě jiný význam. Jde o specifický výraz, který je typický také např. pro izraelský znakový jazyk (Meirová 2004, s. 101), a má poněkud obtížnější překlad do mluveného jazyka. Výrazem ODKUD se mluvčí ptá na zdroj, od kterého adresáta jsi získal informace nebo majetek (*Kde jsi získal tuto informaci? Kdo ti to řekl? Jak to víš? Odkud/od koho máš tuto knihu?*).

Excerpce tázacího výrazu ze zkoumaných slovníků:

Podoba 1

Obr. 204: Slovník č. 1:
ODKUD₁

Obr. 205: Slovník č. 2:
ODKUD₁

Artikulace tázacího výrazu **ODKUD₁**

Typ znaku	Jednoruční s nulovým kontaktem.	
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.	
Tvar ruky na začátku produkce znaku (DEZ)	D₀	Ukazovák a palec jsou nataženy a roztaženy od sebe směrem nahoru. Ostatní prsty jsou skrčeny do dlaně a dotýkají se jí.
Tvar ruky na konci produkce znaku (DEZ)	Ď	Ukazovák i palec jsou u sebe natažené směrem k tělu, tvoří tzv. zobáček. Ostatní prsty jsou skrčeny do dlaně a

		dotýkají se jí.
Orientace dlaně (ORI ₁)	K tělu.	
Orientace prstů (ORI ₂)	Nahoru.	
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Ruka vykonává obloukový pohyb směrem k tělu, v průběhu kterého se natažené ukazováky postupně přes oblouk přibližují k palcům, až se jich dotknou.	
Pohyby úst	Mluvní komponent buď části slova „OD“ nebo celého slova „ODKUD“.	

Použití:

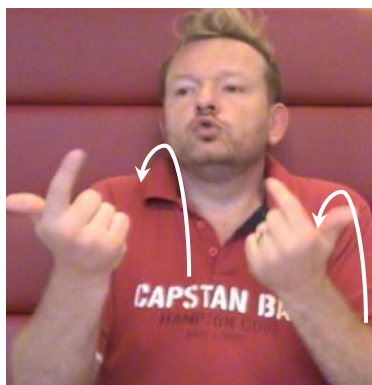
Výrazem ODKUD₁ se lze ptát na prostorové východisko. Podoba výrazu ODKUD₁ se od podoby ODKUD₃ liší pouze tím, že je artikulována jednou rukou. Z respondentů tuto podobu použil jen 1 respondent. Jiný respondent podotýká, že tento výraz používá, ale v jiném význam – OD.

Respondenti, kteří výraz používají	1	Moravský výraz	-
Znají, ale nepoužívají	-	Zastaralý výraz	-

Podoba 2a

Obr. 206: Slovník č. 8:
ODKUD_{2a}

Obr. 207: **ODKUD_{2a}**

Artiklace tázacího výrazu **ODKUD₂**

Typ znaku	Dvouruční symetrický znak s nulovým kontaktem; obě ruce jsou aktivní ve stejném tvaru.	
Místo artiklace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.	
Tvar rukou (DEZ ₁)	D ₀	Ukazovák a palec jsou nataženy a roztaženy od sebe. Ostatní prsty jsou skrčeny do dlaně a dotýkají se jí.
Orientace dlaní (ORI ₁)	K tělu.	
Orientace prstů (ORI ₂)	Nahoru.	
Uspořádání rukou (HA)	Vedle sebe.	
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Ruce vykonávají obloukový pohyb směrem k tělu, kdy se natažené ukazováky postupně přes oblouk skrčí do dlaně. Palce zůstávají po celou dobu artiklace nataženy do stran.	
Pohyby úst	Mluvní komponent „ODKUD“ nebo jen „OD“.	

Použití:

Tímto výrazem se lze ptát na neznámé místo (na původ osob nebo věcí; místo bydliště; místo pracoviště či školní docházky; počátek nebo směr cesty a další).

Respondenti, kteří výraz používají	2	Moravský výraz	-
Znají, ale nepoužívají	-	Zastaralý výraz	-

Příklady:

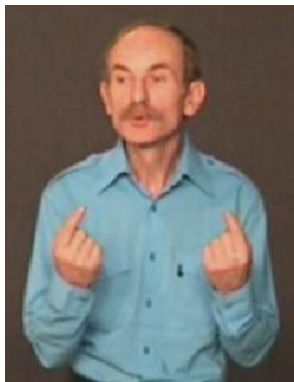
1. RODIČE + TVOJE + BYDLET + **ODKUD_{2a}**? (video 07-R4-04)

Odkud jsou tvoji rodiče?

2. **ODKUD_{2a}** + **TY ZÁSTUPKA OSOBY** + **BYDLET?** (video 07-R4-02)

Odkud jsi?

Podoba 2b

Obr. 208: Slovník č. 5:

ODKUD_{2b}

Obr. 209: Slovník č. 7:

ODKUD_{2b}

Obr. 210: **ODKUD_{2b}**

Artikulace tázacího výrazu **ODKUD₃**

Typ znaku	Dvouruční symetrický znak s nulovým kontaktem; obě ruce jsou aktivní ve stejném tvaru.	
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.	
Tvar ruky na začátku produkce znaku (DEZ ₁)	D _o	Ukazovák a palec jsou nataženy a roztaženy od sebe. Ostatní prsty jsou skrčeny do dlaně a dotýkají se jí.
Tvar ruky na konci produkce znaku (DEZ ₂)	Ď	Ukazovák i palec jsou vztyčené nahoru a dotýkají se - tvoří tzv. zobáček. Ostatní prsty jsou skrčeny do dlaně a dotýkají se jí.
Orientace dlaně (ORI ₁)	Na začátku produkce znaku nahoru, na konci k tělu.	
Orientace prstů (ORI ₂)	Na začátku produkce znaku od těla, na konci nahoru.	
Uspořádání rukou (HA)	Vedle sebe.	

Pohyb ruky/rukou (SIG)	Ruce vykonávají obloukový pohyb směrem k tělu, kdy se natažené ukazováky postupně přes oblouk přibližují k palcům, dokud se jich nedotknou.
Pohyby úst	Mluvní komponent „ODKUD“.

Použití:

Tázací výraz ODKUD_{2b} používá všech 12 respondentů v otázkách na neznámé místo (na původ osob nebo věcí; místo bydliště; místo pracoviště či školní docházky; počátek nebo směr cesty a další). Výrazy ODKUD_{2a} a ODKUD_{2b} se od sebe liší pouze polohou palců, které prvního zmíněného natažené do stran po celou dobu artikulace výrazu.

Respondenti, kteří výraz používají	12	Moravský výraz	-
Znají, ale nepoužívají	-	Zastaralý výraz	-

Příklady:

1. UVIDĚT + BÝT_{MINULÝ ČAS} + NÁMĚSTÍ + UVIDĚT + SKUPINA + ZNAKOVAT + JÁ + ZAJÍMAVOST + ZEPTAT SE + ODKUD_{2b}? ANO + ZEPTAT SE + **ODKUD_{2b}** + LIBEREC + AHA. (video 07-R3-03)

Všiml jsem si na náměstí skupinky lidí, kteří mezi sebou znakovali, a tak jsem si řekl, že se jich zeptám, odkud jsou: „Odkud jste? Aha, z Liberce.“

2. PŘIJÍT + NOVÝ + SPOLUŽÁK + ZEPTAT SE + ODKUD_{2b} + TY? OD + IVANČICE + JÁ + BRNO. (R6-7-2)

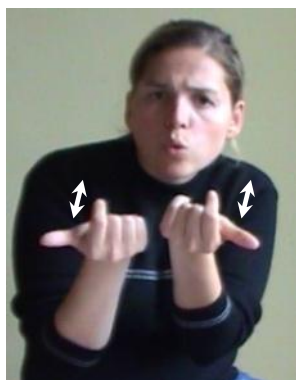
Přistoupil k nám nový spolužák, tak jsem se ho zeptala: „Odkud jsi? Aha z Ivančic, já jsem z Brna.“

Další podoby tázacího výrazu, které se nevyskytují v žádném ze zkoumaných slovníků, ale byly zachyceny kamerou při natáčení respondentů:

Podoba 3a

Obr. 211: ODKUD_{3a}

Obr. 212: ODKUD_{3a}

Obr. 213: ODKUD_{3a}

Artiklace tázacího výrazu ODKUD_{3a}

Typ znaku	Dvouruční symetrický znak s nulovým kontaktem; obě ruce jsou aktivní ve stejném tvaru.	
Místo artiklace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.	
Tvar rukou (DEZ)	D ₀	Ukazovák je natažený a mírně pokrčený, palec je volně natažený do strany; ostatní prsty jsou skrčeny do dlaně a dotýkají se jí.
Orientace dlaně (ORI ₁)	Nahoru.	
Orientace prstů (ORI ₂)	Od těla.	
Uspořádání rukou (HA)	Vedle sebe.	
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Ruce jsou ve statické poloze, pohybují se jen ukazováky drobným kmitavým pohybem.	
Pohyby úst	Orální komponent „U“, ústa vyfukují vzduch.	

Použití:

Kromě základního použití, kdy se tímto výrazem ptáme na neznámé místo, se podoba ODKUD_{3a} používá ještě v dalším významu. Respondenti svými příklady dokládají užití navíc ve významu „*Jak se ti to povedlo?*“, „*Odkud to máš, kde jsi to vzal?*“, „*Odkud ses to dozvěděl?*“, „*Odkud to víš?*“, „*Jak je to možné?*“, „*Proč to tak je?*“, „*Kde jsi to vzal?*“ atd. Jde

tedy většinou o otázky na způsob, jak se někdo něco dozvěděl, odkud/od koho něco získal, jak něco funguje.

Podoba ODKUD_{3a} se od předchozích 2 podob liší pohybem a nemanuálními prostředky.

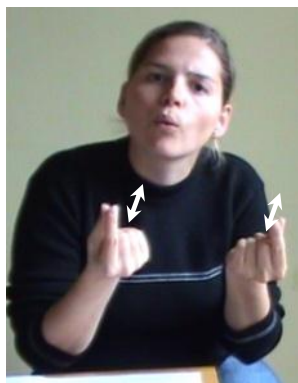
Příklady:

1. PRÁCE + NASTOUPIT + **ODKUD_{2a}** + POVĚST SE + **ODKUD_{2a}**? (R13-15-2)

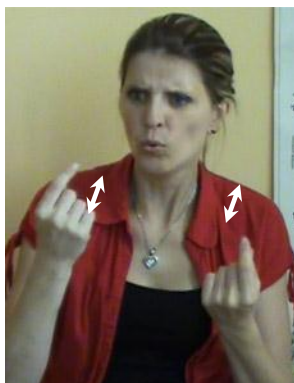
Jak se ti podařilo získat tuto práci?

Respondenti, kteří výraz používají	5	Moravský výraz	-
Znají, ale nepoužívají	-	Zastaralý výraz	-

Podoba 3b

Obr. 214: **ODKUD_{3b}**

Obr. 215: **ODKUD_{3b}**

Obr. 216: **ODKUD_{3b}**

Artikulace tázacího výrazu **ODKUD_{3b}**

Typ znaku	Dvouruční symetrický znak s nulovým kontaktem; obě ruce jsou aktivní ve stejném tvaru.	
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.	
Tvar rukou (DEZ)	Ď	Ukazovák a palec jsou natažené a špičkami se dotýkají, tvoří tzv. zobáček. Ostatní prsty jsou skrčeny do dlaně a dotýkají se jí.
Orientace dlaně (ORI ₁)	Nahoru.	
Orientace prstů (ORI ₂)	Od těla.	
Uspořádání rukou (HA)	Vedle sebe.	
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Ruce jsou ve statické poloze, pohybuje se pouze palec	

	s ukazovákem tak, že se přerušovaně dotýkají – kmitají od sebe k sobě.
Pohyby úst	Orální komponent „U“, ústa vyfukují vzduch.

Použití:

Kromě základního použití, kdy se tímto znakem ptáme na neznámé místo, se podoba ODKUD_{3b} používá ještě v dalším významu. Respondenti svými příklady dokládají užití navíc ve významu „*Jak se ti to povedlo?*“, „*Odkud to máš, kde jsi to vzal?*“, „*Odkud ses to dozvěděl?*“, „*Odkud to víš?*“, „*Jak je to možné?*“, „*Proč to tak je?*“, „*Kde jsi to vzal?*“ atd. Jde tedy většinou o otázky na způsob, jak se někdo něco dozvěděl, odkud/od koho něco získal, jak něco funguje.

Podoba ODKUD_{3b} se od výrazu ODKUD_{3a} liší tvarem ruky a pohybem (pohybem a postavením palců).

Respondenti, kteří výraz používají	12	Moravský výraz	-
Znají, ale nepoužívají	-	Zastaralý výraz	-

Příklady:

1. PODAŘIT SE + PŘIJÍT + **ODKUD_{3b}** + CESTA + PŘIJÍT + PODAŘIT SE + **ODKUD_{3b}**?
(video 07-R1-03)
Jak ses sem dostal, jakou cestou se ti to podařilo?
2. FOTOGRAFIE + SPECIFIKÁTOR²⁵ TVARU A VELIKOSTI + INDEX D + AUTO + INDEX D + **ODKUD_{3b}**? (video 07-R5-04)
Odkud je to auto na té fotografii?

²⁵Specifikátory tvaru a velikosti (size and shape specifiers, dále SASS) jsou klasifikátory, které vyjadřují charakter zobrazovaných objektů – zejména tvar a velikost (Brennanová, 1992). V českém znakovém jazyce se jedná o prostředky, které využívají konvencionalizované tvary ruky pro prezentaci hloubky, šířky nebo výšky předmětu - jedná se o tzv. morfémy obrysů objektů (Macurová a Vysuček, 2005). Zobrazíme tak např. KULATÝ STŮL, KULATÉ OKNO, tvar místnosti – POKOJ (Tikovská a Nováková, 2008).
14 Metaforické morfémy jsou podle Bimové (2003, s. 25) „morfémy s obecným

Podoba 4

Obr. 217: **ODKUD₄**

Artikulace tázacího výrazu **ODKUD₄**

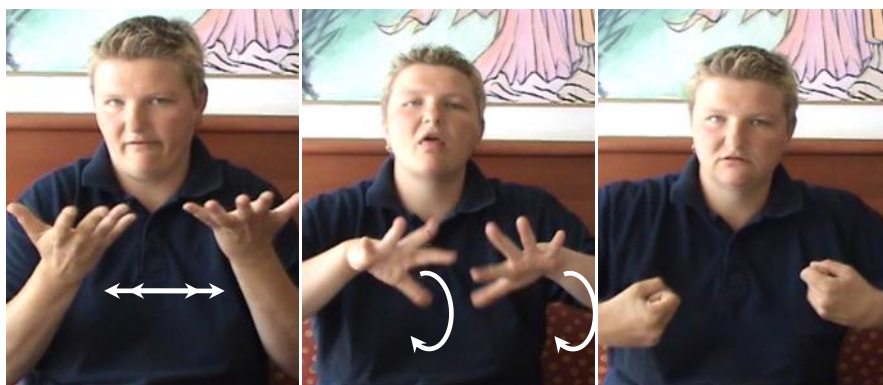
Typ znaku	Dvouruční symetrický znak s nulovým kontaktem; obě ruce jsou aktivní ve stejném tvaru.	
Místo artikulace (TAB)	V horní části znakovacího prostoru u hlavy.	
Tvar rukou (DEZ)	B₀	Dlaň ruky je otevřená, všechny prsty jsou natažené ve vzpřímené poloze, palec je natažený do strany.
Orientace dlaní (ORI ₁)	Levá dlaň směřuje doprava, pravá dlaň doleva.	
Orientace prstů (ORI ₂)	Nahoru.	
Uspořádání rukou (HA)	Vedle sebe.	
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Ruce vykonávají kmitavý pohyb u hlavy dopředu a dozadu.	
Pohyby úst	Mluvní komponent „ODKUD“.	

Použití:

Moravský výraz používaný v okolí Valašského Meziříčí.

Respondenti, kteří výraz používají	1	Moravský výraz	1
Znají, ale nepoužívají	--	Zastaralý výraz	-

Podoba 5

Obr. 218: **ODKUD₅** (KDE₁ + VZÍT) JEDNORUČNÍ

Obr. 219: **ODKUD₅** (KDE₁ + VZÍT) DVOURUČNÍ

Artikulace výrazu KDE₁ je již popsána u tázacího výrazu č. 5: KDE.

Artikulace 2. části tázacího výrazu **ODKUD₅**: **VZÍT**

Typ znaku	Jednoruční/dvouruční symetrický znak s nulovým kontaktem; obě ruce jsou aktivní ve stejném tvaru.	
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.	
Tvar ruky/ou na začátku produkce znaku (DEZ)	5	Dlaň ruky je otevřená, všechny prsty jsou natažené a roztažené od sebe.
Tvar ruky/ou na konci produkce znaku (DEZ)	sA	Ruka je zavřená v pěst, palec je skrčený a položený přes prsty.
Orientace dlaní (ORI ₁)	Na začátku produkce znaku nahoru, pak k tělu.	
Orientace prstů (ORI ₂)	Na začátku produkce znaku od těla, pak nahoru.	
Uspořádání rukou (HA)	Vedle sebe.	
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Ruce vykonají krouživý pohyb v zápěstí směrem dolů a k tělu, v průběhu kterého se rozevřená ruka zavře v pěst.	
Pohyby úst	Mluvní komponent „VZAL“.	

Použití:

Výraz ODKUD₅ se používá ve významu *Odkud to máš?, Kde jsi to vzal?, Odkud jsi to sehnal?* Jeden respondent uvedl, že je tento výraz zastaralý – používají ho jeho rodiče, a druhý respondent výraz použil přirozeně na příkladu věty.

Významově se výraz shoduje s podobami ODKUD_{3a,b}.

Respondenti, kteří výraz používají	2	Moravský výraz	
Znají, ale nepoužívají		Zastaralý výraz	2

Rozbor videí jednotlivých respondentů

Tázací výraz č. 7: ODKUD	Respondent č. 1 (neslyšící rodiče)
<p>Respondent používá podoby tázacího výrazu ODKUD_{2b} a ODKUD_{3b}. Respondent mezi nimi vnímá významový rozdíl, ale nedokáže popsat, v čem přesně spočívá. Na příkladech, které uvádí, by se dalo zobecnit, že ODKUD_{2b} používá v otázkách souvisejících s nějakým místem (<i>Odkud jsi? Odkud jste vyjžděli?</i>) a ODKUD_{3b} v otázkách souvisejících se způsobem (<i>Odkud/Jak to víš? Odkud/Jak ses to dozvěděl</i>), ale také (<i>Jak se ti podařilo vyhrát ten cyklistický závod?</i>).</p>	
	
Obr. 220: ODKUD _{2b}	Obr. 221: ODKUD _{3b}

Tázací výraz č. 7: ODKUD	Respondent č. 2 (neslyšící rodiče)
<p>Respondent používá podoby tázacího výrazu ODKUD_{2b}, ODKUD_{3a} a ODKUD_{3b}. Podobu ODKUD_{2b} používá v otázkách souvisejících s nějakým místem (<i>Odkud jsi? Odkud jsou tvoji rodiče?</i>) a ODKUD_{3a} a ODKUD_{3b} používá v otázkách souvisejících se způsobem (<i>Odkud/Jak to víš? Odkud/Jak ses to dozvěděl</i>), ale také (<i>Jak je to možné, že jsi tady tak brzy?</i>).</p>	
	
Obr. 222: ODKUD _{2b}	Obr. 223: ODKUD _{3a}

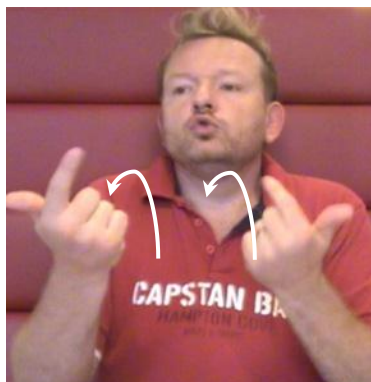

Obr. 224: **ODKUD_{3b}**

Tázací výraz č. 7: ODKUD

Respondent č. 3 (neslyšící rodiče)

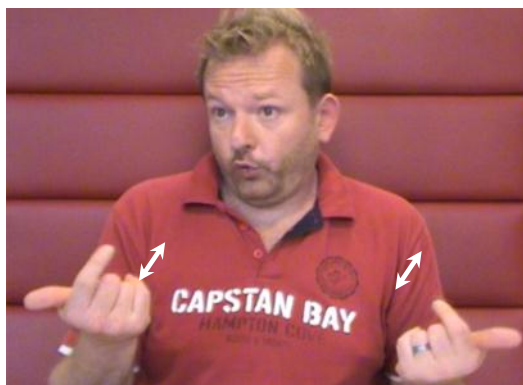
Respondent používá podoby tázacího výrazu ODKUD_{2a}, ODKUD_{3b} a ODKUD_{3a}. Uvádí, že ODKUD_{2a} používá v otázkách souvisejících s místem (*Odkud jsi přijel? Odkud jsi?*), kdežto podoby výrazu ODKUD_{3b} a ODKUD_{3a} používá v otázkách souvisejících se způsobem (*Odkud to víš? Odkud ses to dozvěděl?*), ale také (*Jak je to možné? Jak jsi to udělal?*).

Obr. 225: **ODKUD_{2a}**

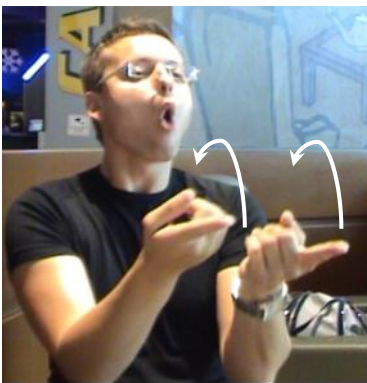
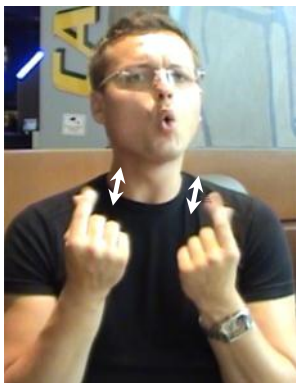

Obr. 226: **ODKUD_{3b}**

Obr. 227: **ODKUD_{3a}**

Tázací výraz č. 7: ODKUD	Respondent č. 4 (slyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu ODKUD _{2b} a ODKUD _{3b} . Říká, že ODKUD _{2b} se vztahuje spíše k místu, kdežto ODKUD _{3b} ke způsobu a používá se spíše ve významu JAK.	
<div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> <div style="text-align: center;"> <p>Obr. 228: ODKUD_{2b}</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>Obr. 229: ODKUD_{3b}</p> </div> </div>	

Tázací výraz č. 7: ODKUD	Respondent č. 5 (slyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu ODKUD _{2b} a ODKUD _{3b} . Uvádí, že ODKUD _{2b} používá pouze v otázkách na místo (<i>Odkud jsi?</i>). Příklady, které respondent uvádí u výrazu ODKUD _{3b} , spíše odpovídají tázacímu výrazu JAK (<i>Jak se ten hrnek rozbil? Jak je možné, že Petr přišel do školy, když ho dnes maminka omluvila?</i>).	
<div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> <div style="text-align: center;"> <p>Obr. 230: ODKUD_{2b}</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>Obr. 231: ODKUD_{3b}</p> </div> </div>	

Tázací výraz č. 7: ODKUD	Respondent č. 6 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu ODKUD _{2b} , ODKUD _{3b} složenou podobu ODKUD ₅ artikulovanou buď jednoručně, nebo dvouručně. Říká, že tuto podobu používají	

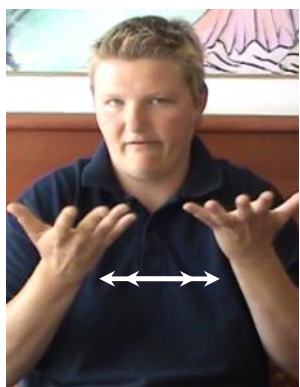
převážně starší neslyšící a jeho rodiče. Dále respondent uvádí, že s místem se pojí pouze podoba tázacího výrazu ODKUD_{2b}.

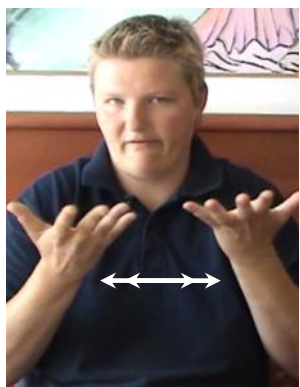
Obr. 232: **ODKUD_{2b}**

Obr. 233: **ODKUD_{3b}**

Obr. 234: **ODKUD₅ (KDE₁ + VZÍT)**

Obr. 235: **ODKUD₅ (KDE₁ + VZÍT)**

Tázací výraz č. 7: ODKUD	Respondent č. 7 (neslyšící rodiče)
<p>Respondent používá podoby tázacího výrazu ODKUD_{2b} a ODKUD_{3b}. Uvádí, že ODKUD_{2b} používá pouze v otázkách na místo (<i>Odkud máš tu palmu?</i>). Příklady, které uvádí u výrazu ODKUD_{3b}, spíše odpovídají tázacímu výrazu JAK (<i>Jak se ti podařilo našetřit tolik peněz na</i></p>	

dovolenou?).

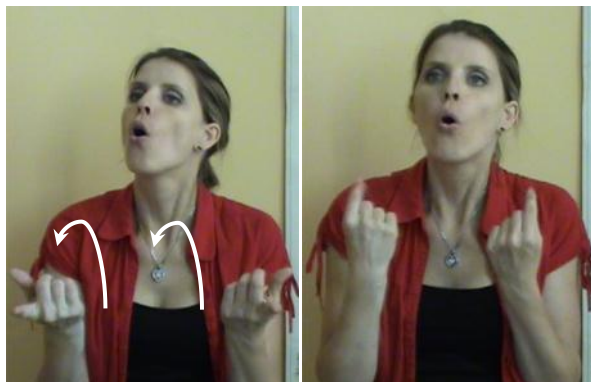
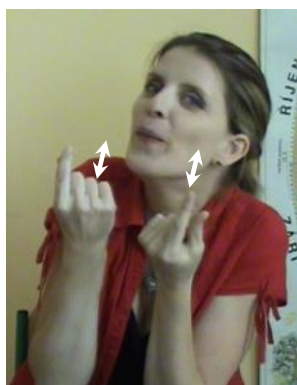

Obr. 236: **ODKUD_{2b}**

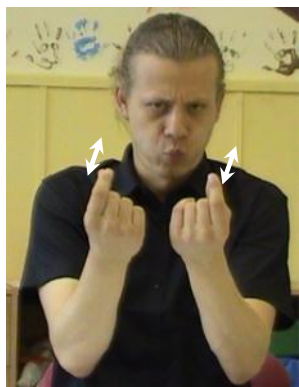
Obr. 237: **ODKUD_{3b}**

Respondent používá podoby tázacího výrazu ODKUD_{2b} a ODKUD_{3a} a ODKUD_{3b}. Uvádí, že ODKUD_{2b} používá pouze v otázkách na místo (*Odkud máš tu palmu?*). Příklady, které uvádí u výrazu ODKUD_{3b}, spíše odpovídají tázacímu výrazu JAK (*Jak se ti podařilo našetřit tolik peněz na dovolenou?*). V jednom příkladě uvedl také podobu složeného výrazu ODKUD₅ (*Odkud vzali truhláři tolik dřeva?*).

Obr. 238: ODKUD_{2b}Obr. 239: ODKUD_{3b}Obr. 240: ODKUD_{3a}Obr. 241: ODKUD₅ (ODKUD_{3a} + VZÍT)

Tázací výraz č. 7: ODKUD	Respondent č. 9 (neslyšící rodiče)	
Respondent používá podoby tázacího výrazu ODKUD _{2b} a ODKUD _{3b} a ODKUD _{3a} .		
		
Obr. 242: ODKUD _{2b}	Obr. 243: ODKUD _{3b}	Obr. 244: ODKUD _{3a}

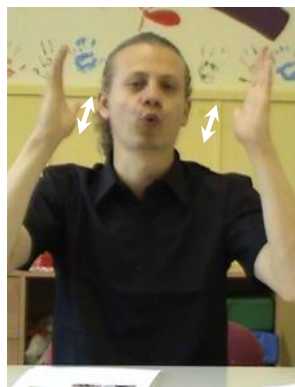
Tázací výraz č. 7: ODKUD	Respondent č. 10 (neslyšící rodiče)
<p>Respondent používá podoby tázacího výrazu ODKUD_{2a}, ODKUD_{2b}, ODKUD_{2a} a ODKUD₄. Poslední zmíněnou podobu ODKUD₆ uvedl jako jediný ze všech respondentů a říká, že ji používají jeho prarodiče z Moravy. Podoby ODKUD_{2a} a ODKUD₄ považuje za významově stejné, lze se jimi ptát na místo (<i>Odkud jsi? Kde jsi to našel?</i>). Podoby ODKUD_{3b} a ODKUD_{3a} přirovnává k významu JAK (<i>Jak se to stalo? Jak se ti to povedlo?</i>).</p>	
	
Obr. 245: ODKUD _{2a}	

Obr. 246: **ODKUD_{3b}**

Obr. 247: **ODKUD_{3a}**

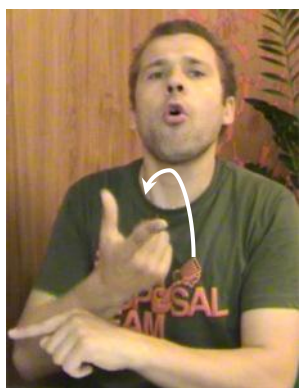

Obr. 248: **ODKUD₄**

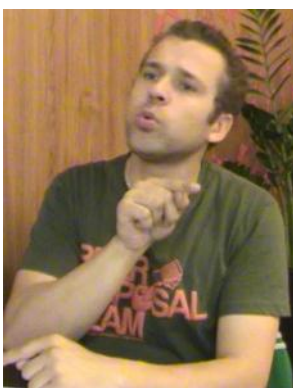
Tázací výraz č. 7: ODKUD

Respondent č. 11 (neslyšící rodiče)

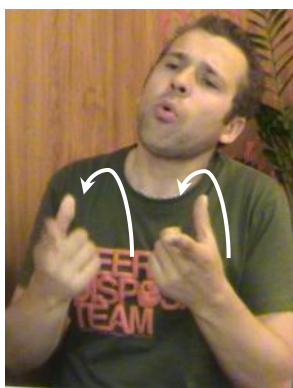
Respondent používá podoby tázacího výrazu ODKUD₁, ODKUD_{2v} a ODKUD_{3b}. Podobu ODKUD_{3b} a ODKUD_{3a} považuje za významově stejné a konstatuje, že se může jednat o rozdíl v produkci znaku mezi muži a ženami. Podobu ODKUD₁ a ODKUD_{2b} použil v příkladech, ve kterých se táže na místo (*Odkud jsi přijel? Odkud budete vyjždět na dovolenou do Itálie?*).

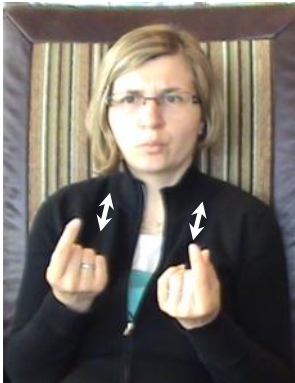
Obr. 249: **ODKUD₁**

Obr. 250: **ODKUD_{2b}**

Obr. 251: **ODKUD_{3b}**

Tázací výraz č. 7: ODKUD	Respondent č. 12 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu ODKUD _{2b} a ODKUD _{3b} a považuje je za významově podobné.	
 <p>A photograph of a woman with glasses and a dark jacket performing a hand gesture. Her mouth is open in an 'O' shape. Her right hand is held up with the index and middle fingers extended, and her left hand is held up with the index and middle fingers extended. White arrows point to the index and middle fingers of both hands.</p>	 <p>A photograph of the same woman performing a different hand gesture. Her mouth is closed. Her right hand is held up with the index and middle fingers extended, and her left hand is held up with the index and middle fingers extended. White arrows point to the index and middle fingers of both hands.</p>
Obr. 252: ODKUD _{2b}	Obr. 253: ODKUD _{3b}

6.3.3. Tázací výraz č. 8: KUDY

Užití v českém jazyce

Výrazem KUDY se ptáme na směr, dráhu pohybu, popis cesty. (*Kudy se dostanu na hrad? Kudy mám jet? Kudy jsi přišel? Kudy vede turistická trasa?*)

Užití v českém znakovém jazyce

Výrazem KUDY se lze ptát na směr, dráhu pohybu, popis cesty. Výraz se vyskytuje pouze ve 2 slovnících v podobě 1. Při mém výzkumu bylo zajímavé, že kromě 2 respondentů podle obrázků nikdo nepoznal, o jaký výraz se jedná. Díky tomu, že jsem si v průběhu natáčení všimla, že výraz většina respondentů použila u výrazu KDE, byla jsem si jistá, že výraz používají. Musela jsem jim naznačit pohyb artikulace znaku a poté vysvětlit, že výraz souvisí s popisem cesty. Pak když si uvědomili, o jaký význam se jedná, začali produkovat příklady s vyjádřením, která se však lišila od pouhého slovníkového výrazu. Všichni se shodli v tom, že výraz KUDY₁ nelze artikulovat samostatně, ale musí být vždy spojen s dalším tázacím výrazem, aby plnil funkci otázky. Byly uvedeny příklady tázacích vět s výrazy KAM₁, JAK₂, KDE₁+MÍSTO, ODKUD_{3a,b}, CO₁ nebo JAKÝ₅. Výraz KUDY₁ lze použít v oznamovací větě při popisu cesty.

Excerpce tázacího výrazu ze zkoumaných slovníků:

Podoba 1

Obr. 254: Slovník č. 1:

KUDY₁

Obr. 255: Slovník č.3:

KUDY₁

Artikulace tázacího výrazu **KUDY₁**

Typ znaku	Jednoruční znak s nulovým kontaktem.
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.

Tvar ruky (DEZ)	B₁	Dlaň ruky je otevřená, všechny prsty jsou natažené ve vodorovné poloze a vzájemně se dotýkají.
Orientace dlaně (ORI ₁)		Dlaň směřuje doleva.
Orientace prstů (ORI ₂)		Od těla.
Pohyb ruky/rukou (SIG)		Ruka vykonává vlnitý pohyb směrem od těla, jakoby opisovala dráhu vlnité cesty.
Pohyby úst		Orální komponent „M“.

Použití:

Dle respondentů se tato podoba výrazu používá pouze v oznamovací větě. V tázací větě se tento výraz musí vždy pojit s dalším tázacím výrazem (např. KAM, JAK, ...)

Respondenti, kteří výraz používají	1	Moravský výraz	-
Znají, ale nepoužívají	-	Zastaralý výraz	-

Podoba 2

Obr. 256: Slovník č. 7: **KUDY₂**

Artikulace tázacího výrazu **KUDY₂**

Typ znaku	Jednoruční znak s nulovým kontaktem.	
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.	
Tvar ruky (DEZ)	B₀	Dlaň ruky je otevřená, všechny prsty jsou natažené a vztyčené vzhůru.
Orientace dlaně (ORI ₁)	Doleva.	
Orientace prstů (ORI ₂)	Nahoru.	
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Ruka vykoná krátký přímočarý pohyb od hlavy směrem dopředu.	
Pohyby úst	Mluvní komponent „KUDY“.	

Použití:

Respondenti, kteří výraz použili většinou uvedli příklad s významem *Kterým směrem půjdeš? Kam jdeš?*

Respondenti, kteří výraz používají	3	Moravský výraz	-
Znají, ale nepoužívají	-	Zastaralý výraz	-

Příklady:

1. AUTO + CÍL + MÍT + SILNICE + 2 SMĚRY + BRZDA + BENZÍNKA + PTÁT SE + KDE + JET + KDE + **KUDY₂?** TAM + AHA + JET + TAM. (video 08-R13-06)

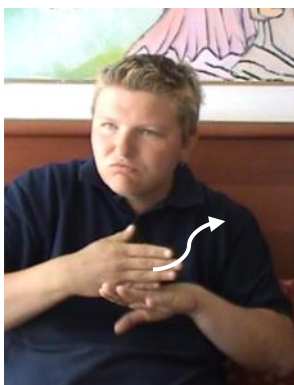
Když jsem přijel na křižovatku, nevěděl jsem, kudy se mám vydat, zastavil jsem na benzínce, abych se zeptal: „*Kudy mám jet?*“ „*Tudy, aha,*“ tak jsem jel tam.

Další podoby tázacího výrazu, které se nevyskytují v žádném ze zkoumaných slovníků, ale byly zachyceny kamerou při natáčení respondentů:

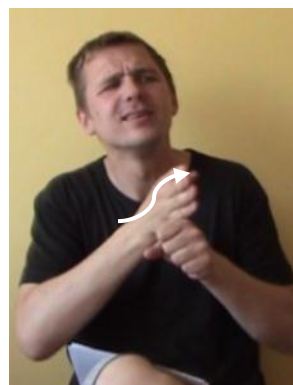
Podoba 3

Obr. 257: **KUDY_{3a}**

Obr. 258: **KUDY_{3b}**

Obr. 259: **KUDY_{3c}**

Výrazy **KUDY_{3a,b,c}** se od sebe vzájemně liší pouze tvarem nebo orientací pasivní ruky. Respondenti používali tyto 3 podoby různě vždy ve spojení s dalším tázacím výrazem. Orientace dlaně a tvar pasivní ruky tedy v tomto výrazu nerozlišují význam.

Popis artikulace tázacího výrazu **KUDY_{3a,b,c}**

Typ znaku	a), b) Dvouruční symetrický znak s kontaktem rukou; aktivní je jedna (dominantní) ruka; ruce jsou ve stejném tvaru.	
	c) Dvouruční asymetrický znak s kontaktem rukou; aktivní je jedna (dominantní) ruka; ruce mají různý tvar.	
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.	
Tvar pasivní ruky (DEZ ₁)	B₀	a), b) Dlaň ruky je otevřená, všechny prsty jsou natažené ve vodorovné poloze, palec je volně natažený.
Tvar pasivní ruky (DEZ ₁)	sA	c) Ruka je zavřená v pěst, palec je skrčený a položený přes prsty.
Tvar aktivní ruky (DEZ ₂)	B₀	Dlaň ruky je otevřená, všechny prsty jsou natažené ve vodorovné poloze, palec je volně natažený.
Orientace dlaně (ORI ₁)	a) Levá dlaň směřuje nahoru, pravá dlaň směřuje doleva.	
Orientace dlaně (ORI ₁)	b), c) Levá dlaň směřuje dolů, pravá dlaň směřuje doleva.	
Orientace prstů (ORI ₂)	Od těla.	
Kontakt rukou	Dominantní aktivní ruka se malíkovou hranou ruky dotýká a)	

	dlaně, b) hřbetu ruky, c) hřbetu pěsti nedominantní pasivní ruky.
Uspořádání rukou (HA)	Nad sebou – aktivní ruka je nad rukou pasivní.
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Dominantní aktivní ruka vykonává vlnitý pohyb po pasivní ruce směrem od těla, jakoby opisovala dráhu vlnité cesty.
Pohyby úst	Orální komponent - semknuté rty (nebo přetrvávající pohyby úst od předchozího výrazu).

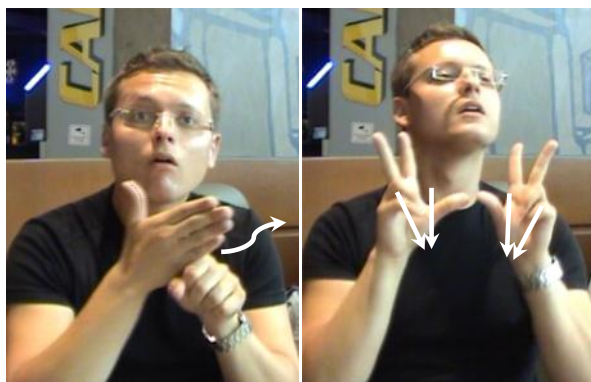
Použití:

Výrazy KUDY_{3a,b,c} se od sebe vzájemně liší pouze tvarem pasivní ruky nebo orientací její dlaně. Respondenti používali tyto 3 podoby různě vždy ve spojení s dalším tázacím výrazem (výběr podoby zřejmě volí podle toho, aby produkce plynule navazovala na předchozí či následující výraz). Orientace dlaně a tvar pasivní ruky tedy v tomto výrazu význam nerozlišují.

Výraz KUDY respondenti artikulovali v těchto složených tvarech:

KUDY + KAM, KUDY + JAK₂, KUDY + KDE, KUDY + ODKUD_{3a,b}, KUDY + CO₁

Podoba 4

Obr. 260: **KUDY₄** (KUDY_{3c} + KAM_{1a})

Obr. 261: **KUDY₄** (KUDY_{3b} + KAM₁)

Artikulace výrazů KUDY_{3b,c} je již popsána výše u podoby KUDY₃

Artikulace tázacího výrazu **KAM_{1a}**

Typ znaku	Dvouruční symetrický znak s nulovým kontaktem; obě ruce jsou aktivní ve stejném tvaru.	
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.	
Tvar ruky na začátku produkce znaku (DEZ)	Ě	Ukazovák a prostředník jsou nataženy a roztaženy od sebe rovnoběžně s nataženým palcem. Malík a prsteník jsou skrčeny do dlaně.
Tvar ruky na konci produkce znaku (DEZ)	Ě	Ukazovák a prostředník jsou nataženy u sebe a špičkami se dotýkají nataženého palce, který je s nimi v rovnoběžné poloze. Malík a prsteník jsou skrčeny do dlaně.
Orientace dlaní (ORI ₁)	Od těla.	
Orientace prstů (ORI ₂)	Nahoru.	
Uspořádání rukou (HA)	Vedle sebe.	
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Na začátku produkce znaku jsou ruce blíže k tělu, natažené prsty jsou roztažené od sebe, při pohybu dopředu směrem od těla se prsty přibližují k sobě, dokud se nedotknou.	
Pohyby úst	Mluvní komponent „KAM“.	

Znak může být artikulován i jednoručně.

Použití:

Respondenti, kteří výraz používají	8	Moravský výraz	-
------------------------------------	---	----------------	---

Znají, ale nepoužívají	-	Zastaralý výraz	-
------------------------	---	-----------------	---

Příklady:

1. OSOBA_{ZÁSTUPKA} + INDEX D + ŠKOLA + KONEC + KUDY₄ + **KAM₁** + **KUDY₄** + **KAM₁**? (video 08-R6-01)

Kam půjdeš po škole?

2. JET + CIZINA + **KUDY₄** + **KAM?** NAPŘÍKLAD + MNICHOV + INDEX D + **KAM** + **KUDY₄**, + PRAHA + **KUDY_{3b}** + PLZEŇ + NEBO + ČESKÉ BUDĚJOVICE + **KUDY_{3b}** + **KAM** + **KUDY₄**?

Kudy pojedíš do zahraničí? Například kdybys jel do Mnichova, pojedíš přes Prahu a Plzeň nebo přes České Budějovice?

Podoba 5

Obr. 262: **KUDY₅** (KUDY₃ + JAK_{2a})

Obr. 263: **KUDY₅** (KUDY₃ + JAK_{2a})

Artiklace výrazů KUDY_{3b,c} je již popsána výše u podoby KUDY₃

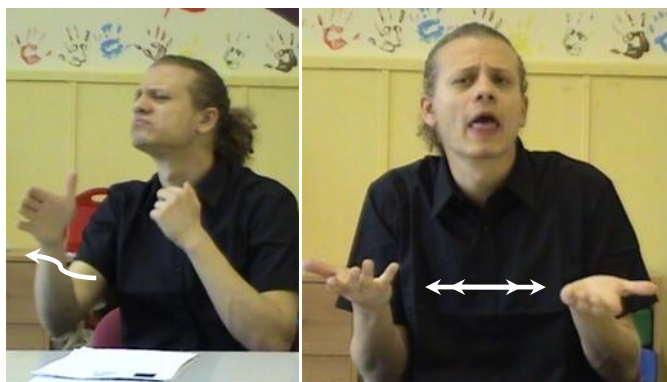
Artiklace tázacího výrazu **JAK_{2a}**

Typ znaku	Jednoruční s kontaktem na těle.	
Místo artiklace (TAB)	V dolní části obličeje na bradě.	
Tvar ruky (DEZ)	Y	Dlaň je rozevřená, všechny prsty kromě prostředníku jsou natažené a roztažené od sebe; prostředník je ohnutý v prvním kloubu kolmo k dlani.
Orientace dlaně (ORI ₁)	K tělu.	
Orientace prstů (ORI ₂)	Nahoru.	
Kontakt ruky	Opakovaný kontakt prostředníku s bradou.	
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Prostředník ruky opakovaně kmitá a dotýká se brady shora dolů.	
Pohyby úst	Mluvní komponent „JAK“.	

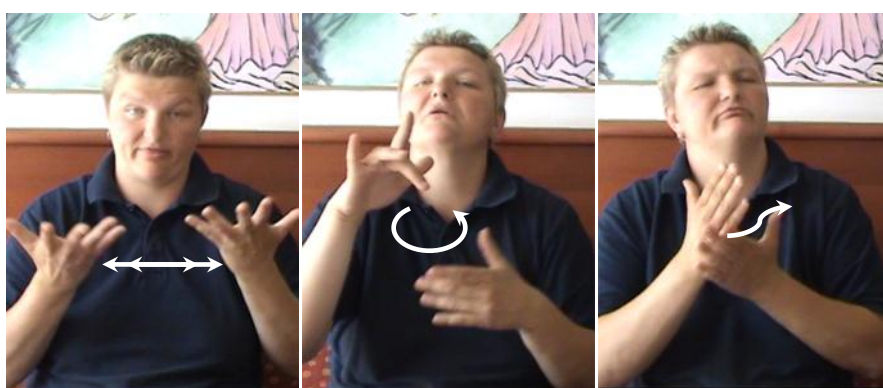
Použití:

Respondenti, kteří výraz používají	9	Moravský výraz	-
Znají, ale nepoužívají	-	Zastaralý výraz	-

Podoba 6

Obr. 264: **KUDY₆** (KUDY₁ + KDE₁)

Obr. 265: **KUDY₆** (KDE₁ + MÍSTO + KUDY_{3a})

Artikulace výrazů KUDY_{3b,c} je již popsána výše u podoby KUDY₃.

Artikulace výrazu KDE₁ je již popsána výše u tázacího výrazu č. 6: KDE₁.

Artikulace výrazu MÍSTO je již popsána výše u tázacího výrazu č. 6: KDE₂.

Použití:

Respondenti, kteří výraz používají	9	Moravský výraz	-
Znají, ale nepoužívají	-	Zastaralý výraz	-

Příklady:

3. HRAD + KDE₁ + **KUDY?** (video 08-R9-01)

Kudy se dostanu k hradu?

Podoba 7

Obr. 266: **KUDY₇** (**KUDY_{3c}** + **ODKUD_{3b}**)

Obr. 267: **KUDY₇** (**KUDY_{3a+}** + **ODKUD_{3b}**)

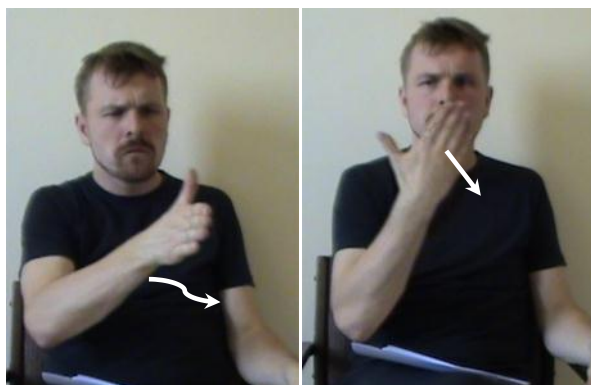
Artiklace výrazu **ODKUD_{3b}** je již popsána výše u tázacího výrazu č. 6: **KDE₁**.

Artiklace výrazů **KUDY_{3a,c}** je již popsána výše u podoby **KUDY₃**.

Použití:

Respondenti, kteří výraz používají	4	Moravský výraz	-
Znají, ale nepoužívají	-	Zastaralý výraz	-

Podoba 8

Obr. 268: **KUDY₈** (KUDY₁ + VYPADAT)

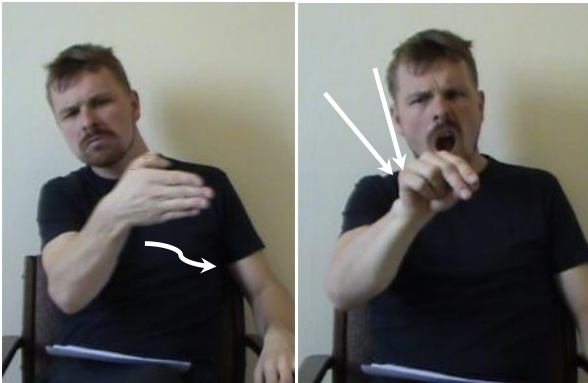
Artiklace výrazu KUDY₁ je již popsána výše u podoby 1.

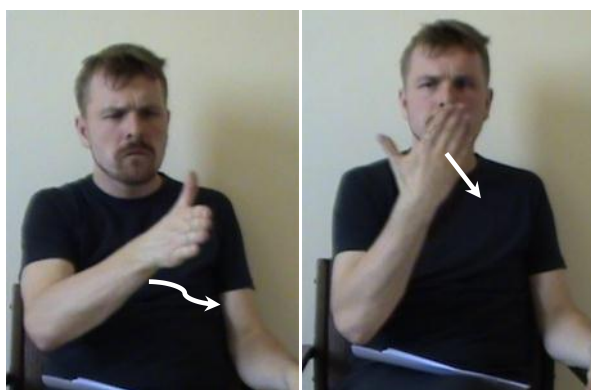
Artiklace výrazu VYPADAT je již popsána výše u tázacího výrazu č. 2: CO.

Použití:

Respondenti, kteří výraz používají	2	Moravský výraz	-
Znají, ale nepoužívají	-	Zastaralý výraz	-

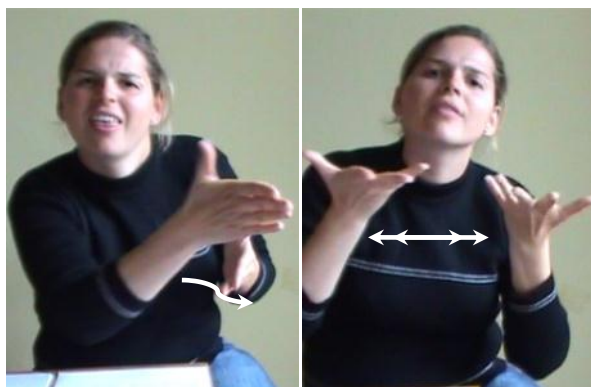
Rozbor videí jednotlivých respondentů

Tázací výraz č. 8: KUDY	Respondent č. 1 (slyšící rodiče)
Respondent používá složené podoby tázacího výrazu KUDY ₁ , KUDY ₅ , KUDY ₄ a KUDY ₈ .	
 <p data-bbox="384 869 788 902">Obr. 269: KUDY₅ (KUDY₁ + JAK_{5a})</p> <p data-bbox="405 1310 809 1344">Obr. 270: KUDY₅ (KUDY₂ + JAK_{2a})</p> <p data-bbox="384 1753 788 1787">Obr. 271: KUDY₄ (KUDY₁ + KAM₁)</p>	

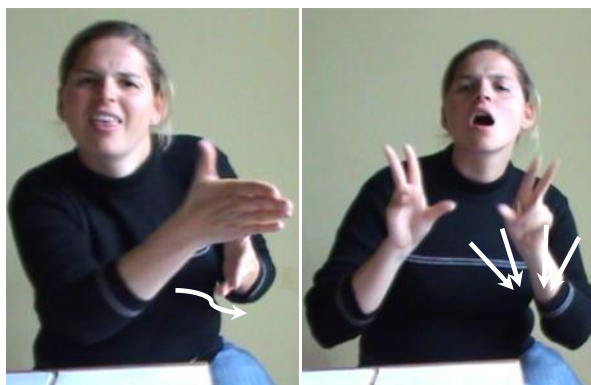

Obr. 272: **KUDY₈** (KUDY₁ + VYPADAT)

Tázací výraz č. 8: KUDY	Respondent č. 2 (neslyšící rodiče)
Respondent používá nejčastěji podobu tázacího výrazu KUDY ₆ , ale zmiňuje i příklady s podobou KUDY ₄ .	

Obr. 273: **KUDY₆** (KUDY_{3a} + KDE₁)

Obr. 274: **KUDY₄** (KUDY_{3a} + KAM₁)

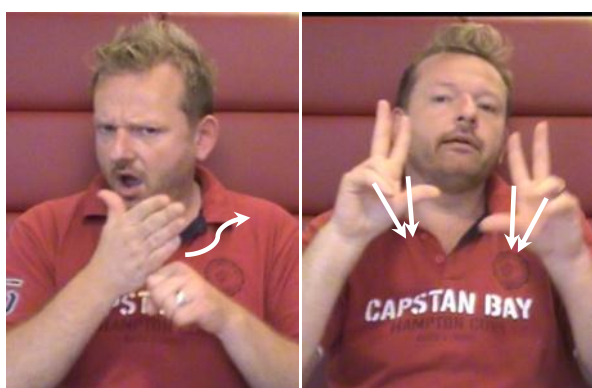
Respondent používá nejčastěji podobu tázacího výrazu KUDY₅, ale zmiňuje i příklady s podobou KUDY₇ a KUDY₄. Konstatuje, že výraz KUDY₁ je pouze klasifikátor, který se musí pojit s dalším tázacím výrazem - samostatně KUDY₁ použít nelze.

Obr. 275: **KUDY₅** (KUDY_{3c} + JAK_{2b})

Obr. 276: **KUDY₇** (KUDY_{3c} + ODKUD_{3b})

Obr. 277: **KUDY₄** (KUDY_{3c} + KAM₁)

Respondent používá složené podoby tázacího výrazu KUDY₆ a KUDY₅ (ve 3 různých podobách, ve kterých se liší vždy jen tvar ruky nebo orientace dlaně pasivní ruky).

Obr. 278: **KUDY₆** (KDE₂ + MÍSTO + KUDY₁)

Obr. 279: **KUDY₅** (JAK_{2a} + KUDY_{3a})

Obr. 280: **KUDY₅** (JAK_{2a} + KUDY_{3b})

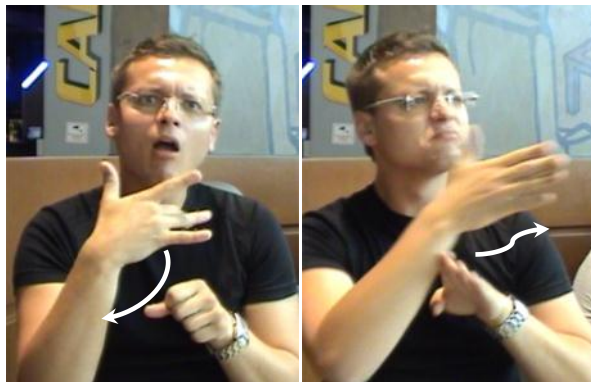

Obr. 281: **KUDY₅** (JAK_{2a} + KUDY_{3c})

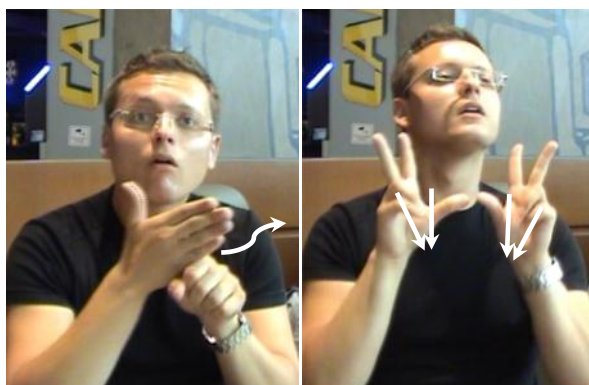
Tázací výraz č. 8: KUDY

Respondent č. 5 (slyšící rodiče)

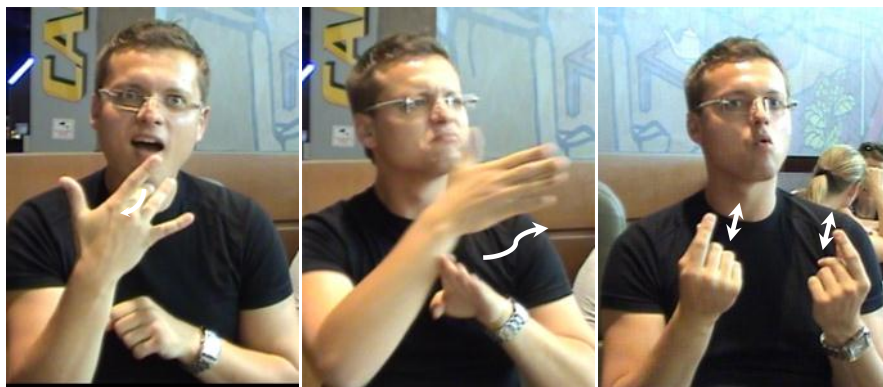
Respondent používá složené podoby tázacího výrazu KUDY₄, KUDY₅, KUDY_{5+7,a} a KUDY₆. Respondent podotýká, že výraz KUDY se používá spíše jako klasifikátor a zdůrazňuje, že se musí vždy pojit s jiným tázacím výrazem, tak jako uvádí na příkladech (+JAK, +KAM, +KDE, + MÍSTO, +KDE). U posledního příkladu v situaci ze sportu použil pro výraz KUDY klasifikátor osoby ve tvaru A_o.

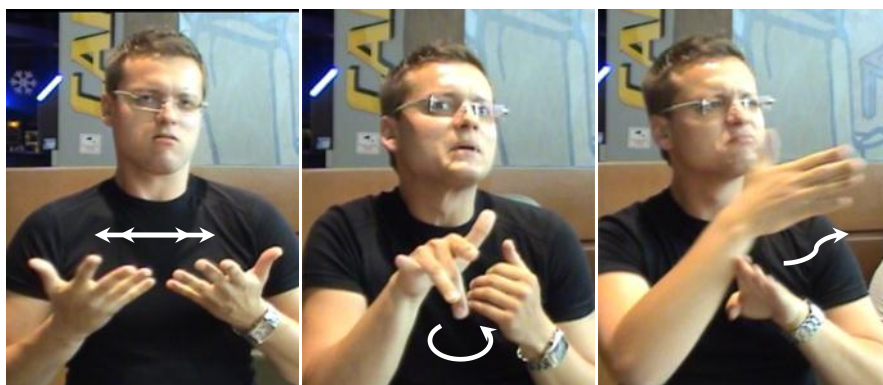
Obr. 282: **KUDY₅** (JAK_{2b} + KUDY_{3b})

Obr. 283: **KUDY₄** (KUDY_{3c} + KAM₁)

Obr. 284: **KUDY₅₊₇** (JAK_{2b} + KUDY_{3b} + JAK_{3b})

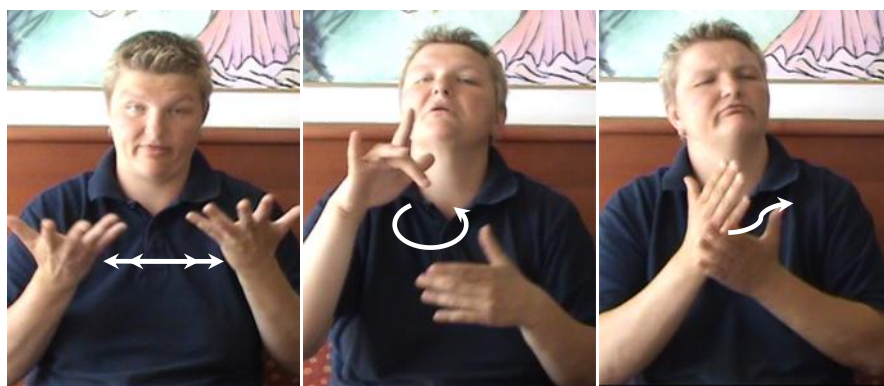

Obr. 285: **KUDY₆** (KDE₁ + MÍSTO + KUDY_{3b})

Obr. 286: **KUDY₅** (JAK_{2a} + KUDY_{KLASIFIKÁTOR OSOBY})

Respondent používá složené podoby tázacího výrazu KUDY₄, KUDY₅, KUDY₆, KUDY₇.

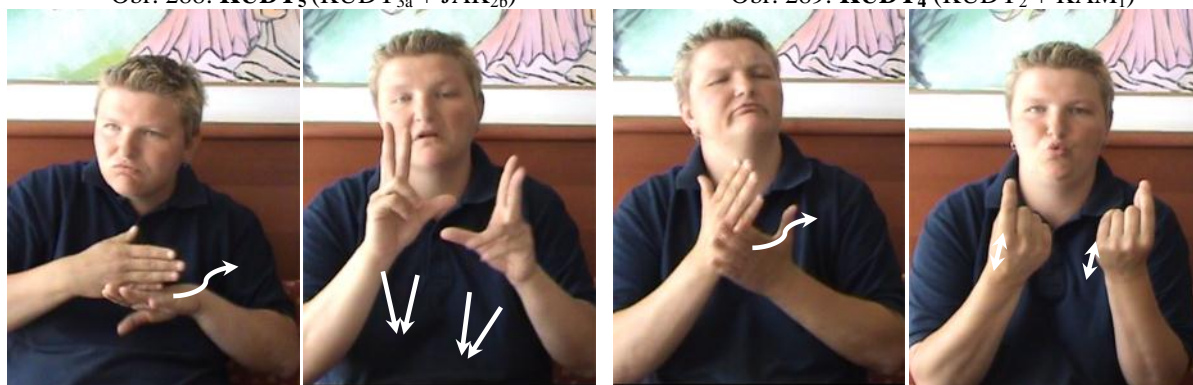

Obr. 287: **KUDY₆** (KDE₁ + MÍSTO + KUDY_{3a})

Obr. 288: **KUDY₅** (KUDY_{3a} + JAK_{2b})

Obr. 289: **KUDY₄** (KUDY₂ + KAM₁)

Obr. 290: **KUDY₄** (KUDY_{3b} + KAM₁)

Obr. 291: **KUDY₇** (KUDY_{3a} + ODKUD_{3b})

Tázací výraz č. 8: KUDY	Respondent č. 7 (neslyšící rodiče)
-------------------------	------------------------------------

Respondent používá složené podoby tázacího výrazu KUDY₆.

Obr. 292: **KUDY₆** (KUDY₁ + KDE₁)

Obr. 293: **KUDY₆** (KDE₃₊ + MÍSTO + KUDY_{3b})

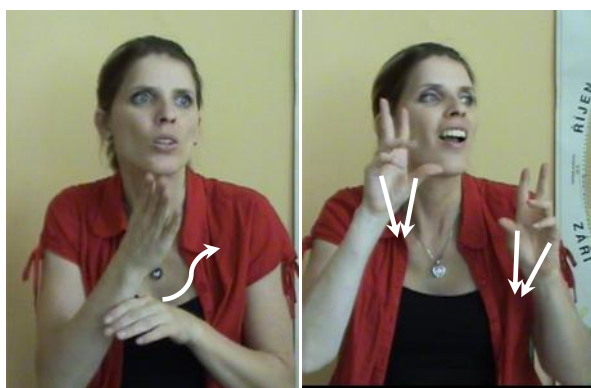
Tázací výraz č. 8: KUDY	Respondent č. 8 (neslyšící rodiče)
-------------------------	------------------------------------

Respondent používá složené podoby tázacího výrazu KUDY₅, KUDY₄, a KUDY₇.

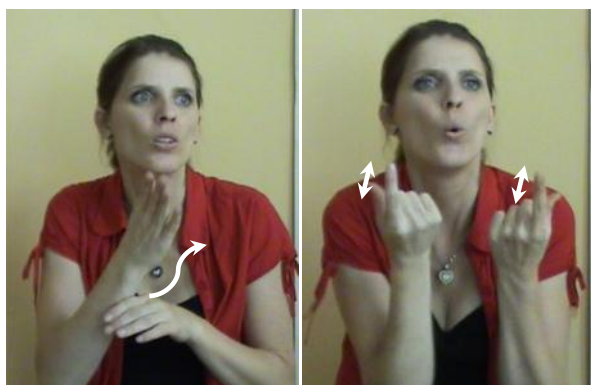
Zdůrazňuje, že výraz KUDY nemůže být použit nikdy samostatně bez jiného tázacího výrazu.

Obr. 294: **KUDY₅** (KUDY_{3b} + JAK_{2a})

Obr. 295: **KUDY₄** (KUDY_{3b} + KAM₁)

Obr. 296: **KUDY₇** (KUDY_{3b} + ODKUD_{3b})

Tázací výraz č. 8: KUDY	Respondent č. 9 (neslyšící rodiče)
-------------------------	------------------------------------

Respondent používá složené podoby tázacího výrazu KUDY₅ a KUDY₆.

Obr. 297: **KUDY₆** (KUDY₁ + KDE₁)

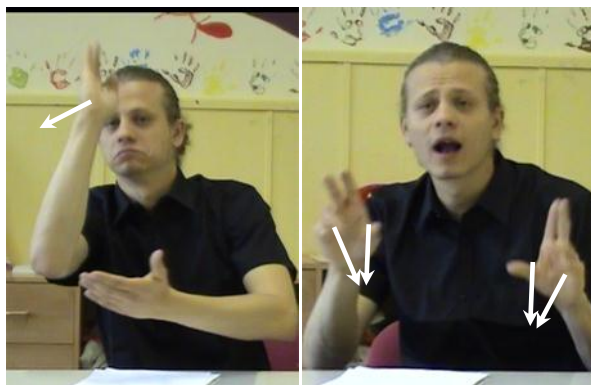

Obr. 298: **KUDY₆** (KUDY₂ + KDE₁)

Obr. 299: **KUDY₅** (KUDY₃ + JAK_{2a})

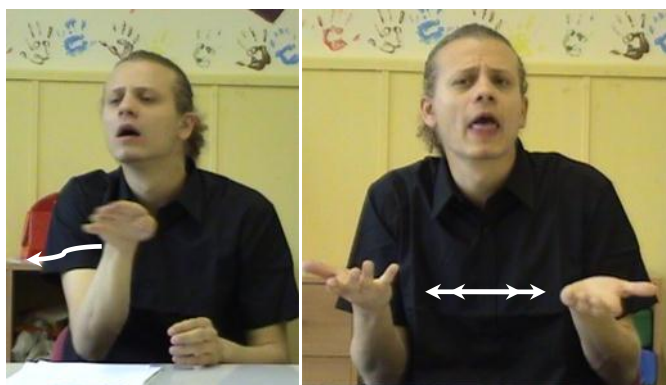
Tázací výraz č. 8: KUDY	Respondent č. 10 (neslyšící rodiče)
<p>Respondent používá složené podoby tázacího výrazu KUDY₆, KUDY₄, KUDY₅. V posledním případě použil klasifikátor auta pro vyjádření <i>Kudy jste jel?</i></p>	
 <p>Obr. 300: KUDY₆ (KUDY₁ + KDE₁)</p>	

Obr. 301: **KUDY₄** (KUDY₂ + KAM₁)

Obr. 302: **KUDY₅** (KUDY₃ + JAK_{2a})

Obr. 303: **KUDY** (JET KUDY_{KLF AUTA} + KDE₁)

Respondent používá složené podoby tázacího výrazu KUDY₆ (různé podoby). Podotýká, že KUDY nemůže být použito nikdy samostatně, vždy musí být připojen tázací výraz KDE₁.

Obr. 304: KUDY₆ (KUDY₁ + KDE₁)

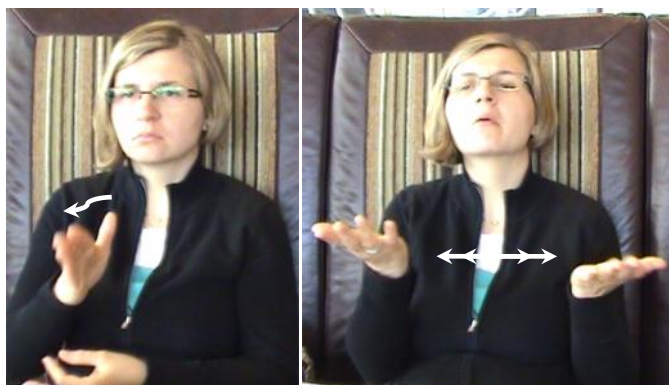

Obr. 305: KUDY₆ (KUDY_{3b} + KDE₁)

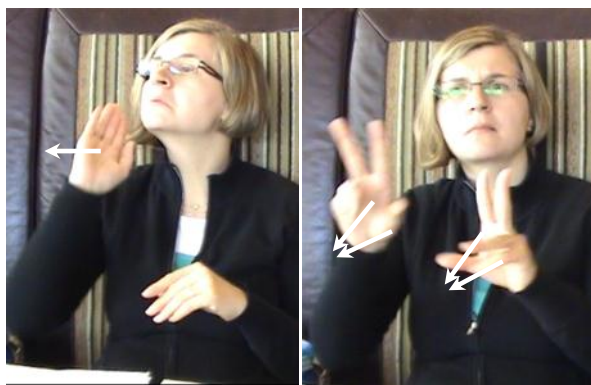

Obr. 306: KUDY₆ (KDE₃ + MÍSTO + KUDY₃)

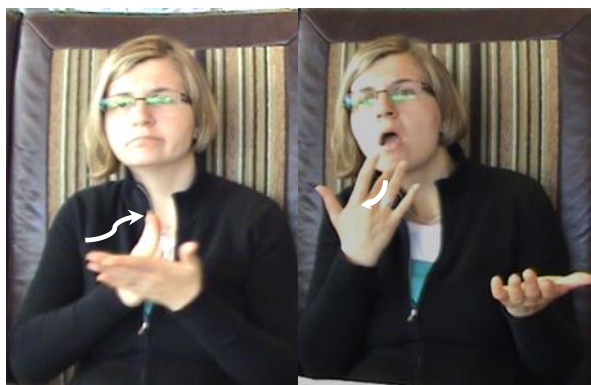
Respondent používá složené podoby tázacího výrazu $KUDY_4$, $KUDY_5$, $KUDY_6$, $KUDY_8$.
Respondent zdůrazňuje, že KUDY nemůže být nikdy použito samostatně.

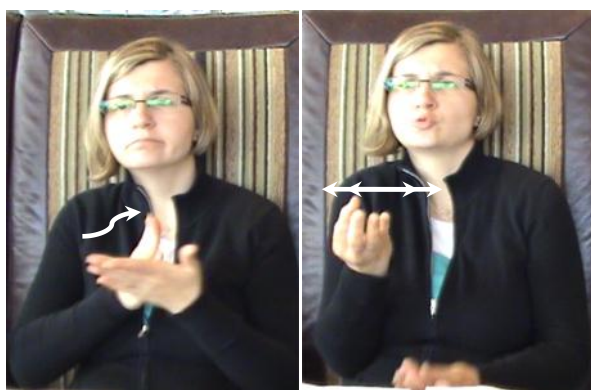
Obr. 307: $KUDY_6$ ($KUDY_1 + KDE_1$)

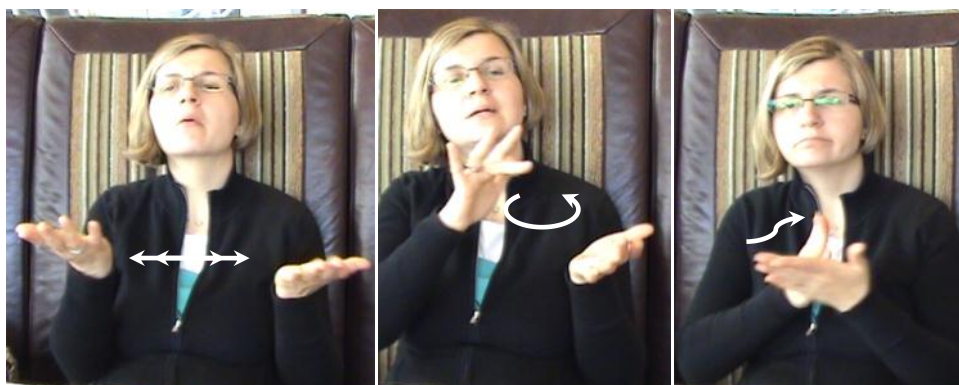
Obr. 308: $KUDY_4$ ($KUDY_2 + KAM_1$)

Obr. 309: $KUDY_5$ ($KUDY_{3a} + JAK_{2a}$)

Obr. 310: **KUDY₈** (KUDY_{3a} + CO₁)

Obr. 311: **KUDY₆** (KDE₃+ MÍSTO + KUDY_{3a})

6.3.4. Tázací výraz č. 9: KAM

Užití v českém jazyce

Výrazem KAM se tážeme na prostorový cíl. (*Kam pojeděš na dovolenou? Kam jdeš? Kam jsi položil tu knihu?*)

Užití v českém znakovém jazyce

Výraz KAM se používá v otázkách na prostorový cíl.

Excerpce tázacího výrazu ze zkoumaných slovníků:

Podoba 1a

Obr. 312: Slovník č. 3:

KAM_{1a}

Obr. 313: Slovník č. 4:

KAM_{1a}

Obr. 314: Slovník č. 6:

KAM_{1a}

Obr. 315: Slovník č. 7:

KAM_{1a}

Obr. 316: Slovník č. 8:

KAM_{1a}

Artikulace tázacího výrazu **KAM_{1a}**

Typ znaku	Dvouruční symetrický znak s nulovým kontaktem; obě ruce jsou aktivní ve stejném tvaru.
-----------	--

Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.	
Tvar ruky na začátku produkce znaku (DEZ)	Ě	Ukazovák a prostředník jsou nataženy a roztaženy od sebe rovnoběžně s nataženým palcem. Malík a prsteník jsou skrčeny do dlaně.
Tvar ruky na konci produkce znaku (DEZ)	Ě	Ukazovák a prostředník jsou nataženy u sebe a špičkami se dotýkají nataženého palce, který je s nimi v rovnoběžné poloze. Malík a prsteník jsou skrčeny do dlaně.
Orientace dlaně (ORI ₁)	Od těla.	
Orientace prstů (ORI ₂)	Od těla.	
Uspořádání rukou (HA)	Vedle sebe.	
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Na začátku produkce znaku jsou ruce blíže k tělu, natažené prsty jsou roztažené od sebe, při pohybu dopředu směrem od těla se prsty přibližují k sobě, dokud se nedotknou.	
Pohyby úst	Mluvní komponent „KAM“.	

Znak může být artikulován i jednoručně (KAM_{1b}).

Použití:

Všech 12 respondentů tento výraz používá, z toho 5 z nich uvedlo, že výraz lze artikulovat i jednoručně.

Respondenti, kteří výraz používají	12	Moravský výraz	-
Znají, ale nepoužívají	-	Zastaralý výraz	-

Příklady:

1. INDEX D + LETOS + JET + DOVOLENÁ + **KAM_{1a}**? (video 09-R12-05)

Kam letos pojeděš na dovolenou?

2. **PRÁCE** + PO + **KAM_{1a}**? (video 09-R11-02)

Kam půjdeš po práci?

Podoba 1c

Obr. 317: Slovník č. 7: **KAM_{1c}**

Artikulace tázacího výrazu **KAM_{1c}**

Typ znaku	Dvouruční symetrický znak s nulovým kontaktem; obě ruce jsou aktivní ve stejném tvaru.	
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.	
Tvar ruky na začátku produkce znaku (DEZ)	Ě	Ukazovák a prostředník jsou nataženy a roztaženy od sebe rovnoběžně s nataženým palcem. Malík a prsteník jsou skrčeny do dlaně.
Tvar ruky na konci produkce znaku (DEZ)	Ě	Ukazovák a prostředník jsou nataženy u sebe a špičkami se dotýkají nataženého palce, který je s nimi v rovnoběžné poloze. Malík a prsteník jsou skrčeny do dlaně.
Orientace dlaně (ORI ₁)	K tělu.	
Orientace prstů (ORI ₂)	Nahoru.	
Uspořádání rukou (HA)	Vedle sebe.	
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Na začátku produkce znaku jsou ruce blíže k tělu, natažené prsty jsou roztažené od sebe, při pohybu dopředu směrem od těla se prsty přibližují k sobě, dokud se nedotknou.	
Pohyby úst	Mluvní komponent „KAM“.	

Použití:

Respondenti, kteří výraz používají	1	Moravský výraz	
Znají, ale nepoužívají		Zastaralý výraz	

Podoba 2

Obr. 318: Slovník č. 1:
KAM₂

Obr. 319: Slovník č. 5:
KAM₂

Obr. 320: Slovník č. 9:
KAM₂

Artikulace tázacího výrazu **KAM₂**

Typ znaku	Dvouruční symetrický znak s nulovým kontaktem; obě ruce jsou aktivní ve stejném tvaru.	
Místo artikulace (TAB)	V neutrálním znakovacím prostoru před tělem.	
Tvar ruky na začátku produkce znaku (DEZ)	Ď	Ukazovák a palec jsou nataženy, ostatní prsty jsou skrčeny do dlaně.
Tvar ruky na konci produkce znaku (DEZ)	Ď	Ukazovák a palec jsou nataženy v rovnoběžné poloze a dotýkají se špičkami. Ostatní prsty jsou skrčeny do dlaně.
Orientace dlaně (ORI ₁)	Od těla.	
Orientace prstů (ORI ₂)	Nahoru.	
Uspořádání rukou (HA)	Vedle sebe.	
Pohyb ruky/rukou (SIG)	Na začátku produkce znaku jsou ruce blíže k tělu, natažené prsty jsou roztažené od sebe, při pohybu dopředu směrem od těla se prsty přibližují k sobě, dokud se nedotknou.	
Pohyby úst	Mluvní komponent „KAM“.	

Použití:

Respondenti, kteří výraz používají	3	Moravský výraz	1
Znají, ale nepoužívají	1	Zastaralý výraz	1

Podoba 3

Obr. 321: **KAM₃** (KDE₁)

Obr. 322: **KAM₃** (MÍSTO + KDE₂)

Artikulace výrazu **KAM₃** je již popsána výše u tázacího výrazu č. 6: KDE_{1a}.

Artikulace výrazu **MÍSTO** je již popsána výše u tázacího výrazu č. 6: KDE₂.

Použití:

Výrazem KDE₁ lze použít ve významu **KAM** např. ve větách *Kam jsi mi to položil?*
Kam jsi chodil na základní školu?

Respondenti, kteří výraz používají	2	Moravský výraz	-
Znají, ale nepoužívají	-	Zastaralý výraz	-

3. ZÁKLADNÍ + ŠKOLA + INDEX D + BYLO + KDE₁ INDEX D? (R11-6-2)

Kam jsi chodila na základní školu?

Podoba 4

Obr. 323: **KAM₄** (MÍSTO + KAM₁)

Obr. 324: **KAM₄** (MÍSTO + KAM₁)

Artiklace výrazu KAM₁ je již popsána výše u podoby 1a.

Artiklace výrazu MÍSTO je již popsána výše u tázacího výrazu č. 6: KDE₂.

Použití:

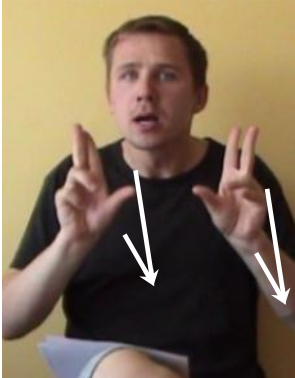
Respondenti, kteří výraz používají	4	Moravský výraz	-
Znají, ale nepoužívají	-	Zastaralý výraz	-

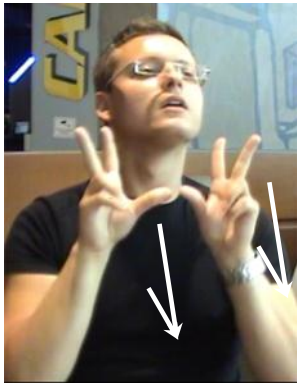

Rozbor videí jednotlivých respondentů

Tázací výraz č. 9: KAM	Respondent č. 1 (slyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu KAM_{1a} i KAM_{1b} .	
 A man in a black t-shirt is shown from the chest up, making a hand gesture with both hands. He has his index and middle fingers extended upwards, and his thumb is tucked in. White arrows point to the index and middle fingers of both hands, indicating the specific hand shape used for the sign.	 A man in a black t-shirt is shown from the chest up, making a hand gesture with both hands. He has his index and middle fingers extended upwards, and his thumb is tucked in. White arrows point to the index and middle fingers of both hands, indicating the specific hand shape used for the sign.
Obr. 325: KAM_{1a}	Obr. 326: KAM_{1b}

Tázací výraz č. 9: KAM	Respondent č. 2 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu KAM_1 .	
 A woman in a black long-sleeved shirt is shown from the chest up, making a hand gesture with both hands. She has her index and middle fingers extended upwards, and her thumb is tucked in. White arrows point to the index and middle fingers of both hands, indicating the specific hand shape used for the sign.	
Obr. 327: KAM_{1a}	

Tázací výraz č. 9: KAM	Respondent č. 3 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu KAM _{1a} a složený výraz KAM ₃ . Podobu KAM ₂ nepoužívá vůbec.	
 <p>Obr. 328: KAM_{1a}</p>	 <p>Obr. 329: KAM₃ (MÍSTO + KDE₁)</p>

Tázací výraz č. 9: KAM	Respondent č. 4 (slyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu KAM _{1a} . Podobu KAM ₂ nepoužívá vůbec.	
 <p>Obr. 330: KAM_{1a}</p>	

Tázací výraz č. 9: KAM	Respondent č. 5 (slyšící rodiče)
<p>Respondent používá podobu tázacího výrazu KAM_{1a}. Zná také podobu KAM_{1c}, kterou považuje za hovorový výraz, a používá ji např. v komunikaci s kamarády v hospodě. Podobu KAM₂ nepoužívá vůbec.</p>	
	
Obr. 331: KAM _{1a}	Obr. 332: KAM _{1c}

Tázací výraz č. 9: KAM	Respondent č. 6 (neslyšící rodiče)
<p>Respondent používá podobu tázacího výrazu KAM₁ jednoruční i dvouruční podobu. Podoby KAM₂ ani KAM_{1c} nepoužívá vůbec.</p>	
	
Obr. 333: KAM _{1a}	Obr. 334: KAM _{1b}

Tázací výraz č. 9: KAM	Respondent č. 7 (neslyšící rodiče)
<p>Respondent používá podobu tázacího výrazu KAM₁ – jednoruční i dvouruční podobu. Podoby KAM₂ používá jeho otec. Podobu KAM₃ zná, ale považuje ji za hovorový výraz.</p>	

Obr. 335: KAM₁

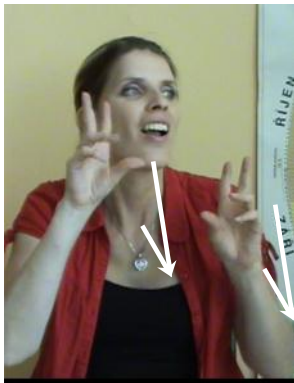

Obr. 336: KAM₁ jednoruční

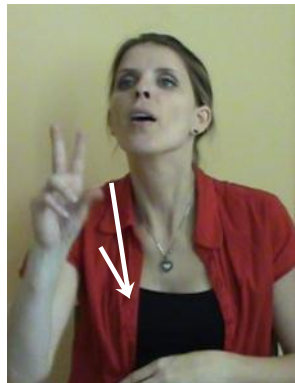
Tázací výraz č. 9: KAM

Respondent č. 8 (neslyšící rodiče)

Respondent používá podobu tázacího výrazu KAM₁ - jednoruční i dvouruční podobu, KAM₂ (zvláště s rodinou na Moravě) a složený výraz KAM₃.

Obr. 337: KAM_{1a}

Obr. 338: KAM_{1b}

Obr. 339: KAM₂

Obr. 340: KAM₃ (MÍSTO + KAM₁)

Tázací výraz č. 9: KAM

Respondent č. 9 (neslyšící rodiče)

Respondent používá podobu tázacího výrazu KAM_{1a} a složený výraz KAM_3 . Podobu KAM_2 a KAM_{1c} nepoužívá vůbec.

Obr. 341: KAM_1

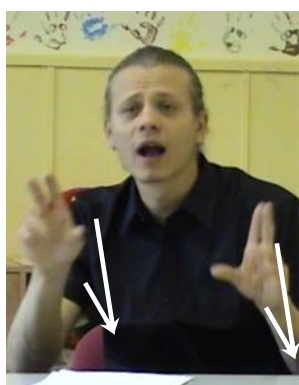
Obr. 342: KAM_4 (MÍSTO + KAM_1)

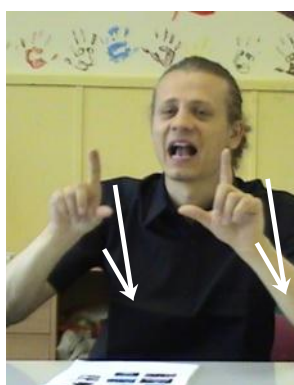
Tázací výraz č. 9: KAM

Respondent č. 10 (neslyšící rodiče)

Respondent používá podobu tázacího výrazu KAM_{1a} a KAM_2 . Říká, že podobu KAM_2 používají hlavně starší neslyšící lidé, např. jeho prarodiče.

Obr. 343: KAM_{1a}

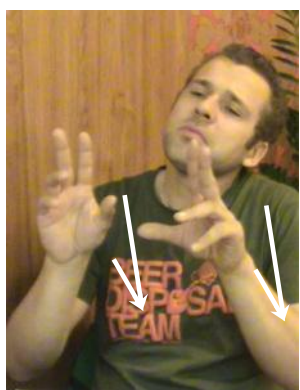

Obr. 344: KAM_2

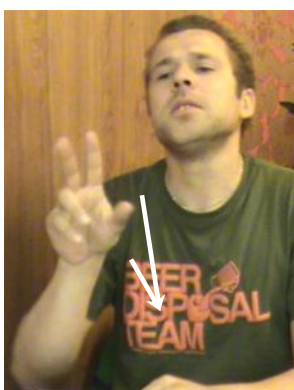
Tázací výraz č. 9: KAM

Respondent č. 11 (neslyšící rodiče)

Respondent používá podobu tázacího výrazu KAM_1 – jednoruční i dvouruční podobu, a podobu KAM_3 .

Obr. 345: KAM_{1a}

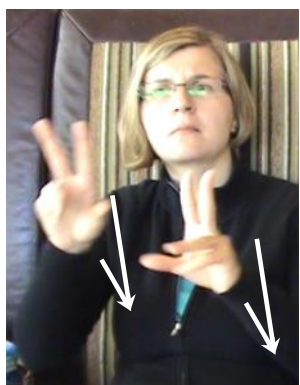
Obr. 346: KAM_{1b}

Obr. 347: KAM₃

Tázací výraz č. 9: KAM	Respondent č. 12 (neslyšící rodiče)
------------------------	-------------------------------------

Respondent používá podobu tázacího výrazu KAM_{1a}.

Obr. 348: KAM_{1a}

6.4. Zájmenná příslovce času

Tázacími výrazy KDY, ODKDY, DOKDY se tážeme na vymezení časového úseku.

6.4.1. Tázací výraz č. 10: KDY

Užití v českém jazyce

Výrazem KDY se ptáme na dobu nebo čas. Odpovědi můžeme získat buď konkrétní, nebo přibližný časový údaj. (*Kdy ses narodil? Kdy začíná schůze? Kdy se sejdeme?*)

Užití v českém znakovém jazyce

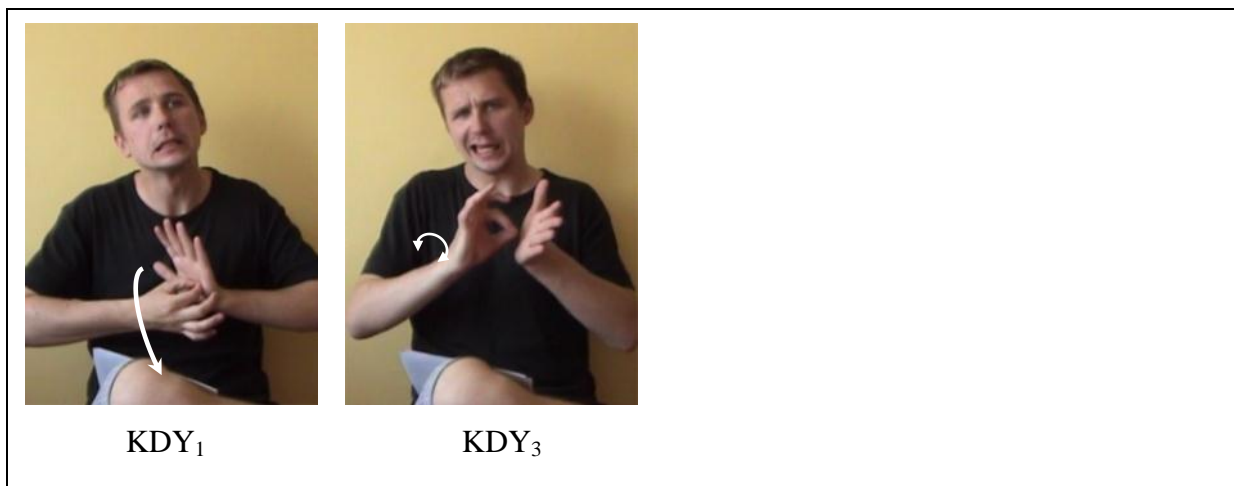
Tázací výraz č. 10: KDY	Respondent č. 1 (slyšící rodiče)	
Respondent používá podoby tázacího výrazu KDY ₁ , KDY ₃ a moravskou podobu KDY ₄ .		
		
KDY ₁	KDY ₃	KDY ₄

Tázací výraz č. 10: KDY	Respondent č. 2 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu KDY ₁ , KDY ₃ , a moravskou podobu KDY ₄ .	

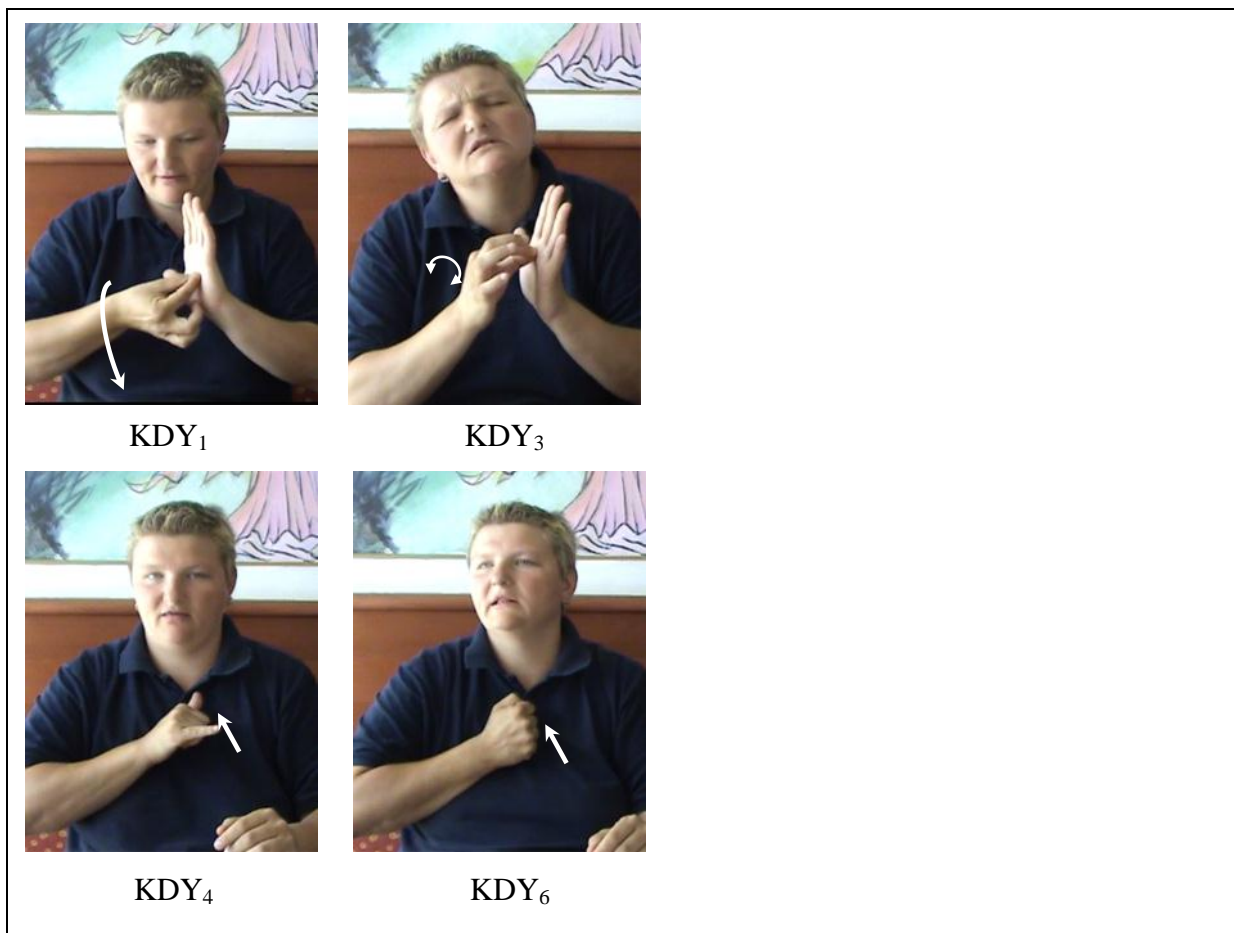
Tázací výraz č. 10: KDY	Respondent č. 3 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu KDY ₁ a KDY ₃ .	
	
KDY ₁	KDY ₃

Tázací výraz č. 10: KDY	Respondent č. 4 (slyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu KDY ₁ a KDY ₃ . Rozdíl mezi nimi vysvětluje tak, že s použitím podoby KDY ₁ tazatel očekává odpověď s přesným časovým údajem (<i>Kdy ho zatkli? Včera.</i>), kdežto na otázku s výrazem KDY ₃ lze odpovědět přibližným časovým údajem (<i>Kdy pojedete na dovolenou? Někdy v srpnu.</i>), nebo lze KDY ₃ použít v situaci, kdy už jsme jednou časový údaj věděli, ale nepamatujeme si přesně, kdy to má být (<i>Kdy jdeš k tomu výsledku? Tento pátek.</i>).	

Tázací výraz č. 10: KDY	Respondent č. 5 (slyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu KDY ₁ a KDY ₃ .	
	
KDY ₁	KDY ₃

Tázací výraz č. 10: KDY	Respondent č. 6 (neslyšící rodiče)
Respondent používá pražské podoby tázacího výrazu KDY ₁ a někdy KDY ₃ ., moravskou podobu KDY ₄ . Uvádí také moravskou podobu KDY ₆ , kterou ale nepoužívá. Na otázku s výrazem KDY ₃ lze odpovědět přibližným časovým údajem, kdežto na ostatní zmíněné výrazy tazatel očekává odpověď s přesným časovým údajem.	

Tázací výraz č. 10: KDY	Respondent č. 7 (neslyšící rodiče)
<p>Respondent používá podoby tázacího výrazu KDY₁ a KDY₃. Rozdíl mezi nimi vysvětluje tak, že výrazem KDY₁ se ptá na konkrétní datum nebo čas, který je pro něj novou informací, kdežto výrazem KDY₃ se ptá na časový údaj, který už věděl, ale zapomněl, nebo ho zná jen přibližně a doptává se na upřesnění.</p>	

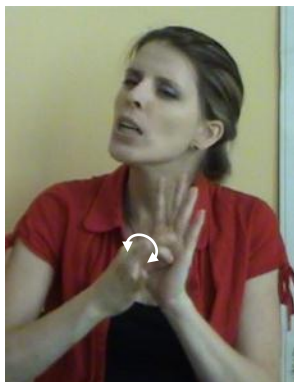

Tázací výraz č. 10: KDY	Respondent č. 8 (neslyšící rodiče)
-------------------------	------------------------------------

Respondent používá podoby tázacího výrazu KDY₁ a KDY₃ a složený výraz KDY₇. Výraz KDY₃ používá v situaci, kdy se ptá na časový údaj, který už přibližně zná, a doptává se na upřesnění. Výrazem KDY₇ se ptá na konkrétní hodinu. Přestože respondent pochází z Moravy, podobu výrazu KDY₄ (kterou ostatní respondenti považují za moravskou) vůbec nezná.

KDY₁

KDY₃

KDY₇ (KDY₁ + ČAS)

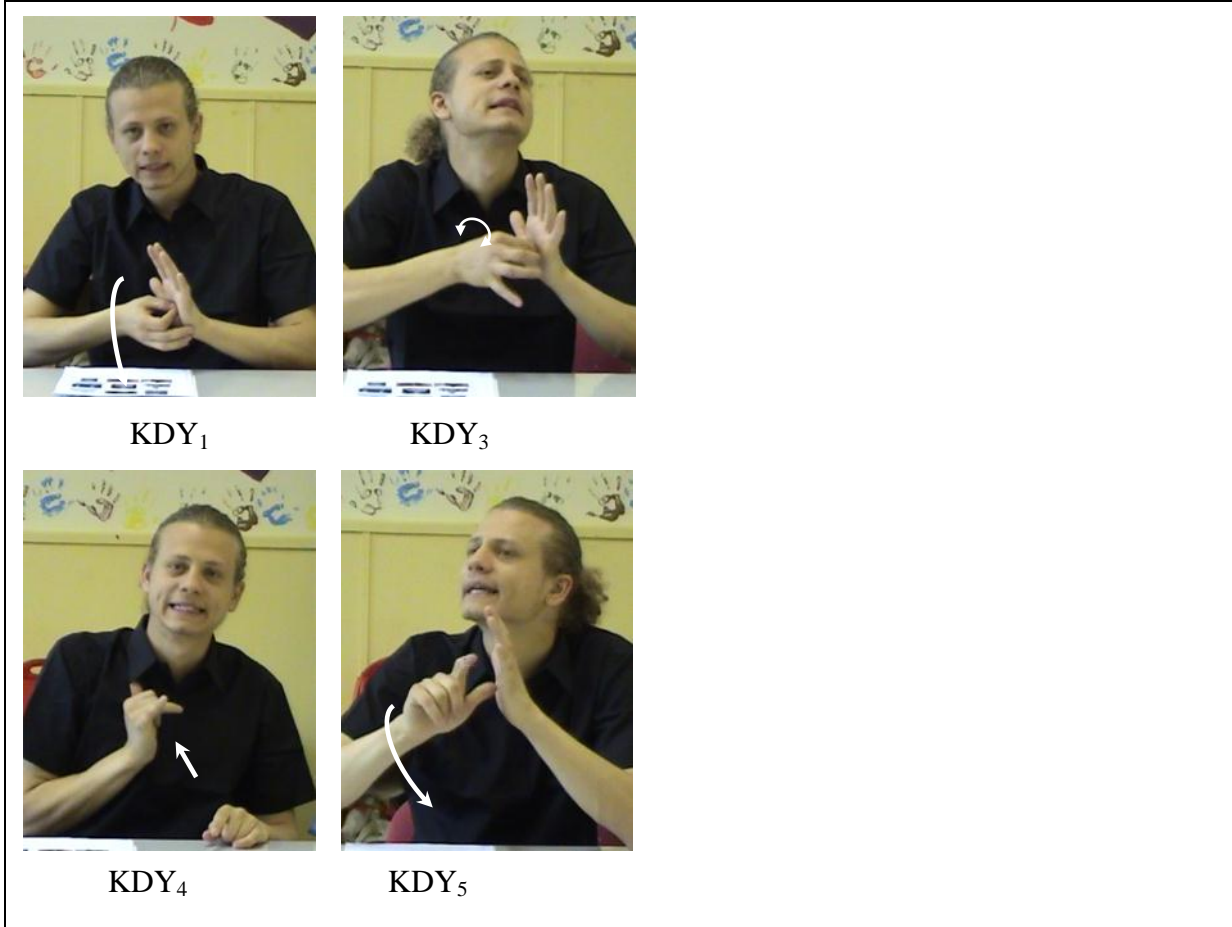

Tázací výraz č. 10: KDY	Respondent č. 9 (neslyšící rodiče)
-------------------------	------------------------------------

Respondent používá podoby tázacího výrazu KDY₁ a KDY₃.

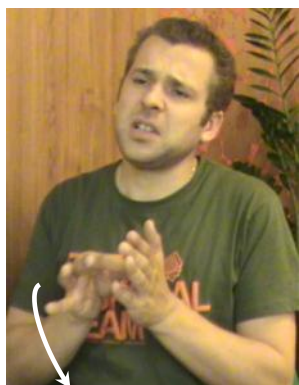

Tázací výraz č. 10: KDY	Respondent č. 10 (neslyšící rodiče)
Respondent používá pražské podoby tázacího výrazu KDY ₁ a KDY ₃ a moravské podoby výrazu KDY ₄ (používá se svými rodiči) a KDY ₅ (používá se svými prarodiči).	

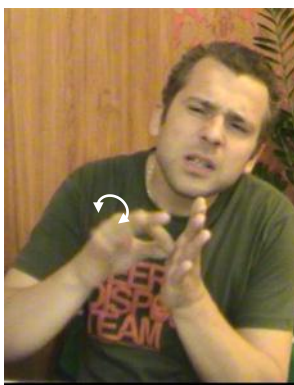

Tázací výraz č. 10: KDY	Respondent č. 11 (neslyšící rodiče)
-------------------------	-------------------------------------

Respondent používá podoby tázacího výrazu KDY₁ a KDY₃.

KDY₁

KDY₃

Tázací výraz č. 10: KDY

Respondent č. 12 (neslyšící rodiče)

Respondent používá podoby tázacího výrazu KDY₁ a KDY₃.

KDY₁

KDY₃

6.4.2. Tázací výraz č. 11: ODKDY

Užití v českém jazyce

Výrazem ODKDY se ptáme na časový počátek děje. (*Odkdy tady bydlíš? Odkdy začínají prázdniny?*)

Užití v českém znakovém jazyce

6.4.3. Tázací výraz č. 12: DOKDY

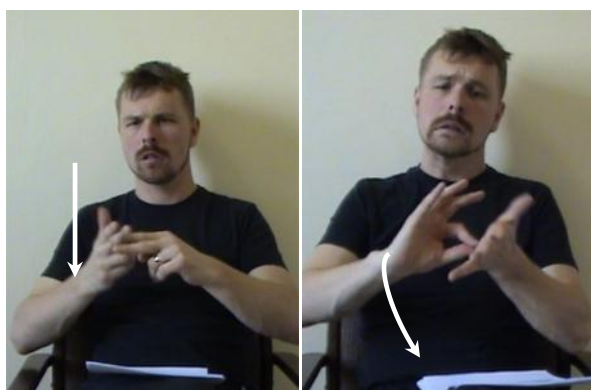
Užití v českém jazyce

Výrazem DOKDY se ptáme na časovou mez, nebo na časové ukončení děje. (*Dokdy to musím odevzdat? Dokdy tady zůstaneš?*)

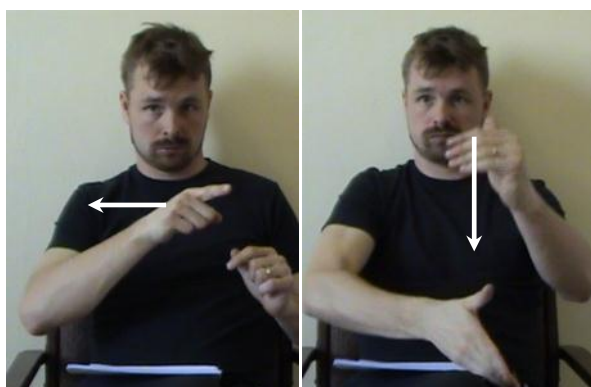
V otázkách se poměrně často vyskytují oba tázací výrazy – pro zjištění počátku a konce děje. (*Od kdy do kdy budeš v práci? Od kdy do kdy jsou prázdniny?*)

Užití v českém znakovém jazyce

Tázací výrazy č. 11 a 12: ODKDY a DOKDY	Respondent č. 1 (slyšící rodiče)
<p>Respondent používá podoby tázacího výrazu ODKDY DOKDY, ODKDY₂, ODKDY₃. Obecně ale tvrdí, že výrazy ODKDY a DOKDY používá pouze minimálně. Ptá se jimi na zjištění nějakého časového úseku, který má omezený začátek a konec.</p>	
<div data-bbox="268 1014 1158 1395"></div> <p data-bbox="309 1413 1182 1451">ODKDY DOKDY (KDY₁ + OD + DO + vymezení časového rámce)</p> <div data-bbox="268 1464 860 1845"></div> <p data-bbox="352 1863 730 1901">ODKDY₂ (ZAČÍT₁ + KDY₁)</p>	

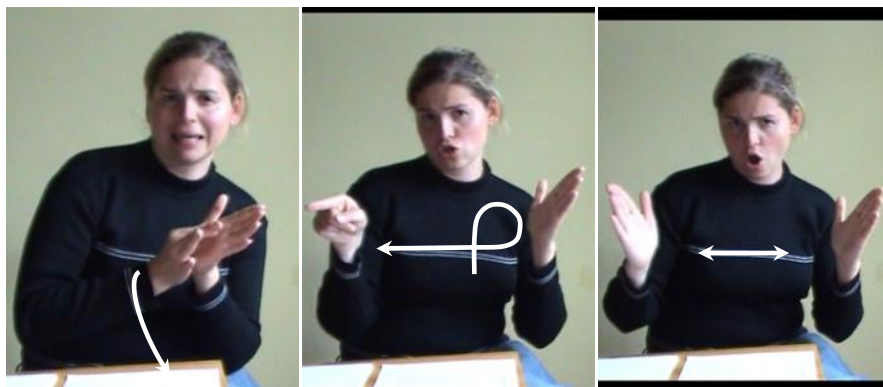

DOKDY₂ (KONEC₁ + KDY₁)

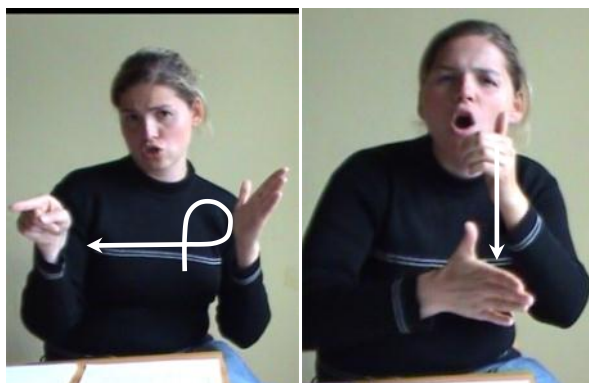

DOKDY₃ (DO + KONEC₂)

Tázací výrazy č. 11 a 12: ODKDY a DOKDY	Respondent č. 2 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu ODKDY ₁ , ODKDY ₂ , ODKDY DOKDY, DOKDY ₂ a DOKDY ₃ .	
 <p data-bbox="367 1809 699 1854">ODKDY₁ (KDY₁ + OD)</p>	

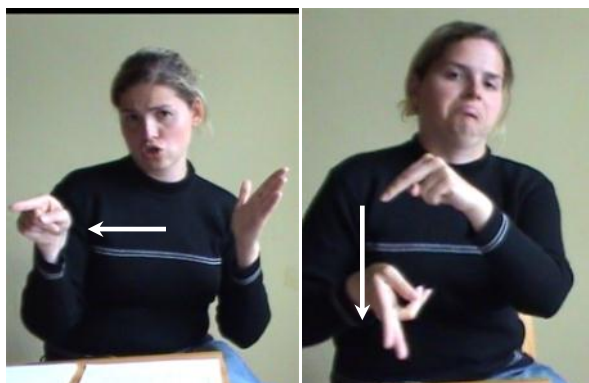
ODKDY DOKDY (KDY₁ + OD + DO + vymezení časového rámce)

DOKDY₃ (DO + KONEC₂)

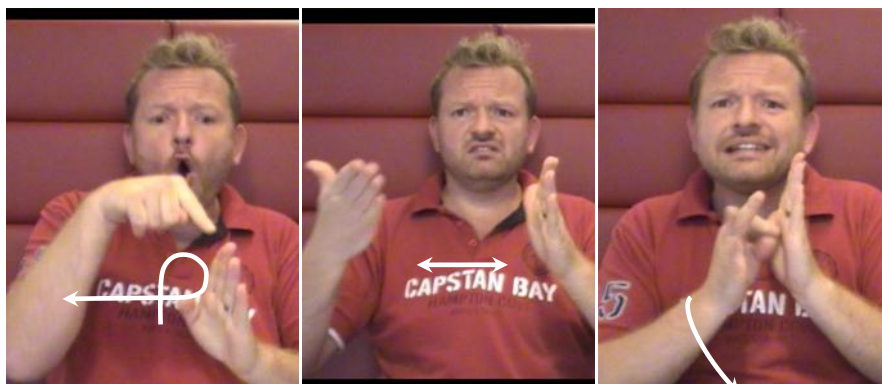
ODKDY₃ (OD + ZAČÍT₂)

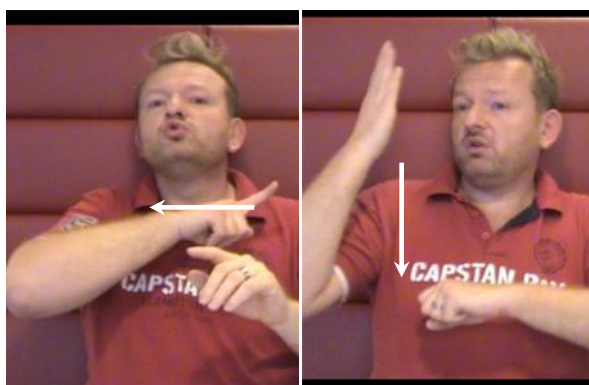
DOKDY₂ (DO + KONEC₁)

Tázací výrazy č. 11 a 12: ODKDY a DOKDY	Respondent č. 3 (neslyšící rodiče)
---	------------------------------------

Respondent používá podoby tázacího výrazu ODKDY DOKDY a DOKDY₃.

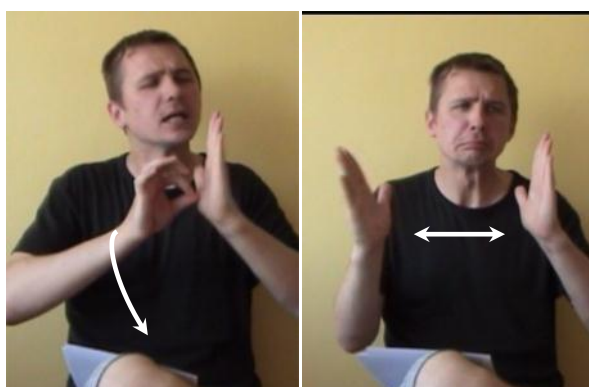
ODKDY DOKDY (OD + DO + vymezení časového rámce + KDY₁)

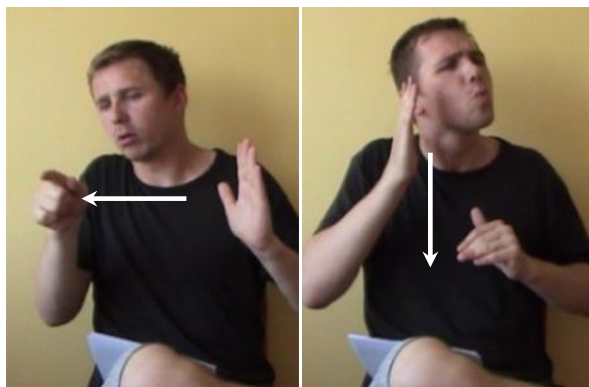
DOKDY₃ (DO + KONEC₂)

Tázací výrazy č. 11 a 12: ODKDY a DOKDY	Respondent č. 4 (slyšící rodiče)
---	----------------------------------

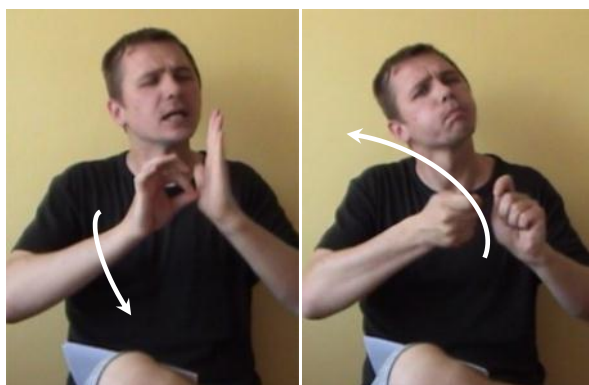
Respondent používá podoby tázacího výrazu ODKDY DOKDY, DOKDY₃ a ODKDY₃.

ODKDY DOKDY (KDY₁ + vymezení časového rámce)

DOKDY₃ (DO + KONEC₂)

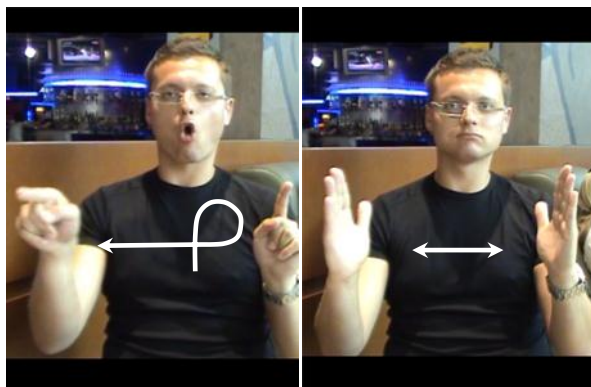
ODKDY₃ (KDY₁ + ZAČÍT₂)

Tázací výrazy č. 11 a 12: ODKDY a DOKDY	Respondent č. 5 (slyšící rodiče)
---	----------------------------------

Respondent používá podoby tázacího výrazu ODKDY DOKDY buď s výrazem KDY₁ nebo jen OD–DO a podobu DOKDY₃ ve dvou možných provedeníh.

ODKDY (OD + KDY₁ + vymezení časového rámce)

ODKDY DOKDY (OD + DO + vymezení časového rámce)

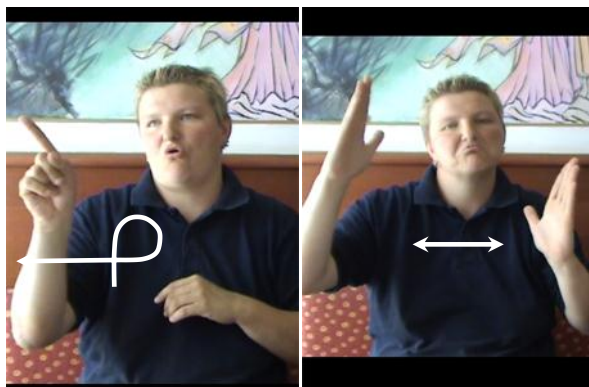

DOKDY₃ (DO + KONEC₂ + KDY₁)

DOKDY₃ (vymezení časového rámce + KONEC₂ + KDY₁)

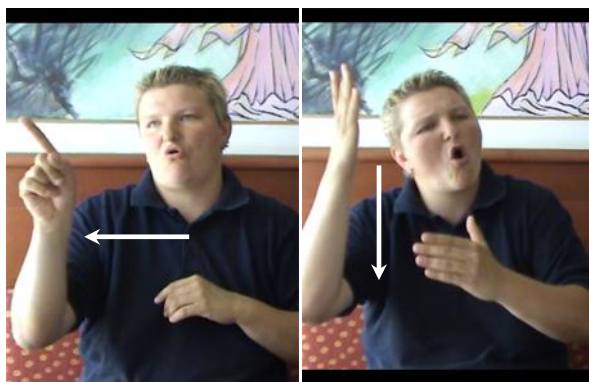
Tázací výrazy č. 11 a 12: ODKDY a DOKDY	Respondent č. 6 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu ODKDY DOKDY, ODKDY ₂ , DOKDY ₃	

ODKDY DOKDY (OD + DO + vymezení časového rámce)

ODKDY₂ (ZAČÍT₁ + KDY₁)

DOKDY₃ (DO + KONEC₂)

Tázací výrazy č. 11 a 12: ODKDY a DOKDY	Respondent č. 7 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího ODKDY DOKDY, DOKDY ₃ , ODKDY ₂ . Tvrdí, že je důležité na začátek otázky vložit KDY ₁ a potom už stačí přesně vymežit na časové ose začátek nebo konec nějakého období, na které se ptáme.	

ODKDY DOKDY (OD + DO + vymezení časového rámce)

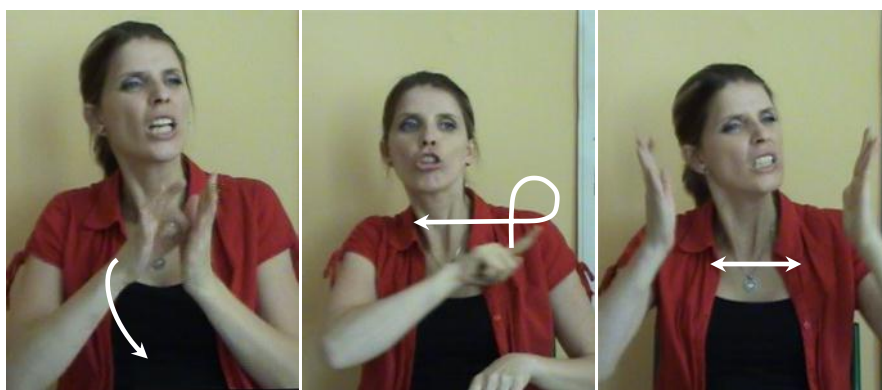

DOKDY₃ (DO + KONEC₂)

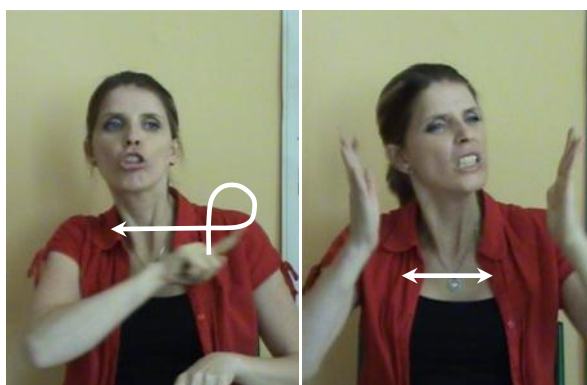

ODKDY₂ (ZAČÍT₁ + KDY₁)

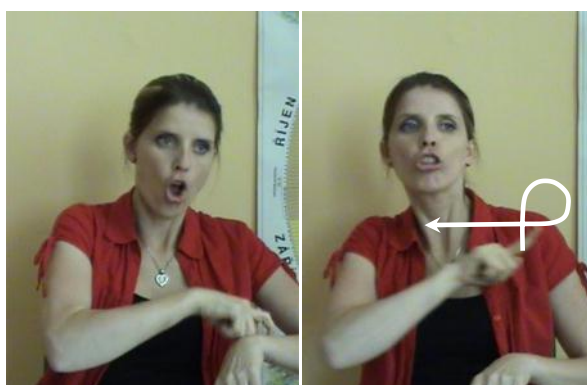
Tázací výrazy č. 11 a 12: ODKDY a DOKDY	Respondent č. 8 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu ODKDY DOKDY (ve 3 různých provedeníh), ODKDY ₃ , ODKDY ₂ , DOKDY ₃ .	

ODKDY DOKDY (KDY₁ + OD + DO + vymezení časového rámce)

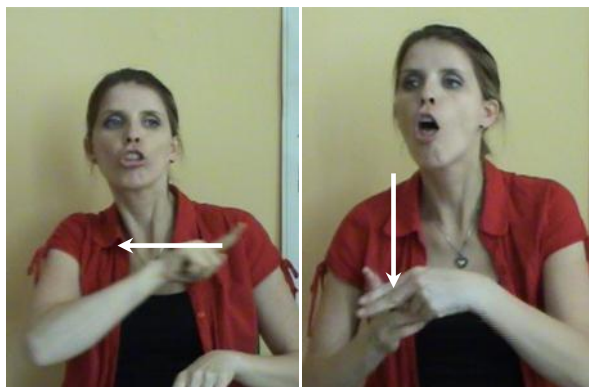
ODKDY DOKDY (OD + DO + vymezení časového rámce)

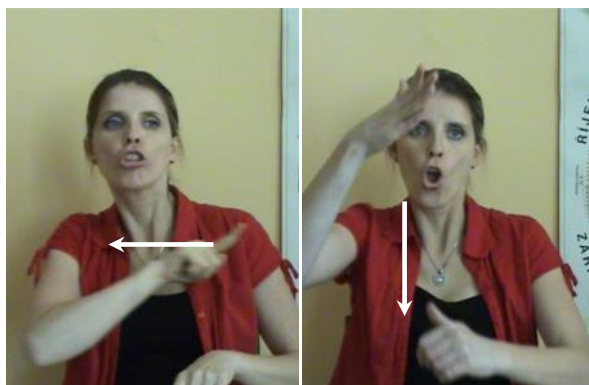
OD KOLIKA DO KOLIKA HODIN (ČAS OD + DO)

ODKDY₃ (ZAČÍT₂ + KDY₁)

DOKDY₂ (DO + KONEC₁)

DOKDY₃ (DO + KONEC₂)

Tázací výrazy č. 11 a 12: ODKDY a DOKDY	Respondent č. 9 (neslyšící rodiče)
---	------------------------------------

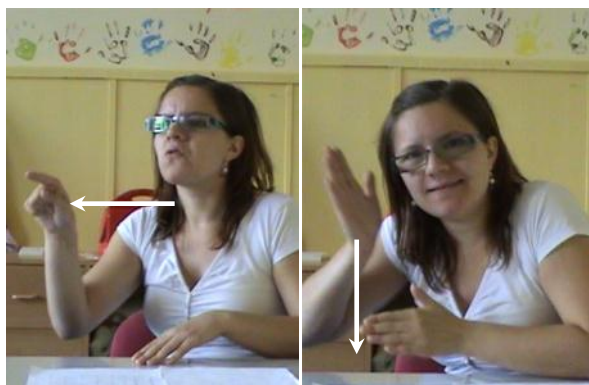
Respondent používá podoby tázacího výrazu ODKDY DOKDY ve dvou různých provedeních a DOKDY₃.

OD KOLIKA DO KOLIKA HODIN (HODIN OD + DO)

ODKDY DOKDY (KDY₁ + OD + DO)

DOKDY₃ (DO + KONEC₂)

Tázací výrazy č. 11 a 12: ODKDY a DOKDY

Respondent č. 10 (neslyšící rodiče)

Respondent používá podoby tázacího výrazu ODKDY DOKDY, ODKDY₃.

ODKDY DOKDY (KDY₁ + OD + DO)

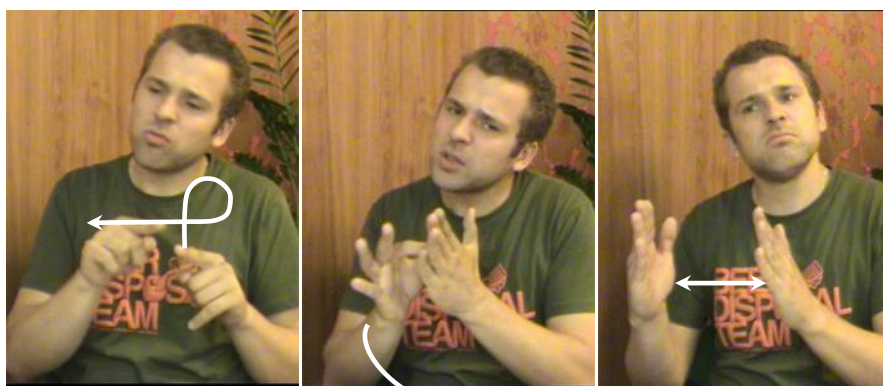

ODKDY₃ (ZAČÍT₂ + KDY₁)

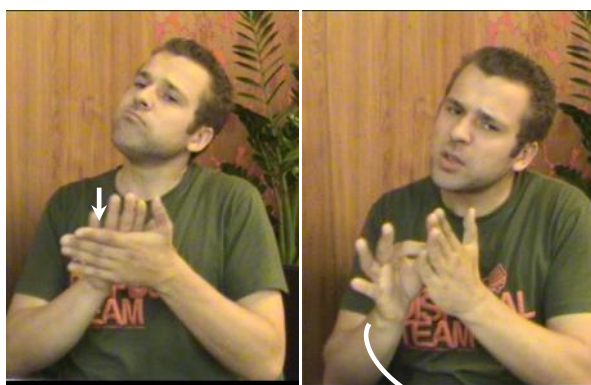
Tázací výrazy č. 11 a 12: ODKDY a DOKDY

Respondent č. 11 (neslyšící rodiče)

Respondent používá podoby tázacího výrazu ODKDY DOKDY, ODKDY₂.

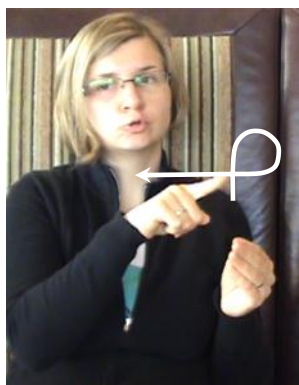

ODKDY DOKDY (OD + DO + KDY₁ + vymezení časového rámce)

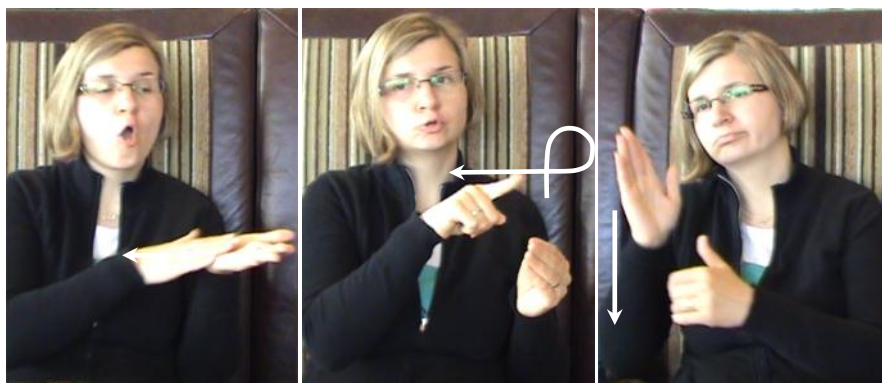

ODKDY₂ (ZAČÍT₁ + KDY₁)

Respondent používá podoby tázacího výrazu ODKDY DOKDY ve 2 různých provedeních. Všechny podoby používá bez výrazu KDY, tvrdí, že výraz KDY v tomto případě nemusí být vůbec použit.

ODKDY DOKDY (OD + DO)

ODKDY DOKDY (ZAČÍT₁ + OD + DO + KONEC₂)

6.4.4. Tázací výraz č. 13: JAK DLOUHO

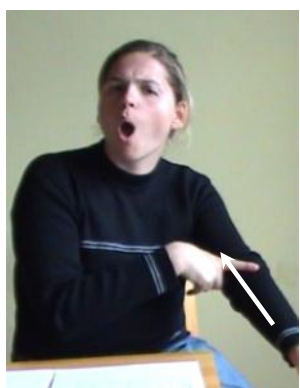
Užití v českém jazyce

Výrazem JAK DLOUHO se ptáme na dobu trvání nějakého časového úseku. (*Jak dlouho už tady pracuješ? Jak dlouho trvalo vyšetřování?*)

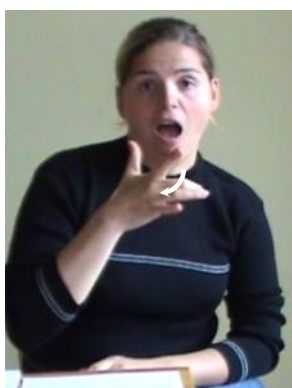
Užití v českém znakovém jazyce

Tázací výrazy č. 13: JAK DLOUHO	Respondent č. 1 (slyšící rodiče)	
Respondent uvedl, že tázací výraz JAK DLOUHO obecně používá jen minimálně, a to v podobě JAK DLOUHO ₁ . Výraz artikuluje v nesloženém tvaru. Ústy artikuluje buď jen „dlouho“ nebo „jak dlouho“. Původně sice uvedl složený výraz JAK DLOUHO ₂ , ale pak uznal, že v přirozené komunikaci ho nepoužívá.		
		
JAK DLOUHO ₁	JAK DLOUHO ₂ (JAK _{2a} + DLOUHO)	

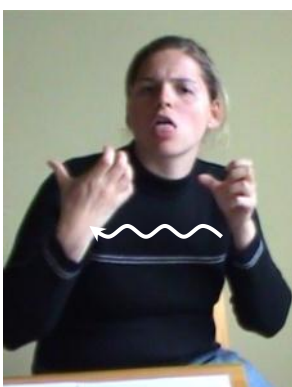
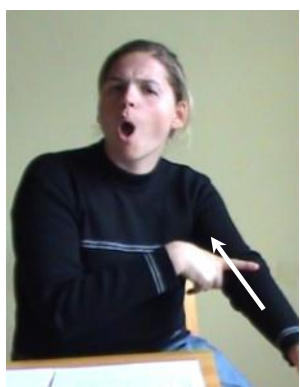
Tázací výrazy č. 13: JAK DLOUHO	Respondent č. 2 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu JAK DLOUHO ₁ , JAK DLOUHO ₂ a složený výraz JAK DLOUHO ₄ , ve kterém přímo nabízí výběr ze dvou možností pro větší explicitnost (<i>Jak dlouho trvalo jednání, dlouho nebo chvíli?</i>).	

JAK DLOUHO₁

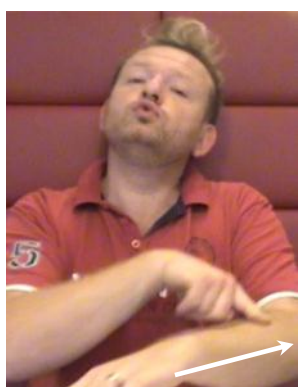
JAK DLOUHO₂ (JAK_{2a} + DLOUHO)

JAK DLOUHO₄ (DLOUHO + TRVAT DLOUHO/KRÁTCE)

Tázací výrazy č. 13: JAK DLOUHO	Respondent č. 3 (neslyšící rodiče)
---------------------------------	------------------------------------

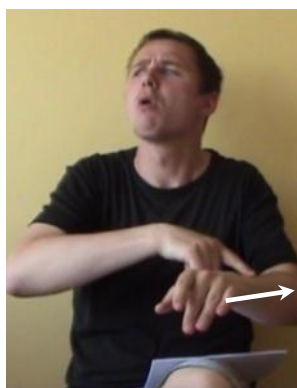
Respondent používá podobu tázacího výrazu JAK DLOUHO₁ (nesložený výraz; ústy artikuluje „jak dlouho“).

JAK DLUHO₁

Tázací výrazy č. 13: JAK DLOUHO	Respondent č. 4 (slyšící rodiče)
---------------------------------	----------------------------------

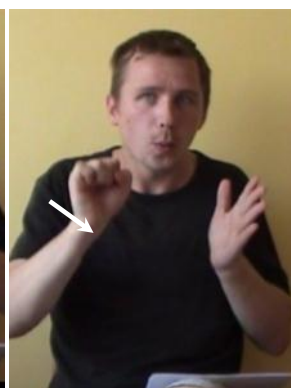
Respondent používá podobu tázacího výrazu JAK DLOUHO₁ (nesložený výraz; ústy artikuluje „jak dlouho“). Zmínil také složenou podobu výrazu JAK DLOUHO₅ (respondent si myslel, že je zobrazena na vyexcerpovaném výrazu JAK DLOUHO₃ ze slovníku č. 6 a šipky znázorňující kruhový pohyb považoval za chybu grafiky).

JAK DLUHO₁

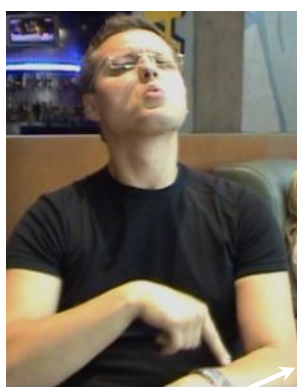

JAK DLUHO₅ (KDY₁ + SZUŽ BYLO)

Tázací výrazy č. 13: JAK DLOUHO	Respondent č. 5 (slyšící rodiče)
---------------------------------	----------------------------------

Respondent používá podobu tázacího výrazu JAK DLOUHO₁ (nesložený výraz; ústy artikuluje „jak dlouho“). Zná také složenou podobu JAK DLOUHO₂, ale nepoužívá ji, myslí si, že tento výraz používá spíše starší generace.

JAK DLUHO₁

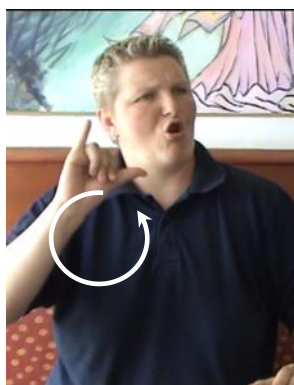
Tázací výrazy č. 13: JAK DLOUHO	Respondent č. 6 (neslyšící rodiče)
---------------------------------	------------------------------------

Respondent používá podobu tázacího výrazu JAK DLOUHO₁ (nesložený výraz; ústy artikuluje „jak dlouho“). Používá také podobu JAK DLOUHO_{3b}, ale tvrdí, že se nepoužívá

v tázacích větách, ale ve větách oznamovacích a má negativní význam (*Kde jsi tak dlouho, čekám tady na tebe celou věčnost.*).

JAK DLUHO₁

JAK DLUHO_{3b}

Tázací výrazy č. 13: JAK DLOUHO

Respondent č. 7 (neslyšící rodiče)

Respondent používá podobu tázacího výrazu JAK DLOUHO₁ (nesložený výraz; ústy artikuluje „jak dlouho“). Používá také podobu JAK DLOUHO_{3a}, ale tvrdí, že se nepoužívá v tázacích větách, ale ve větách oznamovacích a má negativní význam (*Kde jsi byl tak dlouho, čekám už přes hodinu.*).

JAK DLUHO₁

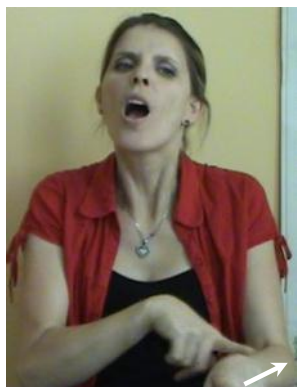

JAK DLUHO₃

Tázací výrazy č. 13: JAK DLOUHO

Respondent č. 8 (neslyšící rodiče)

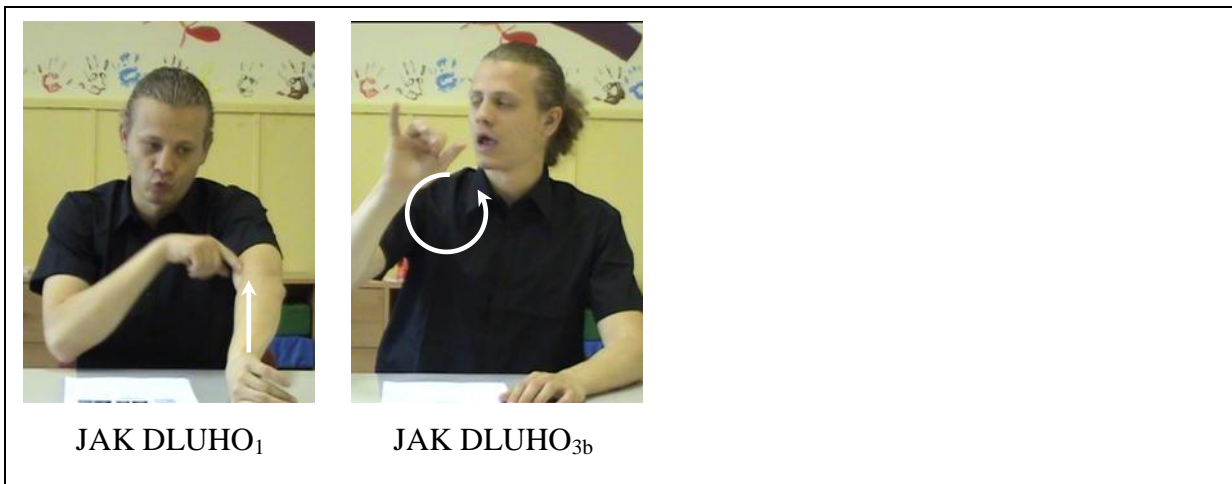
Respondent používá podobu tázacího výrazu JAK DLOUHO₁ (nesložený výraz; ústy artikuluje „jak dlouho“).

JAK DLUHO₁

Tázací výrazy č. 13: JAK DLOUHO	Respondent č. 9 (neslyšící rodiče)
<p>Respondent tvrdí, že používá podobu tázacího výrazu JAK DLOUHO₂, ale v příkladech používá také podobu JAK DLOUHO₁ (nesložený výraz; ústy artikuluje „jak dlouho“). Zná také výraz JAK DLOUHO_{3a}, který používá jeho babička a považuje jej za zastaralý výraz.</p>	
 <p>JAK DLUHO₂ (JAK_{2a} + DLOUHO)</p>	 <p>JAK DLUHO_{3a}</p>

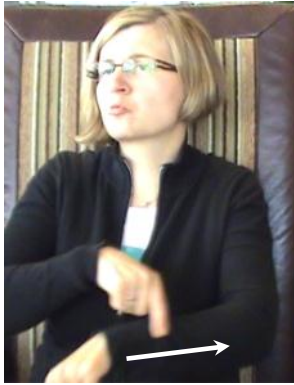
Tázací výrazy č. 13: JAK DLOUHO	Respondent č. 10 (neslyšící rodiče)
<p>Respondent používá podobu tázacího výrazu JAK DLOUHO₁ (nesložený výraz; ústy artikuluje „jak dlouho“). Používá také podobu JAK DLOUHO_{3b}, ale tvrdí, že se nepoužívá v tázacích větách, ale ve větách oznamovacích a má negativní význam. Respondent také podotýká, že výrazem JAK DLOUHO (obecně) se ptá na délku trvání nějakého časového úseku, nejde mu o vy mezení začátku a konce (jak tomu bylo u tázacích výrazů ODKDY a DOKDY).</p>	

Tázací výrazy č. 13: JAK DLOUHO	Respondent č. 11 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu JAK DLOUHO ₁ (nesložený výraz; ústy artikuluje „jak dlouho“).	

Tázací výrazy č. 13: JAK DLOUHO	Respondent č. 12 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu JAK DLOUHO ₁ (nesložený výraz; ústy artikuluje „jak dlouho“ nebo jen „dlouho“).	

JAK DLUHO₁

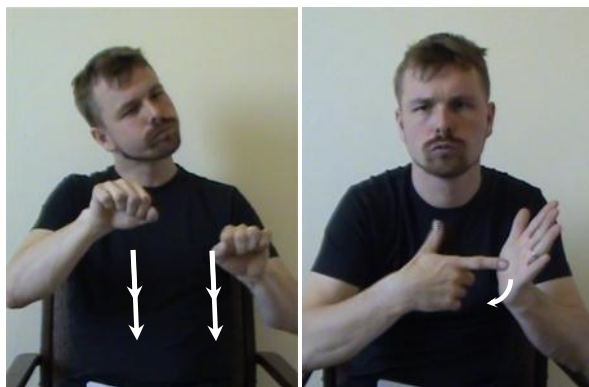
6.4.5. Tázací výraz č. 14: JAK ČASTO

Užití v českém jazyce

Výrazem JAK ČASTO se ptáme na pravidelnost a četnost opakování nějaké činnosti, děje. (*Jak často chodíš plavat? Jak často jezdíš na dovolenou?*)

Užití v českém znakovém jazyce

Tázací výraz č. 14: JAK ČASTO	Respondent č. 1 (slyšící rodiče)
<p>Respondent používá podobu tázacího výrazu JAK ČASTO₁ a složený výraz JAK ČASTO₆. Ve svých příkladech použil také nesložený výraz (jen ČASTO), ale někdy šlo o otázku zjišťovací.</p>	
<div style="display: flex; justify-content: space-around;"> </div> <p style="text-align: center;">JAK ČASTO₂ (JAK_{2a} + ČASTO₁)</p>	

JAK ČASTO_{4b} (SZ₁ + JAK ČASTO₁)

Tázací výraz č. 14: JAK ČASTO	Respondent č. 2 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu JAK ČASTO ₂ .	
 <p data-bbox="347 1308 798 1348">JAK ČASTO₂ (JAK_{2a} + ČASTO₁)</p>	

Tázací výraz č. 14: JAK ČASTO	Respondent č. 3 (neslyšící rodiče)
<p>Respondent používá podobu tázacího výrazu JAK ČASTO₂, ale pouze v komunikaci s takovým mluvčím, o kterém ví, že rozumí dobře češtině (protože použití složeného výrazu JAK+ČASTO vnímá za vliv češtiny). S neslyšícími lidmi, kteří používají čistý český znakový jazyk, respondent používá podobu výrazu: JAK ČASTO_{3a} a (nebo přímo bez použití tázacího výrazu) nabídne několik možností na výběr z časových výrazů (většinou 2), o kterých předpokládá, že by mohly dané situaci odpovídat, např.: DVAKRÁT TÝDNĚ, JEDNOU MĚSÍČNĚ, KAŽDÝ DEN, OBČAS, ČASTO, POŘÁD, PRAVIDELNĚ atd. Použitím těchto možností na výběr zvyšuje míru explicitnosti. Funkci tázání vyjadřuje nemanuálními prostředky (zvláště zvednutým obočím a nakloněním hlavy dopředu a na stranu), proto není</p>	

třeba užití tázacího výrazu. U některých příkladů (např. video R3-14-5) je zřejmé, že k vyjádření opakovaného děje respondent několikrát za sebou artikuluje sloveso (*Jak často jsi byla znásilněná*_{opakovaně}).

JAK ČASTO₂ (JAK_{2a} + ČASTO₁)

JAK ČASTO_{3a} (ČASTO + CO₁) + výběr z možností:

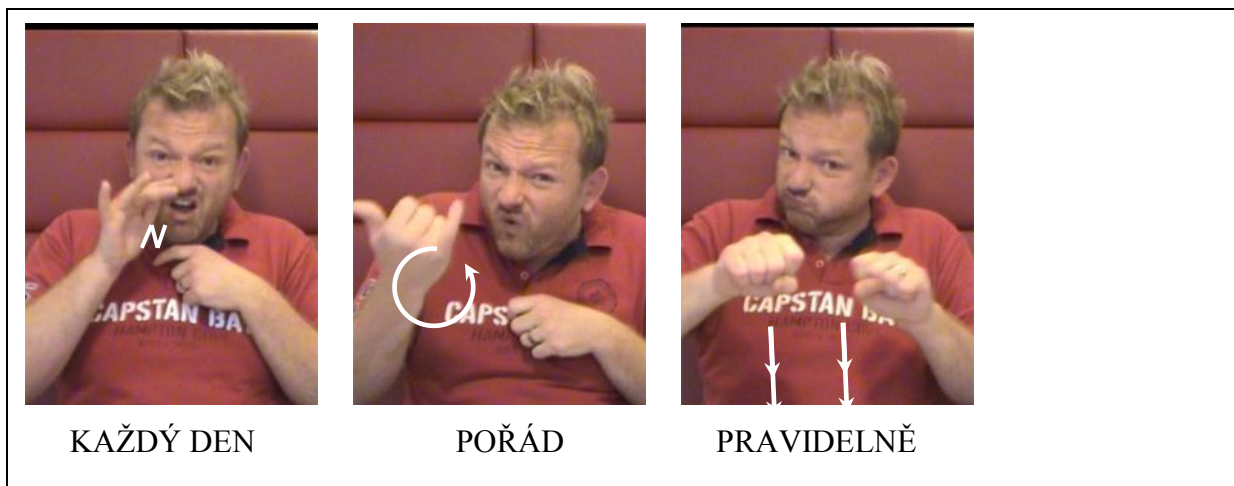
ČASTO₂

DVAKRÁT TÝDNĚ

JEDNOU MĚSÍČNĚ

Tázací výraz č. 14: JAK ČASTO	Respondent č. 4 (neslyšící rodiče)
Respondent uvedl podobu tázacího výrazu JAK ČASTO ₂ , ale nebyl si jistý tím, jestli ji skutečně v přirozené komunikaci používá. V jednom příkladě použil pouze výraz KAŽDÝ DEN, který plně nahradil funkci tázacího výrazu.	

Tázací výraz č. 14: JAK ČASTO	Respondent č. 5 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu JAK ČASTO ₄ . Složený výraz JAK ČASTO ₂ používá jen minimálně. Na příkladech uvádí možnosti vyjádření bez tázacího výrazu s použitím časových údajů (většinou 2), o kterých předpokládá, že by mohly dané situaci odpovídat: OBČAS, KAŽDÝ DEN, JEDNOU ROČNĚ, JEDNOU ZA 2 ROKY, atd.	

JAK ČASTO_{4a}

(SZ₁)

OBČAS

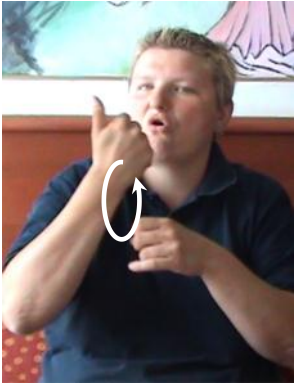

Tázací výraz č. 14: JAK ČASTO

Respondent č. 6 (neslyšící rodiče)

Respondent nepoužívá tázací výraz JAK ČASTO. Vždy uvede konkrétní výčet možných časových údajů, většinou 2, o kterých předpokládá, že by mohly dané situaci odpovídat, bez tázacího výrazu: JEDNOU MĚSÍČNĚ, JEDNOU ZA 2 MĚSÍCE, KAŽDÝ DEN, KAŽDÝ ROK, JEDNOU ZA DVA ROKY atd. Nebo použije tázací výraz KDY₁. V jednom příkladě použil také tázací výraz KOLIKRÁT₁ (*Kolikrát ročně jezdíš na dovolenou?*). Respondent používá výraz často (uvedl moravskou a pražskou verzi) pouze ve větách oznamovacích. Možnost vyjádření tázacího výrazu výčtem možností zde značíme jako podobu JAK ČASTO₆.

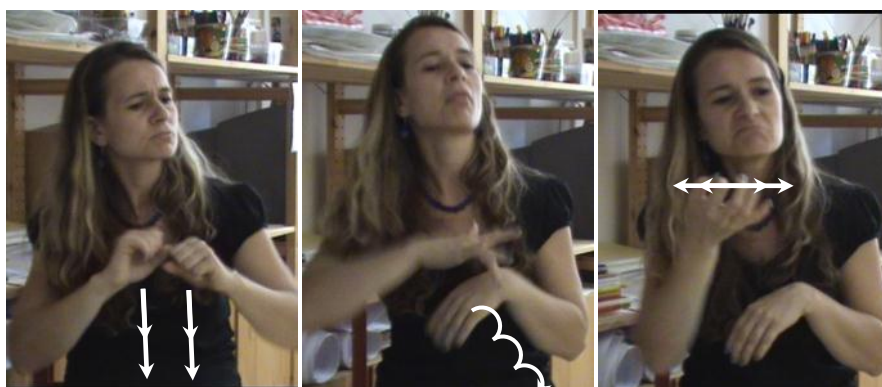
JAK ČASTO_{4c} (SZ₁ + OBČAS + KDY₁)

		
JEDNOU ZA MĚSÍC	2x TÝDNĚ	KAŽDÝ DEN
		
JAK ČASTO = Kolikrát ročně (ROK + KOLIKRÁT ₁)		
		
ČASTO _{Praha}	ČASTO _{Morava}	

Tázací výraz č. 14: JAK ČASTO	Respondent č. 7 (neslyšící rodiče)
<p>Respondent používá podoby tázacího výrazu JAK ČASTO_{4c} a JAK ČASTO_{4f}. Složený výraz JAK ČASTO₂ nepoužívá vůbec. Na příkladech uvádí možnosti vyjádření bez tázacího výrazu s použitím těch časových údajů (většinou 2), o kterých předpokládá, že by mohly dané situaci odpovídat: KAŽDÝ DEN, JEDNOU TÝDNĚ, JEDNOU ROČNĚ, JEDNOU ZA 2 ROKY, atd.</p>	

JAK ČASTO_{4c} (SZ₁ + KDY₁)

JAK ČASTO_{4f} (SZ₁ + OBČAS + CO)

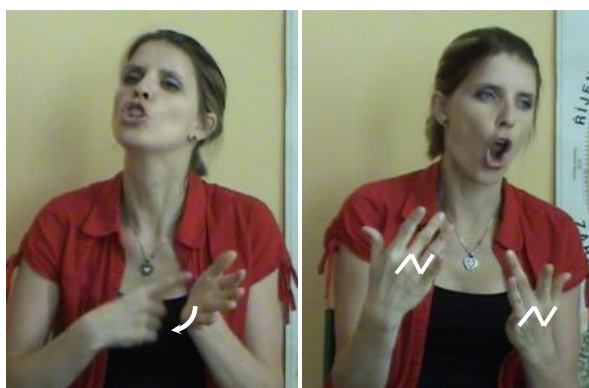
Tázací výraz č. 14: JAK ČASTO

Respondent č. 8 (neslyšící rodiče)

Respondent používá podoby tázacího výrazu JAK ČASTO₂, JAK ČASTO_{3b} a JAK ČASTO_{3c}.

JAK ČASTO₂ (JAK_{2a} + ČASTO₁)

JAK ČASTO_{3b} (ČASTO₁ + KOLIK_{2b})

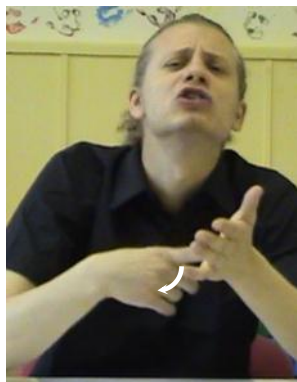

JAK ČASTO_{3c} (ČASTO₁ + KOLIKRÁT₁)

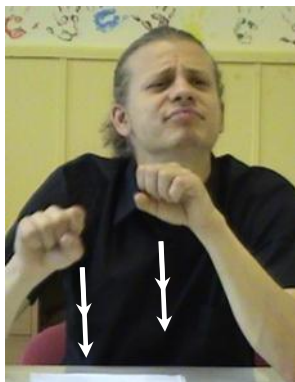
Tázací výraz č. 14: JAK ČASTO	Respondent č. 9 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu JAK ČASTO ₂ , jiné podoby neuvedl. Ve svých příkladech použil výraz ČASTO ve větách oznamovacích, nebo ve zjišťovacích otázkách.	
 <p data-bbox="421 1809 868 1856">JAK ČASTO₂ (JAK_{2b} + ČASTO₁)</p>	

Tázací výraz č. 14: JAK ČASTO	Respondent č. 10 (neslyšící rodiče)
-------------------------------	-------------------------------------

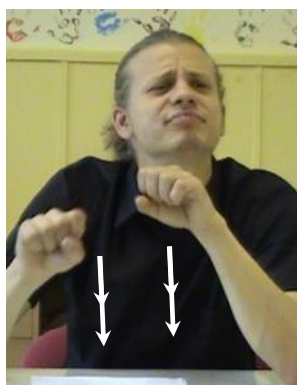
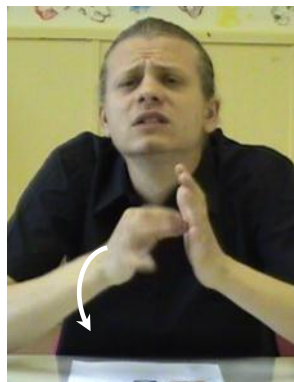
Respondent používá podoby tázacího výrazu JAK ČASTO₁ (ústí artikuluje „jak často“), JAK ČASTO_{3a} a JAK ČASTO_{4c}. Uvádí také příklady vět s konkrétními možnostmi časových údajů (většinou 2), o kterých předpokládá, že by mohly dané situaci odpovídat: DVAKRÁT TÝDNĚ, JEDNOU TÝDNĚ atd.

JAK ČASTO₁

JAK ČASTO_{4c} (SZ₁ + KDY₁)

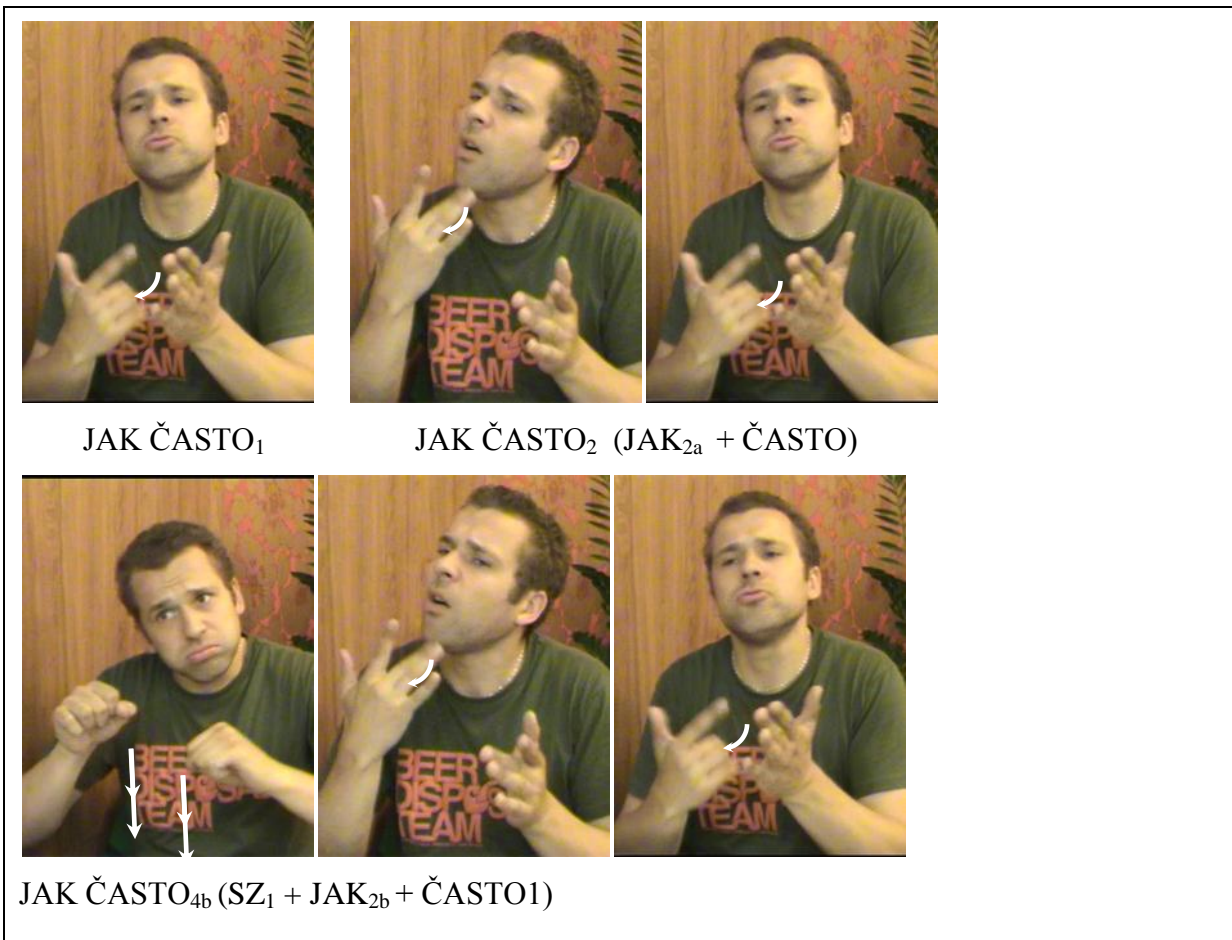

JAK ČASTO_{3a} (SZ₁ + CO₂)

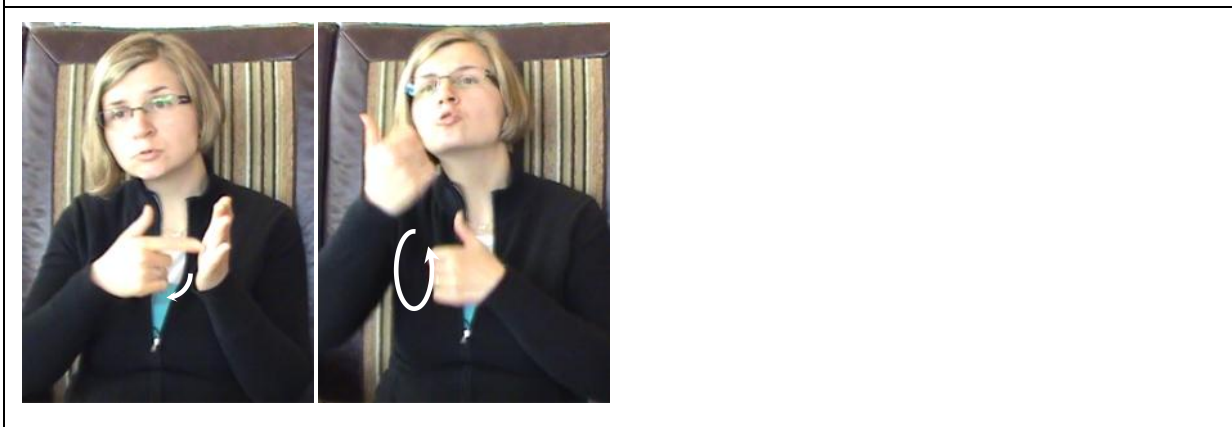
JAK ČASTO₅ (TÝDEN 2x + 1x)

Tázací výraz č. 14: JAK ČASTO	Respondent č. 11 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu JAK ČASTO ₁ , JAK ČASTO ₂ , JAK ČASTO _{4b} .	

Tázací výraz č. 14: JAK ČASTO	Respondent č. 12 (neslyšící rodiče)
-------------------------------	-------------------------------------

Respondent používá složené podoby tázacího výrazu JAK ČASTO₁ s konkrétním výčtem možností.

JAK ČASTO₁ + ROK + KOLIKRÁT₁

6.5. Zájmenná příslovce způsobu

6.5.1. Tázací výraz č. 15: JAK

Užití v českém jazyce

Výrazem JAK se ptáme na způsob, míru, zřetel. (*Jak se to dělá? Jak je to velké? Jak se jmenuješ? Jak je to možné?*)

Užití v českém znakovém jazyce

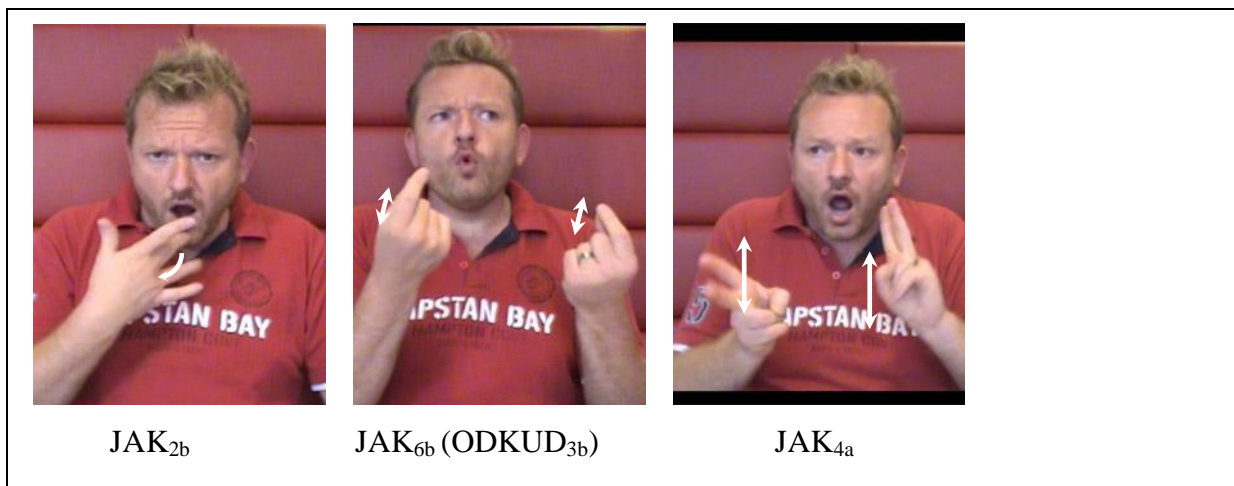
Tázací výraz č. 15: JAK	Respondent č. 1 (slyšící rodiče)	
<p>Respondent používá podoby tázacího výrazu JAK_{2a}, JAK_{5a}, JAK_{5c} a JAK_{6b}. Podoby JAK₁ a JAK₄ považuje za zastaralé výrazy, která se už nepoužívají. Podoba JAK₅ je podle něj výraz používaný na Moravě, přičemž podobu JAK_{5c} považuje za vlastní idiolektický výraz. O podobě JAK₃ tvrdí, že jde o výraz používaný převážně v Praze.</p>		
 <p data-bbox="347 2002 437 2038">JAK_{2a}</p>	 <p data-bbox="670 2002 759 2038">JAK_{5a}</p>	 <p data-bbox="999 2002 1088 2038">JAK_{5c}</p>

JAK_{6b} (ODKUD_{3b})

Tázací výraz č. 15: JAK	Respondent č. 2 (neslyšící rodiče)	
Respondent používá podoby tázacího výrazu JAK _{2b} , JAK _{6a} , JAK _{6b} .		
<p>JAK_{2b}</p>	<p>JAK_{6b} (ODKUD_{3b})</p>	<p>JAK_{6a} (ODKUD_{3a})</p>

Tázací výraz č. 15: JAK	Respondent č. 3 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu JAK _{2b} , JAK _{4a} , JAK _{6b} . Zná také podoby JAK _{5a} a JAK _{5b} , které považuje za moravské výrazy. Výraz JAK _{4a} zná a považuje ho za zastaralý moravský výraz, který se používá čím dál méně. Výraz JAK _{3a} považuje za moravský zastaralý výraz, který už téměř vymizel a nepoužívá se.	

Tázací výraz č. 15: JAK	Respondent č. 4 (slyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu JAK _{2a} a JAK _{6b} . Zná také podobu JAK _{5a} , kterou považuje za moravský výraz. Podobu JAK _{3a} považuje za moravský zastaralý výraz, který už téměř vymizel. Výraz JAK ₁ nepoužívá vůbec, považuje jej za nesprávný.	

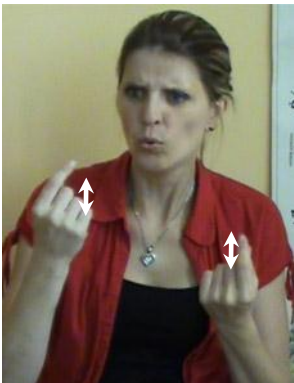
Tázací výraz č. 15: JAK	Respondent č. 5 (slyšící rodiče)
Respondent používá nejčastěji podobu tázacího výrazu JAK _{2b} . Používá také JAK _{3b} a JAK _{4b} , ale jen minimálně. Výraz JAK _{4b} používá v situaci, kdy se nad něčím podivuje, co podle něj není možné (JAKTO).	

Tázací výraz č. 15: JAK	Respondent č. 6 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu JAK _{2b} , JAK _{4a} , JAK _{4b} a JAK _{6b} . Výrazy JAK _{4a} , b považuje za moravské, které se vzájemně liší jen pohybem. U JAK _{4b} ústy artikuluje „JAKTO“.	

Tázací výraz č. 15: JAK	Respondent č. 7 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu JAK _{2a} , JAK _{6b} .	
	
JAK _{2a}	JAK _{6b}

Tázací výraz č. 15: JAK	Respondent č. 8 (neslyšící rodiče)	
Respondent používá podoby tázacího výrazu JAK _{2a} , JAK _{4a} a JAK _{6b} .		
		
JAK _{2a}	JAK _{4a}	JAK _{6b}

Tázací výraz č. 15: JAK	Respondent č. 9 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu JAK _{2a} a JAK _{6b} . Podobu JAK _{3a} používá jeho babička.	

JAK_{2a}

JAK_{3a}

JAK_{6b}

Tázací výraz č. 15: JAK

Respondent č. 10 (neslyšící rodiče)

Respondent používá nejčastěji pražskou podobu tázacího výrazu JAK_{2b}, se svými rodiči používá JAK_{5b} a s prarodiči JAK_{4a}. Podoby JAK₁ a JAK₂ považuje za pražské výrazy, které vznikly vlivem češtiny (výraz JAK₁ používají učitelé ve školách pro neslyšící). Podoby JAK_{3a} používá ve významu „JAK JE TO MOŽNÉ?“ Podobu JAK_{6a} používá často v jedné větě s JAK_{2b}.

JAK_{2b}

JAK_{4a}

JAK_{5b}

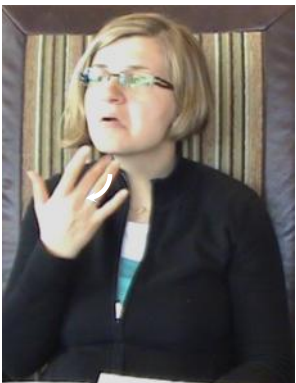
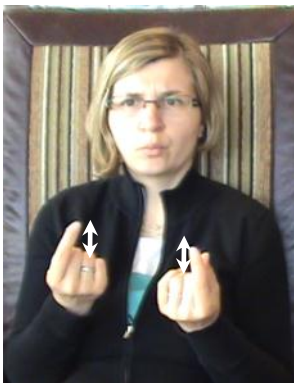
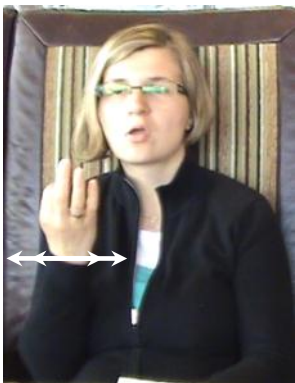

JAK_{3a}

JAK_{6a}

Tázací výraz č. 15: JAK	Respondent č. 11 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu JAK _{2a} a JAK _{6b} .	
 <p data-bbox="379 824 469 864">JAK_{2a}</p>	 <p data-bbox="692 824 782 864">JAK_{6b}</p>

Tázací výraz č. 15: JAK	Respondent č. 12 (neslyšící rodiče)	
Respondent používá podoby tázacího výrazu JAK _{2a} , JAK _{6b} a JAK ₇ . Podobu JAK _{4a} používá jeho babička.		
 <p data-bbox="357 1585 446 1626">JAK_{2a}</p>	 <p data-bbox="715 1585 804 1626">JAK_{6b}</p>	 <p data-bbox="970 1585 1139 1626">JAK₇ (CO₁)</p>

6.6. Zájmenná příslovce míry

6.6.1. Tázací výraz č. 16: KOLIK

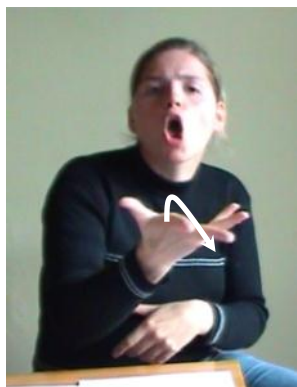
Užití v českém jazyce

Výrazem KOLIK se ptáme na počet nebo množství. (*Kolik máš dětí? Kolik toho mám koupit?*)

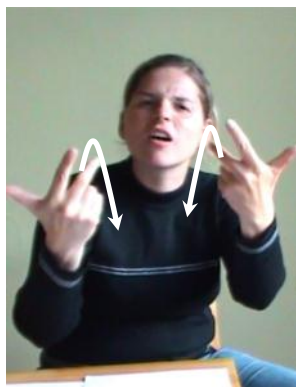
Užití v českém znakovém jazyce

Tázací výraz č. 16: KOLIK	Respondent č. 1 (slyšící rodiče)	
Respondent používá podoby tázacího výrazu KOLIK _{1a} a KOLIK _{2a,b} (jednoruční i dvouruční podobu).		
		
KOLIK _{1a}	KOLIK _{2a}	KOLIK _{2b}

Tázací výraz č. 16: KOLIK	Respondent č. 2 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu KOLIK _{1a,b} jednoruční i dvouruční výraz. V jednom příkladě použil také složený výraz KOLIK KUSŮ (<i>Kolik toho mám koupit?</i>).	

KOLIK_{1a}

KOLIK_{1b}

Tázací výraz č. 16: KOLIK

Respondent č. 3 (neslyšící rodiče)

Respondent používá podobu tázacího výrazu KOLIK_{2a,b} (jednoruční i dvouruční výraz). Podobu KOLIK_{1a} zná, ale nepoužívá. V jednom příkladě použil také složený výraz KOLIK KUSŮ (*Kolik toho mám vzít?*). Respondent zároveň uvádí příklady vět bez použití tázacího výrazu KOLIK (*Kolik máš roků? Kolik to stojí?*), kde význam KOLIK vyjadřuje nemanuálními prostředky.

KOLIK_{2a}

KOLIK_{2b}

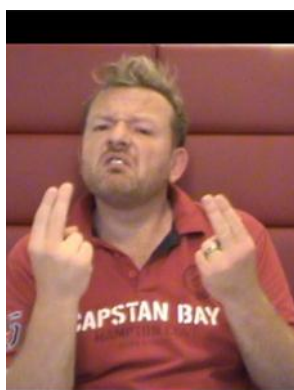

KOLIK_{2a} + KUS

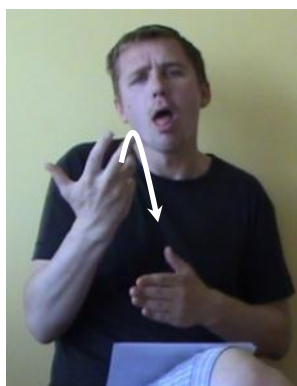
VĚK (Kolik máš roků?)

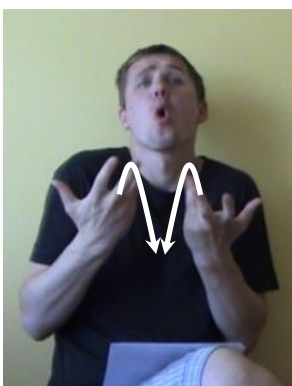
CENA (Kolik to stojí?)

Tázací výraz č. 16: KOLIK	Respondent č. 4 (slyšící rodiče)
---------------------------	----------------------------------

Respondent používá podobu tázacího výrazu KOLIK_{1a,b} (jednoruční i dvouruční výraz) a KOLIK_{2b}.

KOLIK_{1a}

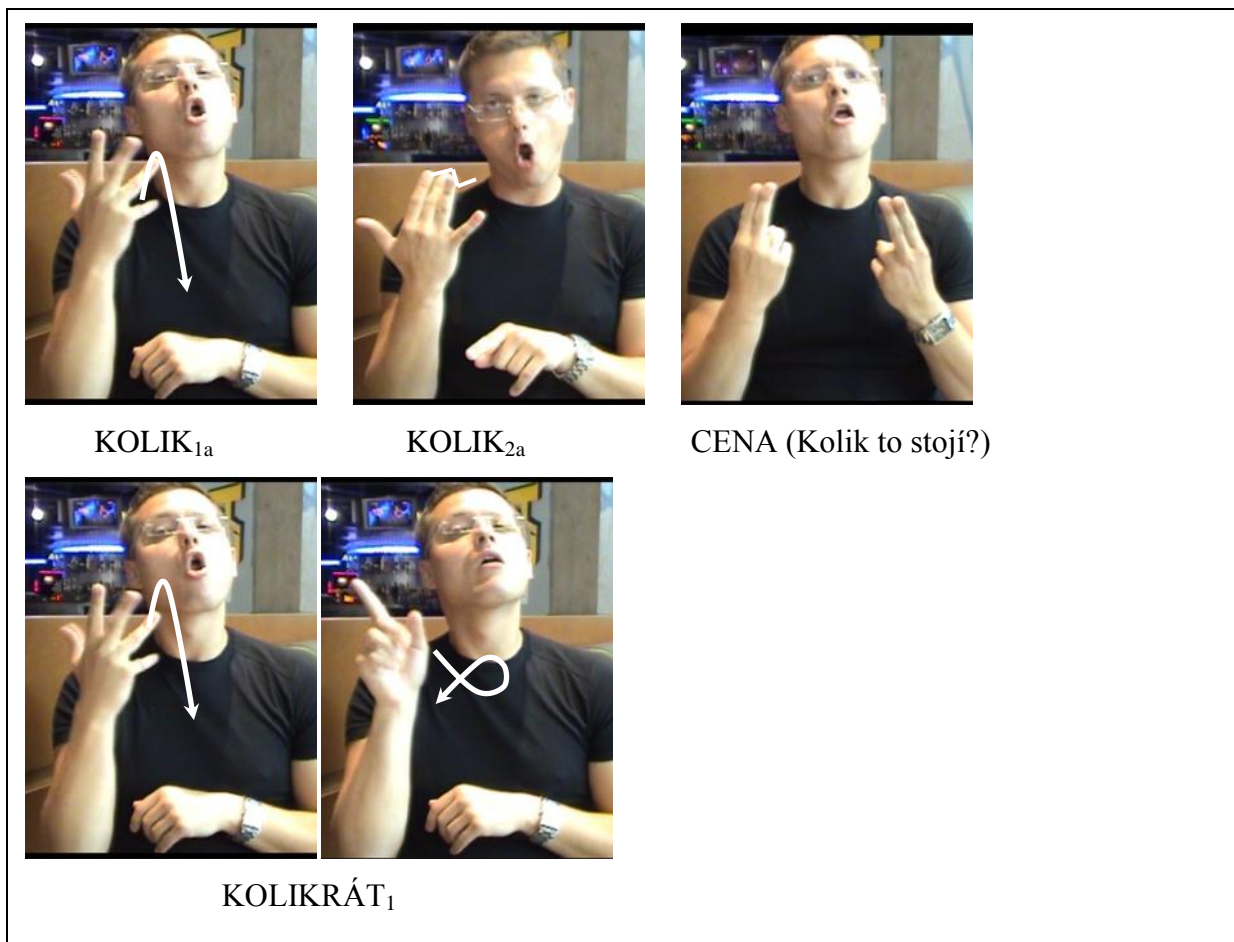
KOLIK_{1b}

KOLIK_{2b}

Tázací výraz č. 16: KOLIK	Respondent č. 5 (slyšící rodiče)
---------------------------	----------------------------------

Respondent používá podoby tázacího výrazu KOLIK_{1a} a KOLIK_{2a}. Uvedl také příklad věty, ve které místo tázacího výrazu použil pouze výraz CENA (*Kolik to stojí?*), ústy artikuluje „KOLIK“.

Tázací výraz č. 16: KOLIK	Respondent č. 6 (neslyšící rodiče)
---------------------------	------------------------------------

Respondent používá podoby tázacího výrazu KOLIK_{1a} a KOLIK_{2a}. Tvrdí, že první z nich se používá v Čechách, druhý na Moravě.

Tázací výraz č. 16: KOLIK	Respondent č. 7 (neslyšící rodiče)
---------------------------	------------------------------------

Respondent používá podoby tázacího výrazu KOLIK_{1a} a KOLIK_{2a}. Myslí si, že KOLIK_{2a} se používá na Moravě, neví to však jistě. Výraz KOLIK_{1a} používá v komunikaci s malými dětmi kvůli lepší zřetelnosti – prsty odpočítávají 1-2-3-4-5. V běžné komunikaci s neslyšícími dospělými lidmi používá výraz KOLIK_{2a}. Respondent také uvádí příklady vět, ve kterých se význam KOLIK vyjádří bez tázacího výrazu (*Kolik to stojí? Kolik je hodin? Kolik mám platit?*), respektive jej pouze bezhlasně artikuluje simultánně při produkci výrazů CENA, PENÍZE, HODINY.

KOLIK_{1a}

KOLIK_{2a}

CENA

(Kolik to stojí?)

HODIN

(Kolik je hodin?)

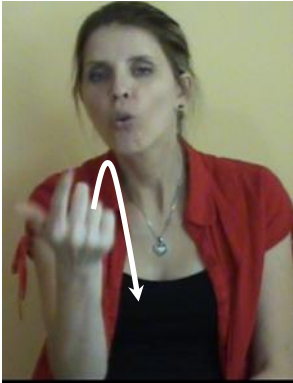

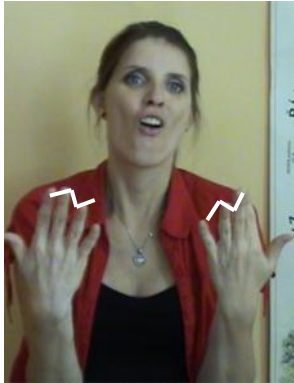

PENĚZ

(Kolik mám platit?)

Tázací výraz č. 16: KOLIK

Respondent č. 8 (neslyšící rodiče)

Respondent používá podoby tázacího výrazu KOLIK_{1a,b} a KOLIK_{2b}. A použil také příklad s výrazem CENA (*Kolik to stojí?*).

		
KOLIK _{1a}	KOLIK _{1b}	KOLIK _{2b}
		
CENA (Kolik to stojí?)		

Tázací výraz č. 16: KOLIK	Respondent č. 9 (neslyšící rodiče)	
Respondent používá podoby tázacího výrazu KOLIK _{1a} a KOLIK _{2a} . A použil také příklad bez tázacího výrazu KOLIK s výrazem HODINY (<i>Kolik je hodin?</i>).		
		
KOLIK _{1a}	KOLIK _{2a}	HODIN (Kolik je hodin?)

Tázací výraz č. 16: KOLIK	Respondent č. 10 (neslyšící rodiče)
---------------------------	-------------------------------------

Respondent používá podoby tázacího výrazu KOLIK_{1a}, KOLIK_{2b} a KOLIK₃.

KOLIK_{1a}

KOLIK_{2b}

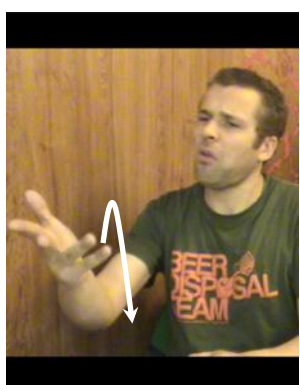

KOLIK₃

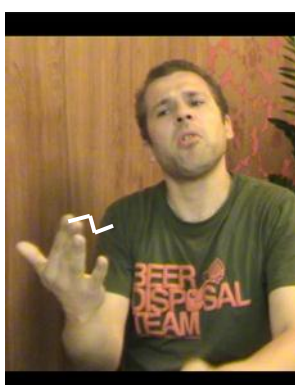
Tázací výraz č. 16: KOLIK

Respondent č. 11 (neslyšící rodiče)

Respondent používá podoby tázacího výrazu KOLIK_{1a} a KOLIK_{2a}.

KOLIK_{1a}

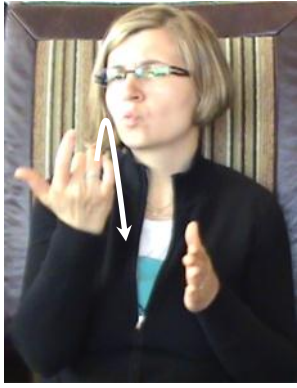

KOLIK_{2a}

Tázací výraz č. 16: KOLIK

Respondent č. 12 (neslyšící rodiče)

Respondent používá podoby tázacího výrazu KOLIK_{1a}.

KOLIK_{1a}

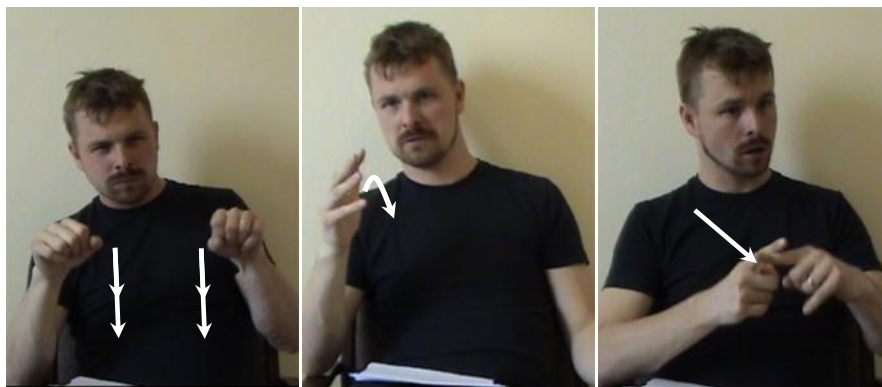
6.6.2. Tázací výraz č. 17: KOLIKRÁT

Užití v českém jazyce

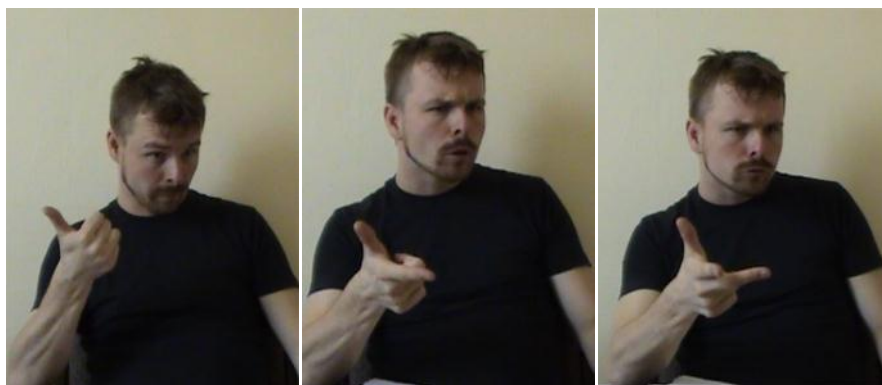
Výrazem KOLIKRÁT se ptáme na počet opakování děje. (*Kolikrát týdně chodíš plavat? Po kolikáté jedeš k moři?*)

Užití v českém znakovém jazyce

Tázací výraz č. 17: KOLIKRÁT	Respondent č. 1 (slyšící rodiče)
<p>Respondent používá podoby tázacího výrazu KOLIKRÁT_{1a}, KOLIKRÁT₂, KOLIKRÁT₃. Ve větě s výrazem PO KOLIKÁTÉ respondent místo výrazu KOLIKRÁT použil přímo konkrétní výčet možností (<i>Po kolikáté tě vykradli, poprvé nebo podruhé, potřetí?</i>).</p>	
<div data-bbox="268 902 858 1283"></div> <p data-bbox="448 1301 635 1339">KOLIKRÁT_{1a}</p> <div data-bbox="268 1357 858 1738"></div> <p data-bbox="456 1749 627 1787">KOLIKRÁT₂</p>	

KOLIKRÁT₃ (SZ₁ + KOLIKRÁT₂)

PO KOLIKÁTÉ (POPRVÉ + PODRUHÉ + POTŘETÍ)

Tázací výraz č. 17: KOLIKRÁT	Respondent č. 2 (neslyšící rodiče)
------------------------------	------------------------------------

Respondent používá podoby tázacího výrazu KOLIKRÁT_{1a}.

KOLIKRÁT_{1a}

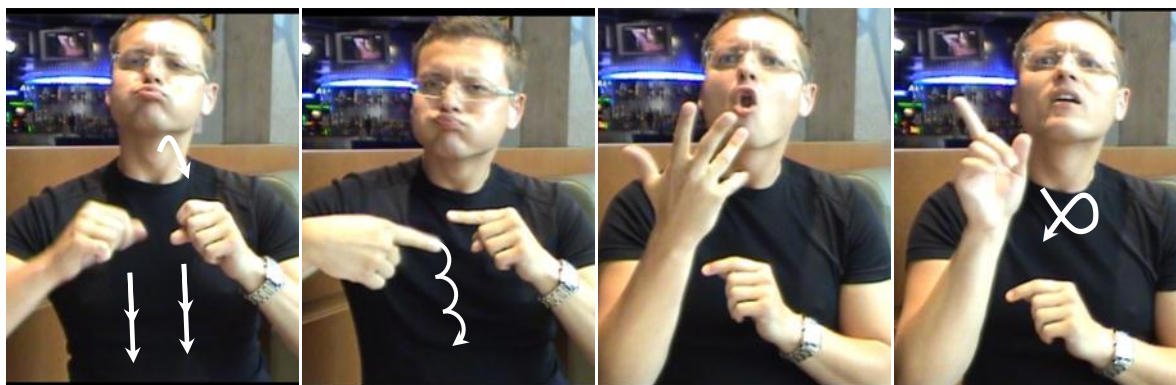
Tázací výraz č. 17: KOLIKRÁT	Respondent č. 3 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu KOLIKRÁT _{1a} a KOLIKRÁT ₄ .	
	
KOLIKRÁT _{1a}	KOLIKRÁT ₄

Tázací výraz č. 17: KOLIKRÁT	Respondent č. 4 (slyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu KOLIKRÁT _{1a} .	
	
KOLIKRÁT _{1a}	

Tázací výraz č. 17: KOLIKRÁT	Respondent č. 5 (slyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu KOLIKRÁT _{1a} a KOLIKRÁT ₃ .	

KOLIKRÁT_{1a}

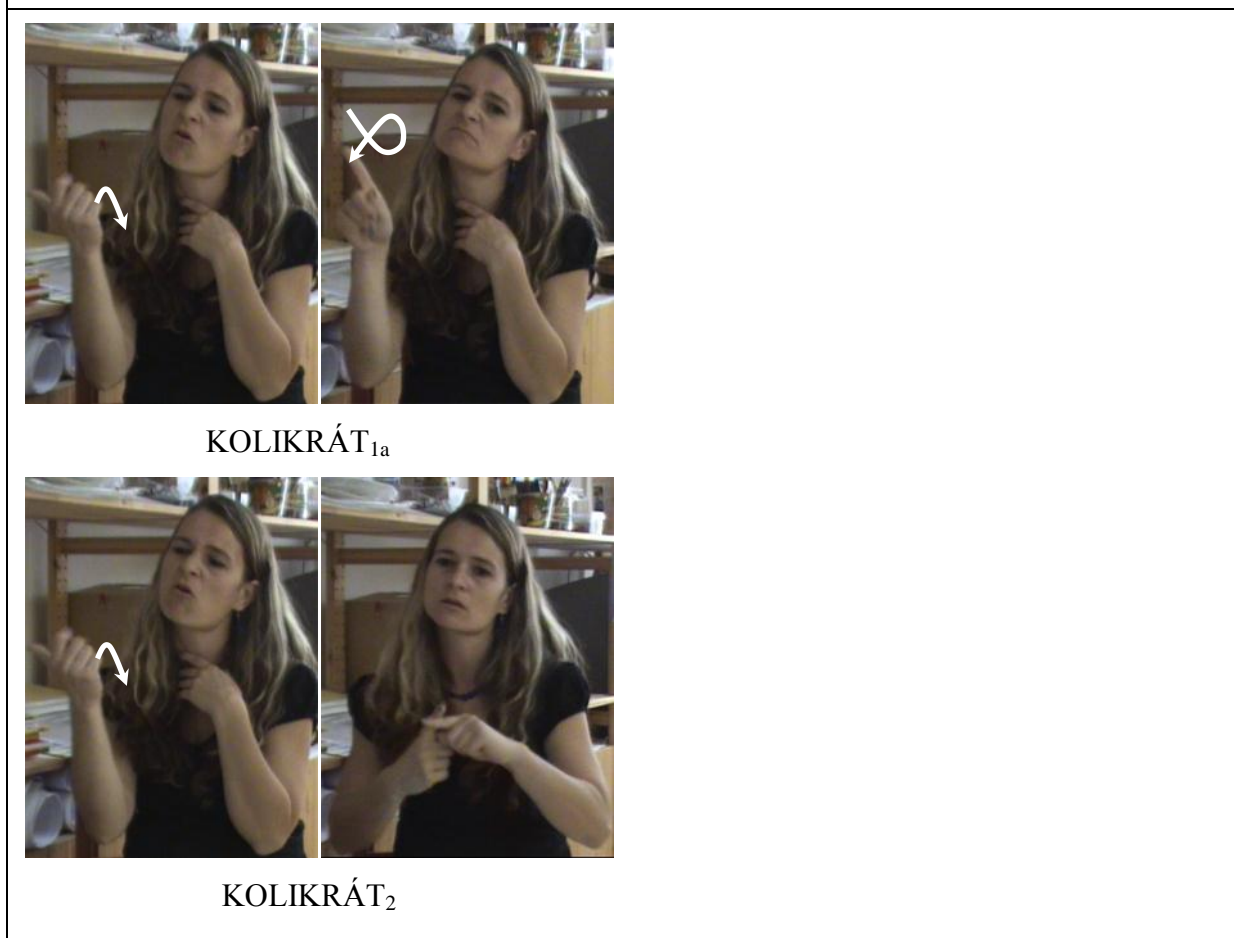

KOLIKRÁT₃ (SZ PPRAVIDELNĚ + opakování děje na časové ose + KOLIKRÁT₁)

Tázací výraz č. 17: KOLIKRÁT	Respondent č. 6 (neslyšící rodiče)
<p>Respondent používá podoby tázacího výrazu KOLIKRÁT_{1a}, KOLIKRÁT₂, KOLIKRÁT₄, KOLIKRÁT₅. U podoby KOLIKRÁT₅ použije jen tázací výraz KOLIK₂ a několikrát za sebou zopakuje pohyb slovesa, čímž vyjádří opakování děje.</p>	
 <p data-bbox="440 1870 639 1912">KOLIKRÁT_{1a}</p>	 <p data-bbox="906 1870 1228 1912">KOLIKRÁT₅ (KOLIK₂)</p>

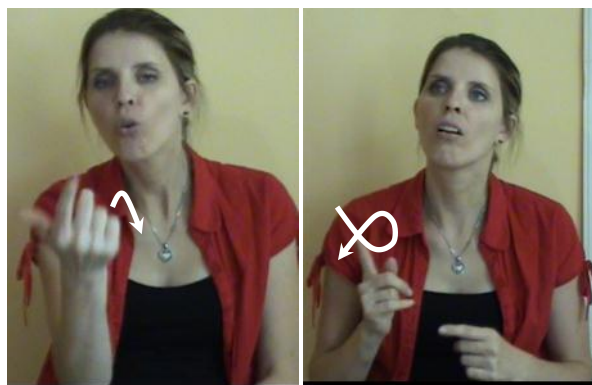
Tázací výraz č. 17: KOLIKRÁT	Respondent č. 7 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu KOLIKRÁT _{1a} . Podobu KOLIKRÁT ₂ používá také, ale říká, že hlavně v negativním významu, když se na někoho zlobí (<i>Kolibrát ti to budu ještě říkat?</i>).	

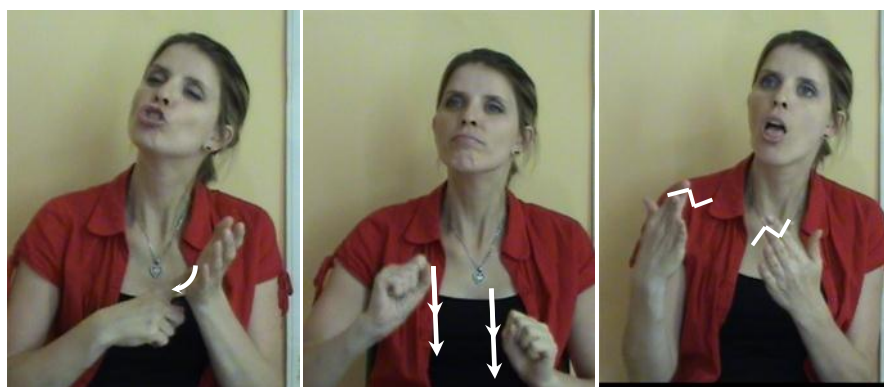
Tázací výraz č. 17: KOLIKRÁT

Respondent č. 8 (neslyšící rodiče)

Respondent používá podobu tázacího výrazu KOLIKRÁT_{1a}, KOLIKRÁT₃ a složený výraz KOLIKRÁT₅, který je podle něj nejpřesnějším vyjádřením. Při uvádění příkladů respondent často zněkolikanásobil opakování pohybu na slovese, čímž vyjádřil opakování děje.

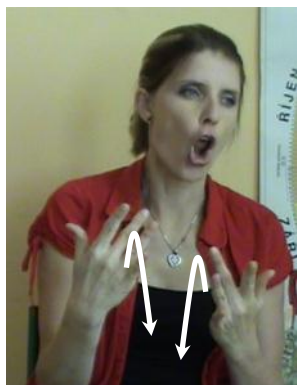

KOLIKRÁT_{1a}

KOLIKRÁT₃ (ČASTO₁ + SZ₁ + KOLIK_{2b})

KOLIKRÁT₅ (HESLO + TVOJE + SZ₁ + opakování děje na časové ose + KOLIKRÁT₄)

Tázací výraz č. 17: KOLIKRÁT	Respondent č. 9 (neslyšící rodiče)
------------------------------	------------------------------------

Respondent používá podobu tázacího výrazu KOLIKRÁT_{1a}, KOLIKRÁT₂ a KOLIKRÁT_{1b}.

KOLIKRÁT_{1a}

KOLIKRÁT₂

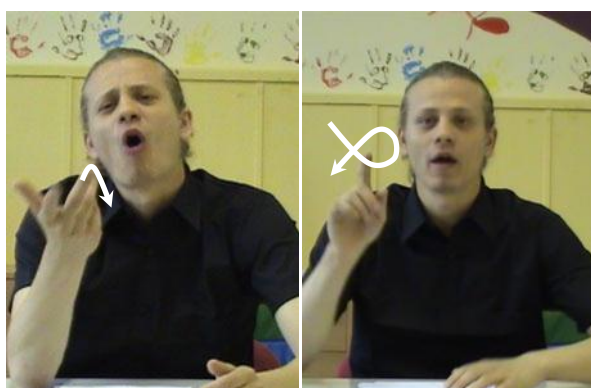

KOLIKRÁT_{1b} (KOLIK_{2b} + krát)

Tázací výraz č. 17: KOLIKRÁT

Respondent č. 10 (neslyšící rodiče)

Respondent používá podobu tázacího výrazu KOLIKRÁT_{1a}. Výraz KOLIKRÁT₂ také zná, ale považuje ho za hrubý výraz, proto ho nepoužívá.

KOLIKRÁT_{1a}

Tázací výraz č. 17: KOLIKRÁT	Respondent č. 11 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu KOLIKRÁT _{1a} .	
<div style="display: flex; justify-content: center; align-items: center;"> </div> <p style="text-align: center;">KOLIKRÁT_{1a}</p>	

Tázací výraz č. 17: KOLIKRÁT	Respondent č. 12 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu KOLIKRÁT _{1a} .	
<div style="display: flex; justify-content: center; align-items: center;"> </div> <p style="text-align: center;">KOLIKRÁT_{1a}</p>	

6.7. Zájmenná adverbia příčiny

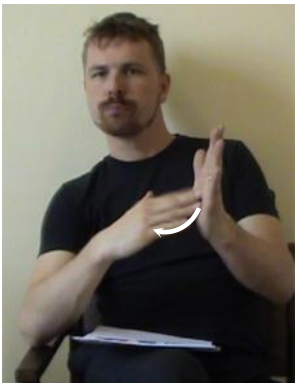

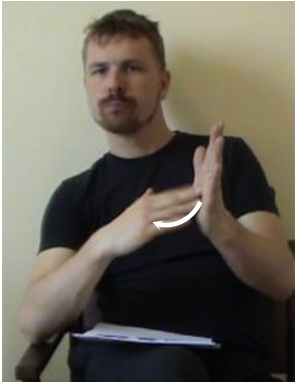

6.7.1. Tázací výraz č. 18 a 19: PROČ a DŮVOD

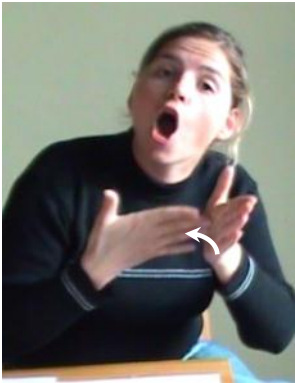
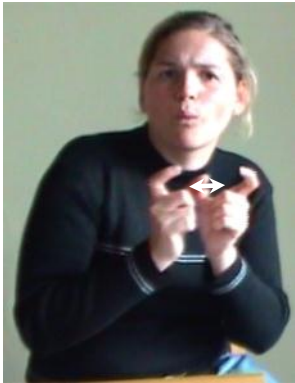
Užití v českém jazyce

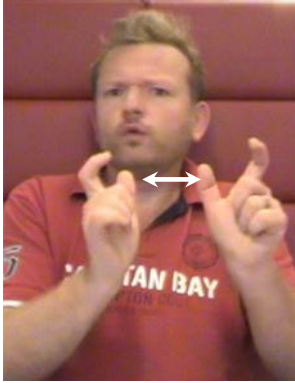

Výrazem PROČ se ptáme na příčinu, důvod, smysl, účel. (*Proč nepracuješ? Proč jsi to udělal? Proč jsi přišel?*)

Výrazem DŮVOD se ospravedlňuje, vysvětluje nebo vyvrací správnost, oprávněnost něčeho. (*Z jakého důvodu jsi nepřišel? Z jaké důvodu byla zrušena schůze?*)

Užití v českém znakovém jazyce

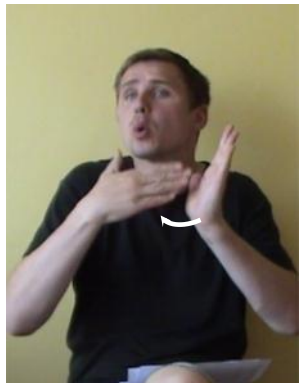
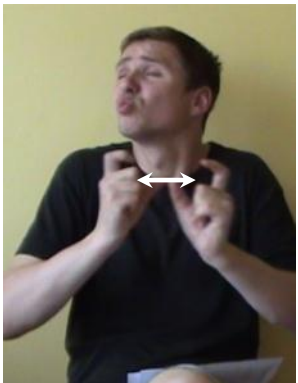
Tázací výraz č. 18: PROČ	Respondent č. 1 (slyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu PROČ ₁ , ale říká, že čím dál častěji používá místo PROČ výraz DŮVOD. Ve svých příkladech uvedl větu, ve které použil oba výrazy v pořadí PROČ + DŮVOD i obráceně DŮVOD + PROČ.	
	
PROČ ₁	PROČ ₂ (DŮVOD)
	
PROČ ₃ (PROČ ₁ + DŮVOD)	

Tázací výraz č. 18: PROČ	Respondent č. 2 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacího výrazu PROČ ₁ a PROČ ₂ .	
	
PROČ ₁	PROČ ₂ (DŮVOD)

Tázací výraz č. 18: PROČ	Respondent č. 3 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu PROČ ₁ , PROČ ₂ , PROČ ₃ a PROČ ₆ .	
	
PROČ ₁	PROČ ₂ (DŮVOD)
	
PROČ ₃ (PROČ ₁ + DŮVOD)	

PROČ₆ (DŮVOD + CO₁)

Tázací výraz č. 18: PROČ	Respondent č. 4 (slyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu PROČ ₁ . Výraz PROČ ₂ (DŮVOD) používá častěji v odpovědi než v otázce.	
 <p data-bbox="379 1361 480 1400">PROČ₁</p>	 <p data-bbox="624 1361 868 1400">PROČ₂ (DŮVOD)</p>
Tázací výraz č. 18: PROČ	Respondent č. 5 (slyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu PROČ ₁ , PROČ ₂ a PROČ ₄ .	

Tázací výraz č. 18: PROČ	Respondent č. 6 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu PROČ ₁ , o kterém tvrdí, že je to výraz používaný v Čechách, a podobu PROČ ₇ , která je podle něj výrazem moravským. Výraz PROČ ₂ (DŮVOD) používá častěji v odpovědi než v otázce.	

Tázací výraz č. 18: PROČ	Respondent č. 7 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu PROČ ₁ a PROČ ₂ . Výraz PROČ ₂ používá také v odpovědi.	

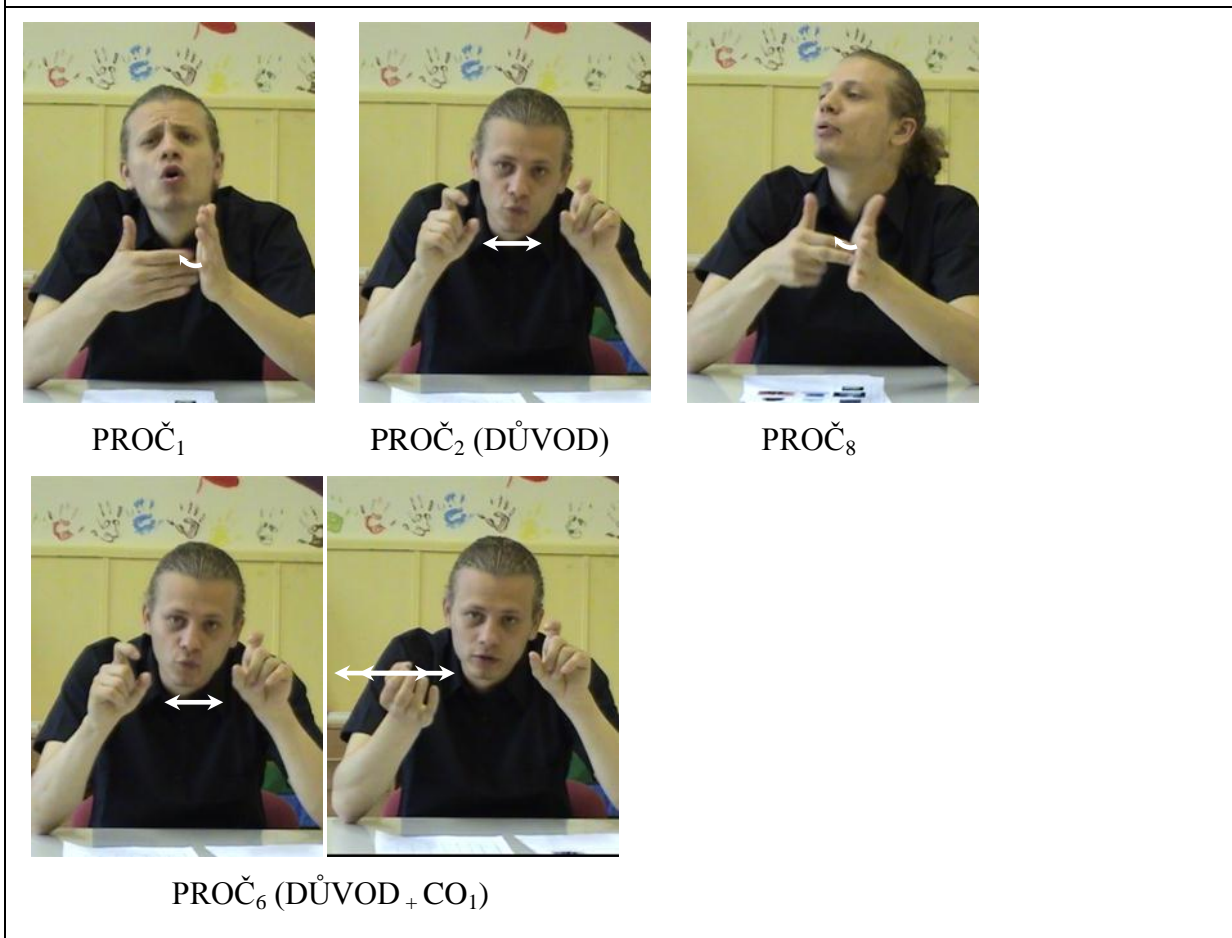
Tázací výraz č. 18: PROČ	Respondent č. 8 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu PROČ ₁ . Výraz PROČ ₂ (DŮVOD) používá častěji v odpovědi než v otázce.	

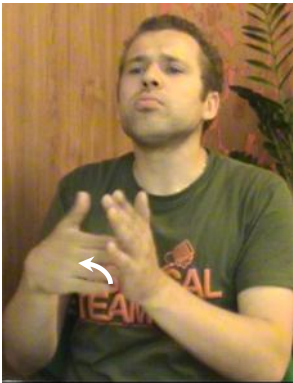
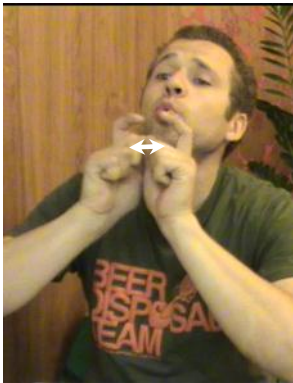

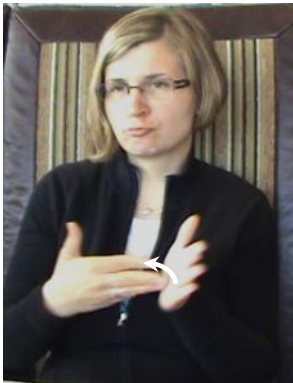

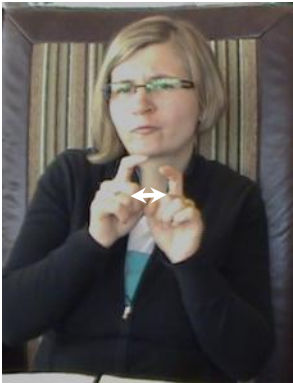
Tázací výraz č. 18: PROČ	Respondent č. 9 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu PROČ ₁ a PROČ ₂ (DŮVOD).	

Tázací výraz č. 18: PROČ	Respondent č. 10 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu PROČ ₁ , PROČ ₂ a složenou podobu PROČ ₆ . Uvedl také moravskou podobu PROČ ₈ , kterou používají jeho prarodiče.	

Tázací výraz č. 18: PROČ	Respondent č. 11 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu PROČ ₁ a PROČ ₂ .	
	
PROČ ₁	PROČ ₂ (DŮVOD)

Tázací výraz č. 18: PROČ	Respondent č. 12 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu PROČ ₁ a PROČ ₂ a složenou podobu PROČ ₃ .	
	
PROČ ₁	PROČ ₂ (DŮVOD)
	
PROČ ₃ (PROČ ₁ + DŮVOD)	

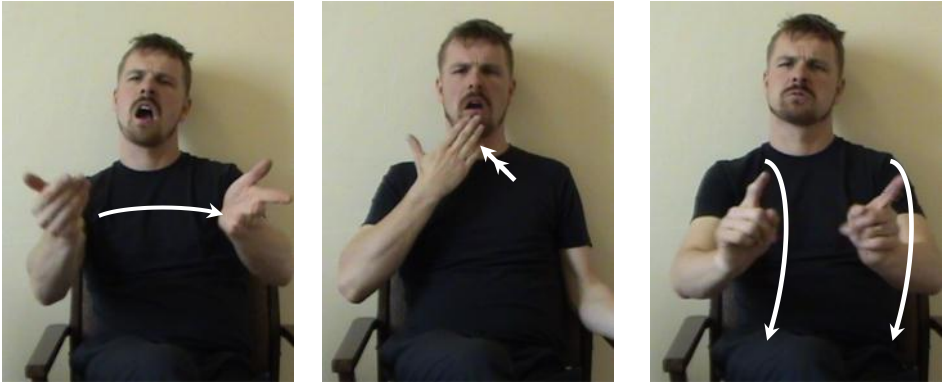
6.8. Zájmenná adverbia účelu

6.8.1. Tázací výraz č. 19: NAČ

Užití v českém jazyce

Hovorovým výrazem NAČ, nebo také PROČ, NA CO, K ČEMU se ptáme na příčinu, důvod, smysl, účel. (*Nač to děláš? K čemu to je? Na co tam jdeš?*)

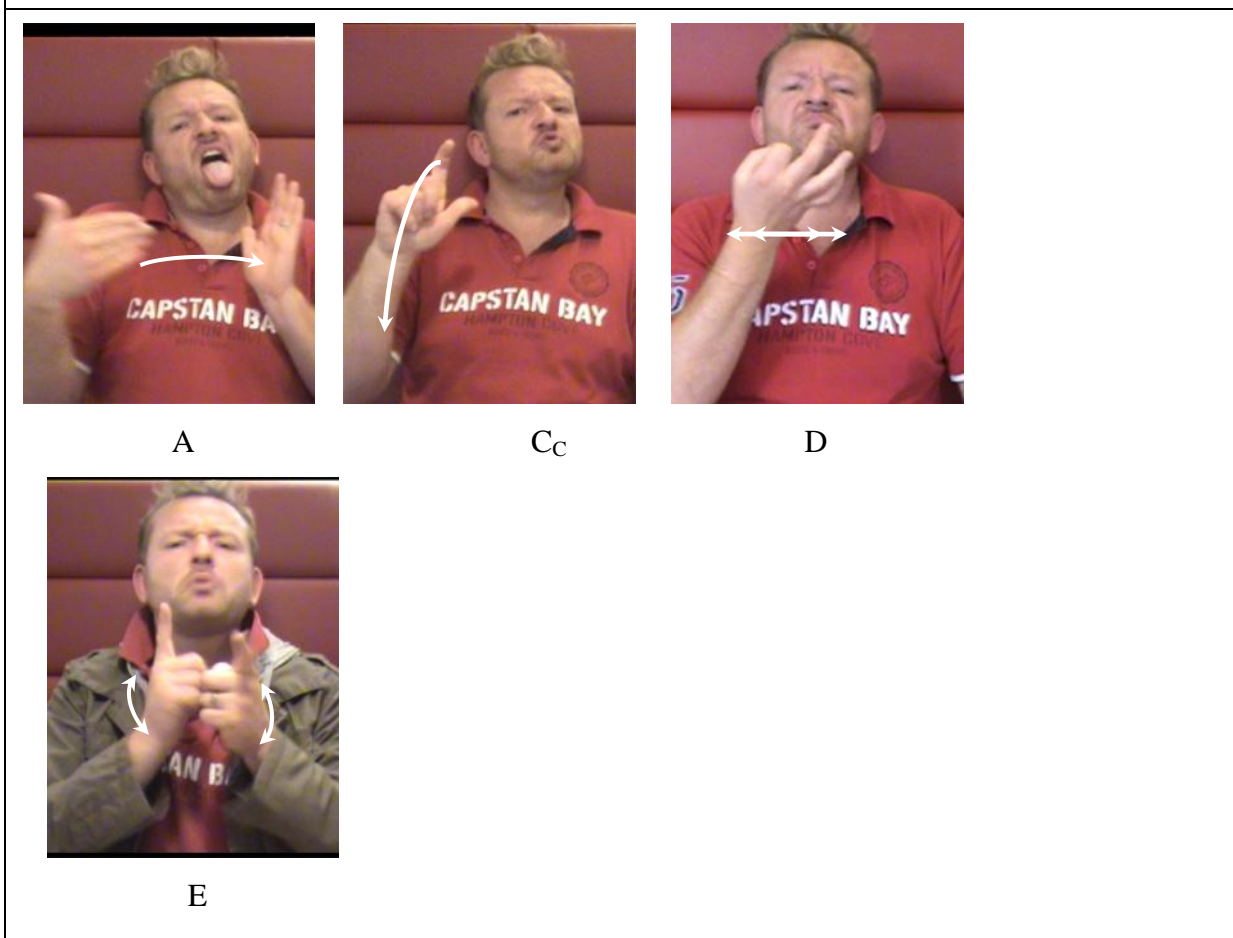
Užití v českém znakovém jazyce

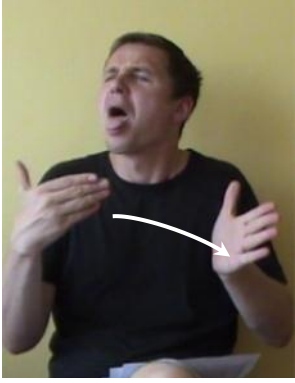
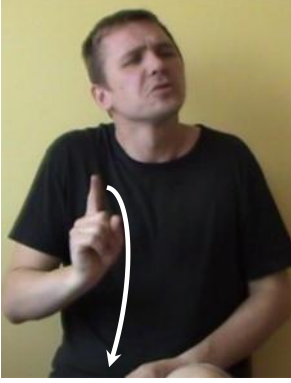
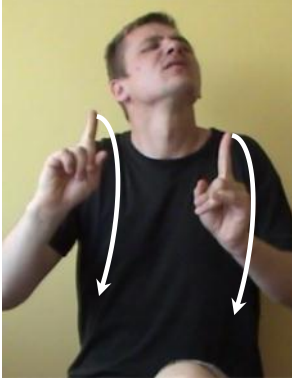
Tázací výraz č. 19: NAČ, NA CO, K ČEMU	Respondent č. 1 (slyšící rodiče)	
Respondent používá podoby tázacích výrazů, které odpovídají českým výrazům K ČEMU, NA CO, NAČ, PROČ. Všechny podoby vyjadřují negativní postoj k situaci. V kladném významu tyto výrazy použít nelze.		
		
A	B	C _b

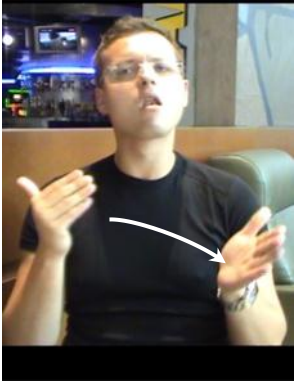
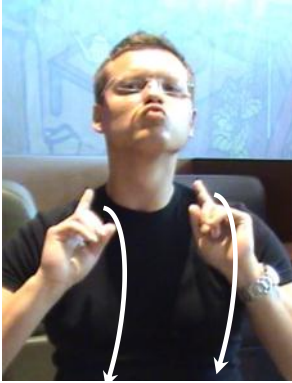
Tázací výraz č. 19: NAČ, NA CO	Respondent č. 2 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podobu tázacího výrazu NAČ a NA CO, oba v negativním významu.	

Tázací výraz č. 19: NAČ, NA CO, K ČEMU	Respondent č. 3 (neslyšící rodiče)
<p>Respondent používá podoby tázacích výrazů zobrazené níže. Jedná se podle něj o specifickou skupinu nespisovných hovorových tázacích výrazů, které mají vždy negativní význam. V pozitivním významu tyto výrazy použít nelze.</p>	

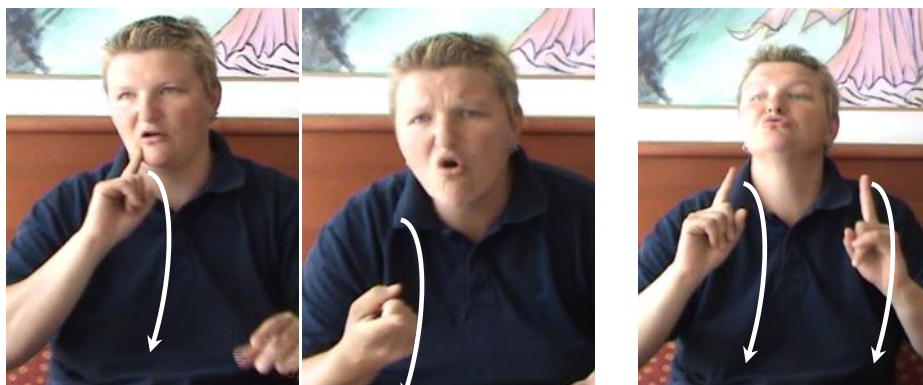

Tázací výraz č. 19: NAČ, NA CO, K ČEMU	Respondent č. 4 (slyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacích výrazů, které odpovídají českým výrazům K ČEMU, NA CO, NAČ, PROČ. Všechny podoby vyjadřují negativní postoj k situaci. V kladném významu tyto výrazy použít nelze.	
<div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> <div style="text-align: center;"> <p>A</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>Ca</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>Cb</p> </div> </div>	

Tázací výraz č. 19: NAČ, NA CO, K ČEMU	Respondent č. 5 (slyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacích výrazů, které odpovídají českým výrazům K ČEMU, NA CO, NAČ, PROČ. Všechny podoby vyjadřují negativní postoj k situaci. V kladném významu tyto výrazy použít nelze.	
<div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> <div style="text-align: center;"> <p>A</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>Cb</p> </div> </div>	

Tázací výraz č. 19: NAČ, NA CO, K ČEMU	Respondent č. 6 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacích výrazů, které odpovídají českým výrazům K ČEMU, NA CO, NAČ, PROČ. Všechny podoby vyjadřují negativní postoj k situaci. V kladném	

významu tyto výrazy použít nelze.

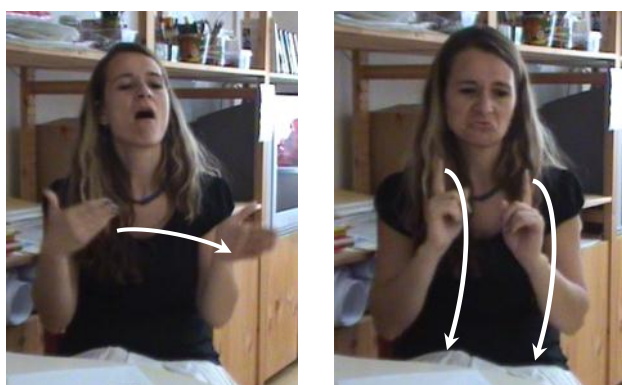
C_a

C_b

Tázací výraz č. 19: NAČ, NA CO, K ČEMU

Respondent č. 7 (neslyšící rodiče)

Respondent používá podoby tázacích výrazů, které odpovídají českým výrazům K ČEMU, NA CO, NAČ, PROČ. Všechny podoby vyjadřují negativní postoj k situaci. V kladném významu tyto výrazy použít nelze.

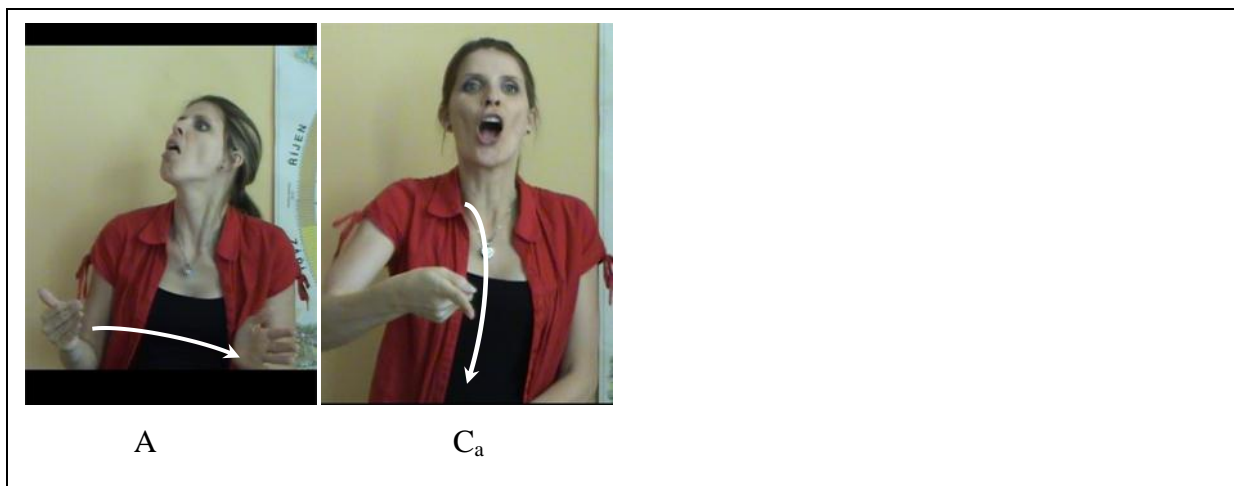
A

C_b

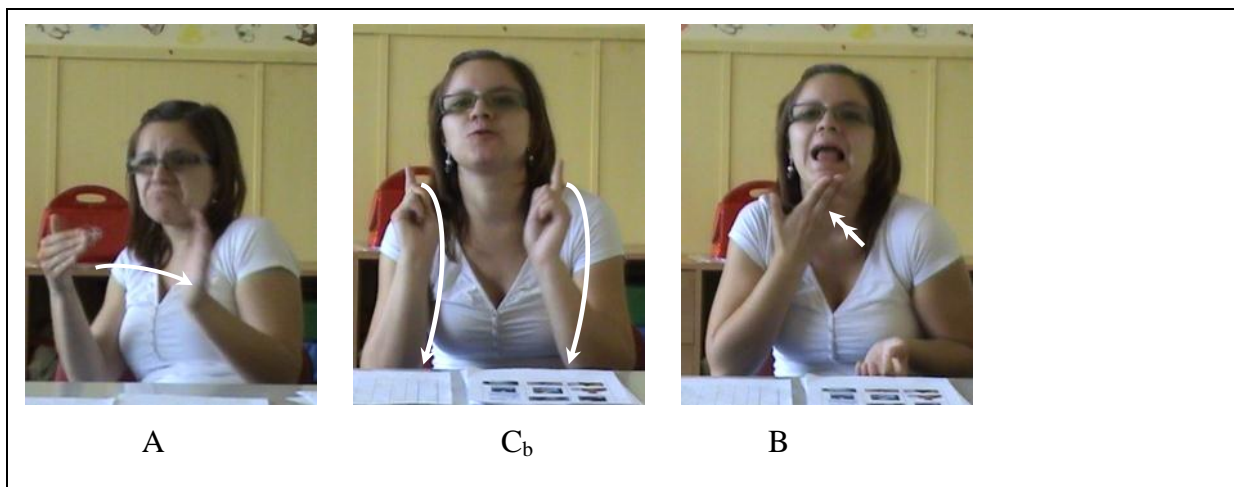
Tázací výraz č. 19: NAČ, NACO, K ČEMU

Respondent č. 8 (neslyšící rodiče)

Respondent používá podoby tázacích výrazů, které odpovídají českým výrazům K ČEMU, NA CO, NAČ, PROČ. Všechny podoby vyjadřují negativní postoj k situaci. V kladném významu tyto výrazy použít nelze.

Tázací výraz č. 19: NAČ, NACO, K ČEMU	Respondent č. 9 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacích výrazů, které odpovídají českým výrazům K ČEMU, NA CO, NAČ, PROČ. Všechny podoby vyjadřují negativní postoj k situaci. V kladném významu tyto výrazy použít nelze.	

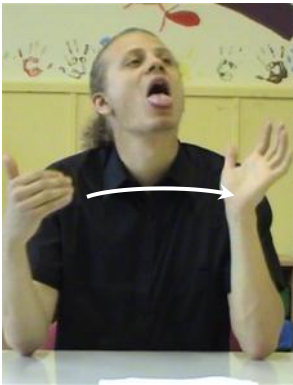
Tázací výraz č. 19: NAČ, NACO, K ČEMU	Respondent č. 10 (neslyšící rodiče)
Respondent používá podoby tázacích výrazů, které odpovídají českým výrazům K ČEMU, NA CO, NAČ, PROČ. Všechny podoby vyjadřují negativní postoj k situaci. V kladném významu tyto výrazy použít nelze. Pouze jednoruční výraz C _a lze použít i v pozitivním významu (CO nebo NA CO).	

C_a

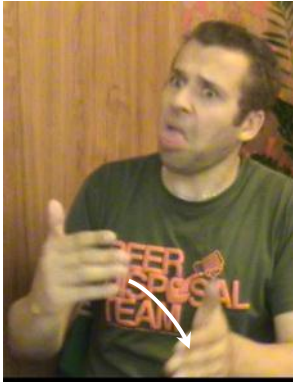
C_b

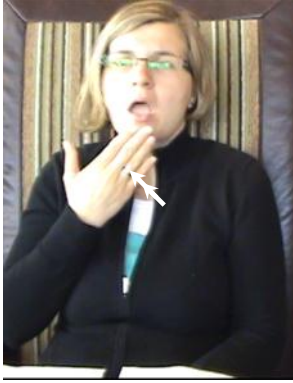
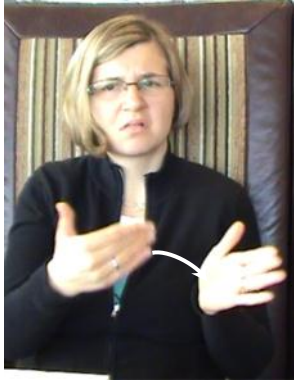

A

B

Tázací výraz č. 19: NAČ, NA CO, K ČEMU	Respondent č. 11 (neslyšící rodiče)
<p>Respondent používá podoby tázacích výrazů, které odpovídají českým výrazům K ČEMU, NA CO, NAČ, PROČ. Všechny podoby vyjadřují negativní postoj k situaci. V kladném významu tyto výrazy použít nelze. Pouze jednoruční výraz C_a lze použít i v pozitivním významu (CO nebo NACO).</p>	
<div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> <div style="text-align: center;"> <p>C_a</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>A</p> </div> </div>	

Tázací výraz č. 19: NAČ, NACO, K ČEMU	Respondent č. 12 (neslyšící rodiče)
<p>Respondent používá podoby tázacích výrazů, které odpovídají českým výrazům K ČEMU, NA CO, NAČ, PROČ. Všechny podoby vyjadřují negativní postoj k situaci. V kladném významu tyto výrazy použít nelze.</p>	
<div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> <div style="text-align: center;"> <p>C_b</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>B</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>A</p> </div> </div>	

Závěr

Tato bakalářská práce dokládá, že v českém znakovém jazyce se tázací výrazy používají ve stejném typu otázek, jako v češtině, a to v otázkách doplňovacích. Funkčně jsou tázací výrazy v obou jazycích ekvivalentní. Jistá rozdílnost se však prokazuje ve způsobu jejich použití. Tázací výrazy v českém znakovém jazyce se mnohdy používají ve složené formě několika (interrogativních i neinterrogativních) výrazů. Jeden tázací výraz může být zároveň použit v několika významech.

V první části mého výzkumu jsem vy excerpovala celkem 18 různých tázacích výrazů z 9 vybraných slovníků. Zjistila jsem, že v žádném slovníku není zachyceno všech 18 tázacích výrazů. Nejvíce tázacích výrazů je obsaženo ve slovníku č. 1 (8 tázacích výrazů) a ve slovníkách č. 3 a č. 7 (7 tázacích výrazů). Nejméně tázacích výrazů je obsaženo ve slovníku č. 4. Nejčastěji zachycené výrazy ve slovníkách jsou: KDO, CO, KDE, KAM A KDY. Všechny slovníky jsou založeny na češtině, takže veškeré tázací výrazy v nich odpovídají českým tázacím výrazům.

Druhá část mého výzkumu byla zaměřena na ověření užívání tázacích výrazů vy excerpovaných ze slovníků a na získání dalších podob. Výsledkem je, že mnoho tázacích výrazů je tvořeno složenými znaky, což ale slovníky vůbec nereflktují. Není v nich zachyceno ani to, že tázací výrazy mohou být použity i v jiném než základním významu nebo že součástí některých tázacích výrazů je nabídka možností odpovědí pro vyjádření větší míry explicitnosti.

Potvrdily se zde moje první dvě hypotézy, a to 1. že neslyšící nepoužívají všechny podoby tázacích výrazů obsažené ve slovníkách českého znakového jazyka a naopak používají mnoho dalších podob, které ve slovníkách zachyceny nejsou; a 2. že neslyšící v některých případech používají pro různé tázací výrazy češtiny stejný znak. Všechny možné podoby tázacích výrazů českého znakového jazyka, které uvedli neslyšící respondenti v mém výzkumu, přehledně reflektuji v kapitole č. 6. U 9 vybraných tázacích výrazů jsem se podrobněji zaměřila se na jejich význam, popis artikulace a použití ve větě. A i když mým cílem výzkumu nebylo zkoumat regionální nebo generační varianty tázacích výrazů, někteří respondenti je sami uvedli, a proto jsem informace o nich také zaznamenala.

U 9 rozebíraných tázacích výrazů českého znakového jazyka jsem namátkou vybrala a přeložila do češtiny 55 příkladů vět, na kterých jsem zároveň pozorovala pozici tázacích výrazů ve větě a u některých i změnu nemanuálního chování. Na příkladech z šesti různých situací se ukázalo, že nejčastější pozicí tázacího výrazu ve větě českého znakového jazyka se jeví pozice na konci věty (použitá ve 31 větách z 55; 56 %). Z výzkumu dále vyplývá, že

v případě použití tázacího výrazu na začátku nebo uprostřed věty je nutné tázací výraz zopakovat ještě na konci věty. Bez zopakování by otázka nebyla gramaticky správná. Opakování tázacího výrazu v rámci jedné výpovědi by ale také mohlo znamenat intenzifikaci významu nebo souviset s pragmatickou funkcí. Ukázalo se však, že přestože někteří respondenti tvrdí, že správná pozice tázacího výrazu je na konci věty, nebo na začátku a na konci věty, na vlastním příkladu pak použijí tázací výraz uprostřed nebo jen na začátku věty. Tím se potvrzuje již výše zmiňovaný problém intuitivní reflexe, když mluvíme o tom, jak daný jazyk používáme. Mnohdy jsou totiž naše výroky o jazyce v naprostém nesouladu s tím, co si myslíme, že říkáme. Jelikož byl můj výzkumu založen na velmi malém vzorku 12 respondentů a jen na 9 vybraných tázacích výrazech, nemohu z něj vyvozovat všeobecně platné závěry. Jediné, co mohu potvrdit, je, že umístění tázacích výrazů ve výpovědích znakového jazyka se ve srovnání s českým jazykem liší. Ale hypotézu č. 3, podle které je nejčastější pozice tázacího výrazu ve větě na konci věty, nebo na začátku a na konci věty, z výzkumu bohužel potvrdit nemůžu. Pro zjištění nejfrekventovanější pozice tázacího výrazu ve větě českého znakového jazyka by bylo vhodné dál pokračovat v započatém výzkumu stejným postupem, jako u zvolených 9 tázacích výrazů. Získal by se větší vzorek a mohly by být učiněny přesnější závěry z výzkumu.

Tato bakalářská práce dokládá, že ve slovnících českého znakového jazyka jsou zachyceny jen některé tázací výrazy a zobrazeny jen v určitých základních tvarech. Ostatní podoby používané neslyšícími lidmi v nich zachyceny nejsou. Bylo by proto velmi přínosné vytvořit multimediální slovník (ve formě DVD nebo dostupný na webových stránkách) zaměřený jen na tázací výrazy českého znakového jazyka. Výchozím jazykem by byl český znakový jazyk. Slovník by kromě výčtu všech tázacích výrazů a všech jejich možných podob obsahoval podrobný popis jejich artikulace, popis nemanuálního chování, popis významu a možnosti jejich použití (výčet situací, na které se lze těmito tázacími znaky ptát), konkrétní příklady tázacích vět českého znakového jazyka s využitím těchto tázacích výrazů, znakový přepis vět ekvivalentními výrazy českého jazyka a překlad do českého jazyka. Na příkladech by dále byla zachycena pozice tázacích výrazů ve větě. Slovník by byl jistě velmi přínosný pro výuku českého znakového jazyka (pro lektory i studenty), pro tlumočníky českého znakového jazyka, pro pedagogy neslyšících žáků (k výuce předmětu český znakový jazyk, ale i český jazyk) a jistě i pro samotné neslyšící uživatele znakového jazyka.

K vytvoření multimediálního slovníku by ovšem bylo potřeba provést mnohem rozsáhlejší výzkum s mnohem větším počtem respondentů pocházejících ze z různých krajů České republiky (aby bylo možné demonstrovat i regionální rozvrstvení jazyka), z různých

věkových kategorií (pro zohlednění generačních rozdílů a zachycení vývojových jazykových změn) a z různého sociálního zázemí. Mnohem větší pozornost by měla být věnována nemanuálnímu chování, které často plně nahrazuje funkci tázacích výrazů a bez kterého by tázací věta českého znakového jazyka nebyla gramaticky správná. K vytvoření průkazného videomateriálu a jeho následné analýze by byla nutná spolupráce s neslyšícími rodilými mluvčími znakového jazyka, ideálně lingvisticky vzdělanými. Vhodnou metodou sběru dat by mohla být metoda dlouhodobé observace.

Věřím, že tato práce přinesla svými poznatky malé obohacení lingvistiky českého znakového jazyka a doufám, že bude dobrým podkladem pro další eventuální výzkum.

Použitá literatura

ASHER, E. R. (Ed.) The encyclopedia of language and linguistics. 1990, s. 3890-3907.

BAKER-SHENK, CH.; COKELY, D. *American Sign Language. A Teacher's Resource Text on Grammar and Culture*. Washington, D.C : Clerc Books, 1980. ISBN 0-930323-84-X.

ČERMÁK, F. *Jazyk a jazykověda* : Praha : Karolinum, 2004.

DUBUISSON, C.; MILLER, C.; PIN-SONNEAULT, D. Question sign position in LSQ. In AHLGREN, /.; * BERGMÁN, B.; BRENNAN, M. (Eds.) *Perspectives on sign language structure*. England: University of Durham, 1994, s. 89-103.

GABRIELOVÁ, D. – PAUR, J.- Zeman, J. (1988): *Slovník znakové řeči*. Praha: Horizont.

GABRIELOVÁ, D.; PAUR, J.; ZEMAN, J. *Slovník znakové řeči*. Praha : Horizont, 1988. ISBN neuvedeno.

GREPL, M.; KARLÍK, P. *Skladba spisovné češtiny*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1986, s. 57 – 66.

HRONOVÁ, A. *Poznáváme český znakový jazyk III. Speciální pedagogika*. Praha : Pedagogická fakulta UK, 2002. ISBN 1211-2720.

KARLÍK, P.; NEKULA, M.; PLESKALOVÁ, J. (eds.) *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha : Nakladatelství Lidové Noviny, 2002. ISBN 80-7106-484-X.

KARLÍK, P.; NEKULA, M.; RUSÍNOVÁ, J. (eds.) *Příruční mluvnice češtiny. 2. Opravené vyd.* Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1996. ISBN 80-7106-134-4.

Kurs znakového jazyka FRPSP (2001)

Kurz české znakové řeči I., II., III., IV. (2002-2006) [CD-ROM] Brno: Unie neslyšících.

KYLE, J.; WOLLOVÁ, B. Sign morphology and syntax: the grammar of BSL. In *Sign Language : The Study of Deaf People and Their Language*. Cambridge: 1993, s. 155-161.

LANGER, J. – PTÁČEK, v. – Dvořák, K. (2004): *Znaková zásoba českého znakového jazyka k rozšiřujícímu studiu surdopedie se zaměřením na znakový jazyk 1., 2., 3., 4.)* [CD-ROM] Olomouc: UP PedF.

MACUROVÁ, A. Proč a jak zapisovat znaky českého znakového jazyka. Poznámky k diskusi. *Speciální Pedagogika*, 1996, roč. 6, č. 1, s. 5-19.

MACUROVÁ, A. *Struktura a fungování znakového jazyka – poznámky z přednášek na FFUK*.

MACUROVÁ, A., VYSUČEK, P. Poznáváme český znakový jazyk. Klasifikátorové tvary ruky. *Speciální pedagogika*. 2005, roč. 15, č. 4, s. 22 – 35.

MEIR, I. Question and Negation in Israeli Sign Language. In: *Sign Language & Linguistics* 7:2 John Benjamins Publishing Company, 2004, p. 97 - 124. ISSN 1387-9316/ e-issn 1569-996x.

[online] Dostupné zWWW:

<http://sandlersignlab.haifa.ac.il/html/html_eng/irit_articles/question_and_negation_in_ISL.pdf>.

MOTEJZÍKOVÁ, J.; VYSUČEK, P. *Specifické znaky*. Praha : ÚČJTK FF UK, 2003.

OKROUHLÍKOVÁ, L. *Lexikografie a dostupné slovníky znakované češtiny*. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-11-6.

OKROUHLÍKOVÁ, L. *Notace – zápis českého znakového jazyka*. 1. vyd., Praha: ČKTZJ, 2008, s. 28 – 31, s. 56. ISBN 978-80-87153-24-6.

Online slovník českého znakového jazyka [online]. [cit. 18.1.2012]. Dostupné z WWW: <znaky.zcu.cz> Cit. 28. 2. 2012

- POTMĚŠIL, M. (2004) *Všeobecný slovník českého znakového jazyka O-Ž*. Praha: Fortuna
- POTMĚŠIL, M. (2005) *Všeobecný slovník českého znakového jazyka A-N*. Praha: Fortuna.
- POTMĚŠIL, M. *Všeobecný slovník českého znakového jazyka A-N*. Praha : Fortuna, 2002. ISBN 80-7168-800-2.
- RŮŽIČKOVÁ, M. (1997): *Učíme se českou znakovou řeč*. Praha: Septima.
- RŮŽIČKOVÁ, M. (2001): *Znakování pro každý den*. Praha: Septima.
- RŮŽIČKOVÁ, M. *Učíme se českou znakovou řeč 2. vyd.* Praha : Septima, 2000. ISBN 80-7216-126-1.
- Slovník znaků – znaky [online]. [cit. 22.2.2012]. Dostupné z WWW: <<http://ticho.cz/videog.php?kat=znaky>>
- Spreadthesign.com [online]. [cit. 2.3.2012]. Dostupné z WWW: <www.spreadthesign.com/cz>
- ŠŮCHOVÁ, L.; NOVÁKOVÁ, R. *Slovosled a střídání rolí v českém znakovém jazyce - praktická cvičení* [DVD]. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008.
- WILBUR, R.: Why so-called Rhetorical Questions are neither Rhetorical nor Questions. In *Sign Language Research 1994*. Hamburg : Signum, 1995.
- Zeshan, U.: *Interrogative and Negative Constructions in Sign Languages*. Nijmegen : Ishara Press, 2006.
- Mareš, J.: *Bakalářská práce - Orální komponenty v českém znakovém jazyce* : Praha, 2011
- Obrázky 8, 57, 98, 144, 176, 204, 254, 318: GABRIELOVÁ, D. – PAUR, J.- Zeman, J. (1988): *Slovník znakové řeči*. Praha: Horizont.
- Obrázky. 9, 58, 99, 132, 168, 205: *Kurs znakového jazyka FRPSP (2001)*.

Obrázky 10, 59, 100, 145, 169, 255, 312: RŮŽIČKOVÁ, M. (1997): Učíme se českou znakovou řeč. Praha: Septima.

Obrázky 11, 65, 170, 313: Kurz české znakové řeči I., II., III., IV. (2002-2006) [CD-ROM] Brno: Unie neslyšících.

Obrázky 12, 60, 171, 208, 319: LANGER, J. – PTÁČEK, v. – Dvořák, K. (2004): *Znaková zásoba českého znakového jazyka k rozšiřujícímu studiu surdopedie se zaměřením na znakový jazyk 1., 2., 3., 4.)* [CD-ROM] Olomouc: UP PedF.

Obrázky 13, 61, 101, 146, 172, 314: POTMĚŠIL, M. (2002, 2004) Všeobecný slovník českého znakového jazyka A-N, O-Ž. Praha: Fortuna

Obrázky 14, 62, 173, 209, 256, 315, 317: Slovník znaků – znaky [online]. [cit. 22.2.2012]. Dostupné z WWW: <<http://ticho.cz/videog.php?kat=znaky>>

Obrázky 15, 63, 174, 206, 316: Spreadthesign.com [online]. [cit. 2.3.2012]. Dostupné z WWW: <www.spreadthesign.com/cz>

Obrázky 16, 64, 147, 175, 320: *Online slovník českého znakového jazyka* [online]. [cit. 18.1.2012]. Dostupné z WWW: <znaky.zcu.cz>

Příloha č. 1

základní tvar ruky	a) ²	b) l	c) ^	d) ^	e) ^{III}	f) =	g)	h)
zavřená ruka								
								
A	A ₀		Â					sA
skrčená ruka								
								
O								tO
								
C	C ₀	C ₁						
ruka s prsty u sebe								
								
B	B ₀	B ₁	B̂	B̂ ₁	B̂ ₂	B̂ ₃	B̂ ₄	tB̂

ruka s prsty od sebe								
								
5				5̂				
								
Y		Ŷ						
prsty vztyčené ze zavřené dlaně								
								
D	D ₀		D̂	D̂ ₁	D̂ ₂	D̂ ₃	D̂ ₄	
								
V	V ₀				V̂		V̂ ₀	

 P			 P̂	 P̃	 P̄	 P̂	 P̃	
 I								
 Y								
 R								

Příloha č. 2

Tázací výraz 1

Slovník č. 1

Slovník č. 2

Slovník č. 3

Slovník č. 4

Slovník č. 5

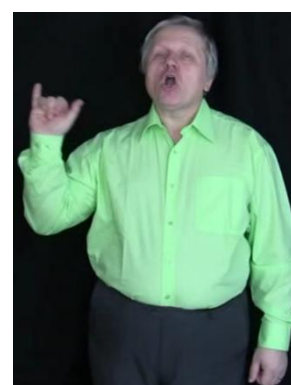
Slovník č. 6

Slovník č. 7

Slovník č. 8

Slovník č. 9

Tázací výraz 2

Slovník č. 1

Slovník č. 2

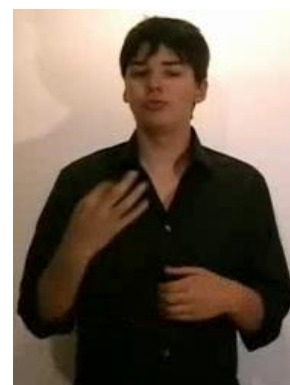
Slovník č. 3

Slovník č. 5

Slovník č. 6

Slovník č. 7

Slovník č. 8

Slovník č. 9

Slovník č. 4

Tázací výraz 3

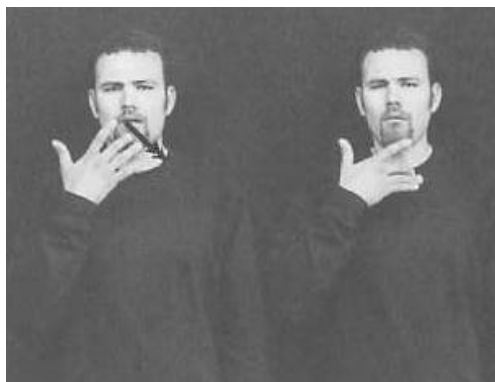
Slovník č. 1

Slovník č. 2

Slovník č. 3

Slovník č. 6

Tázací výraz 4

Slovník č. 2

Tázací výraz 5

Slovník č. 1

Slovník č. 3

Slovník č. 6

Slovník č. 9

Tázací výraz 6

Slovník č. 1

Slovník č. 2

Slovník č. 3

Slovník č. 4

Slovník č. 5

Slovník č. 6

Slovník č. 7

Slovník č. 8

Slovník č. 9

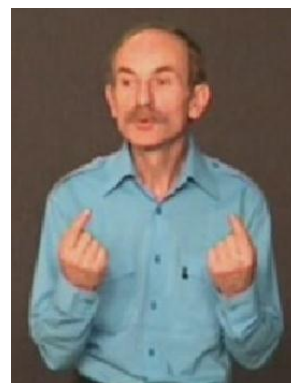
Tázací výraz 7

Slovník č. 1

Slovník č. 3

Slovník č. 5

Slovník č. 7

Slovník č. 8

Tázací výraz 8

Slovník č. 1

Slovník č. 3

Slovník č. 7

Tázací výraz 9

Slovník č. 1

Slovník č. 5

Slovník č. 9

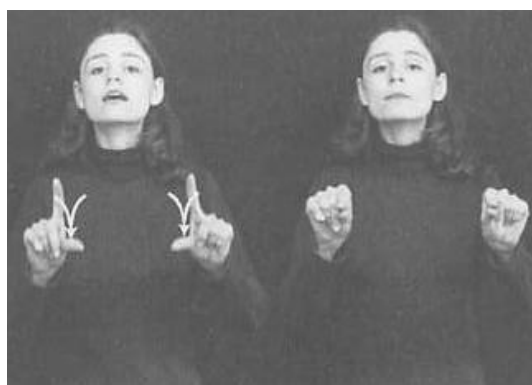
Slovník č. 3

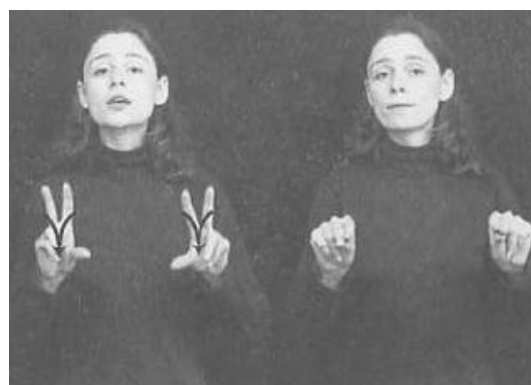
Slovník č. 4

Slovník č. 7

Slovník č. 6

Slovník č. 6

Slovník č. 7

Slovník č. 8

Tázací výraz 10

Slovník č. 1

Slovník č. 2

Slovník č. 3

Slovník č. 4

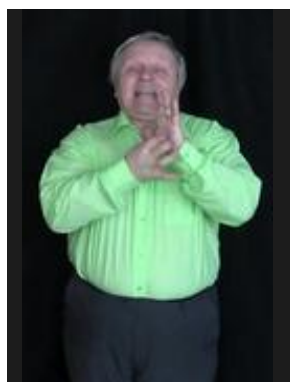
Slovník č. 5

Slovník č. 7

Slovník č. 8

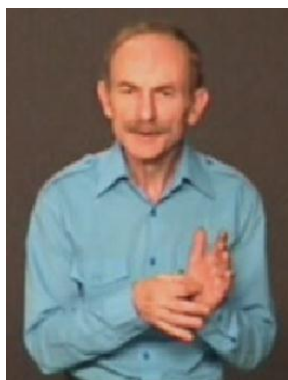
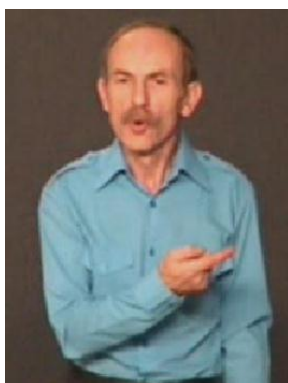

Slovník č. 9

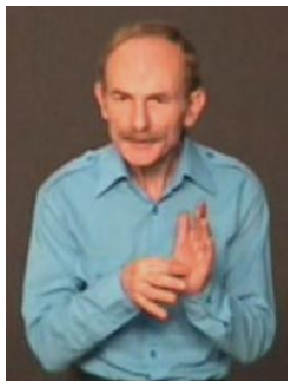
Slovník č. 6

Tázací výraz 11

Slovník č. 5

Tázací výraz 12

Slovník č. 5

Tázací výraz 13

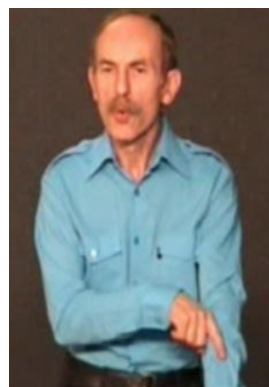
Slovník č. 3

Slovník č. 6

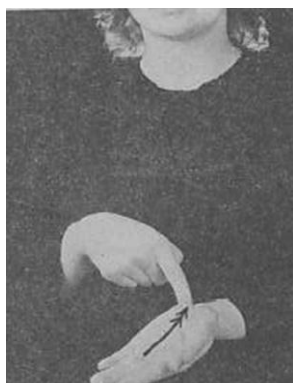

Slovník č. 6

Slovník č. 5

Tázací výraz 14

Slovník č. 1

Slovník č. 7

Slovník č. 8

Slovník č. 9

Slovník č. 5

Tázací výraz 15

Slovník č. 1

Slovník č. 2

Slovník č. 3

Slovník č. 4

Slovník č. 6

Slovník č. 7

Slovník č. 9

Slovník č. 6

Slovník č. 8

Slovník č. 6

Slovník č. 6

Tázací výraz 16

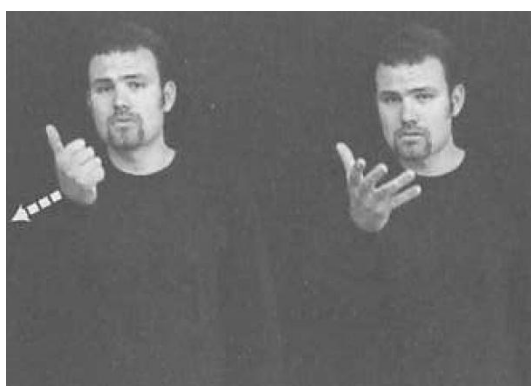
Slovník č. 1

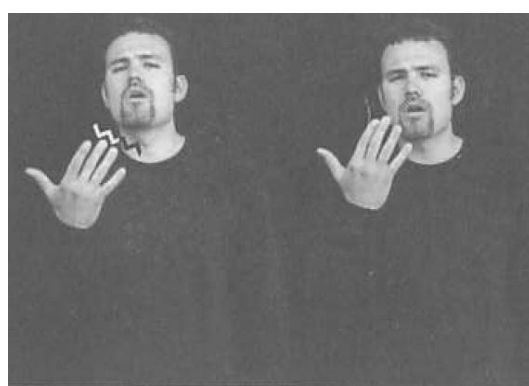
Slovník č. 2

Slovník č. 3

Slovník č. 6

Slovník č. 6

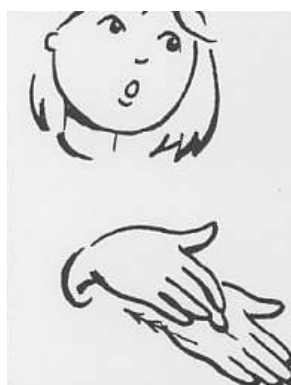
Slovník č. 7

Tázací výraz 17
Kolikrát

Tázací výraz 18

Slovník č. 1

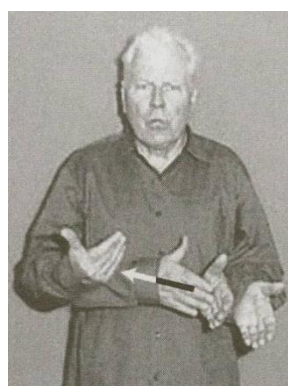
Slovník č. 3

Slovník č. 4

Slovník č. 5

Slovník č. 10

Slovník č. 8

Slovník č. 9

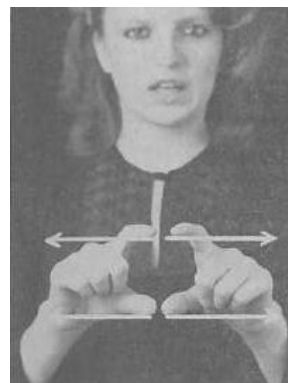
Tázací výraz 19

Slovník č. 6

Slovník č. 8

Slovník č. 1